Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akizindua Mwongozo wa kampeni ya "**Jiongeze Tuwavushe Salama**" ili kupunguza vifo vya mama na mtoto, Dodoma, Novemba 2018.

Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na watoto Mhe. Dkt. Faustine E. Ndugulile akishirikiana na viongozi wa Kata ya Mikaranga kujenga Bweni la wasichana katika Sekondari ya Mikaranga wilaya ya Mbinga mkoani Ruvuma katika kipindi cha 2018/19.

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HOTUBA YA WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO, MHE. UMMY ALLY MWALIMU (MB), KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2019/20

Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akiwa na Mhe. Ummy Mwalimu, Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, pamoja na viongozi wengine mara baada ya kuweka jiwe la msingi la Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Njombe April 2019.

Dodoma

May 2019

HOTUBA YA WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO, MHE. UMMY ALLY MWALIMU (MB), KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2019/2020

A. UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Spika,*** kufuatia taarifa iliyowasilishwa na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii ndani ya Bunge lako Tukufu, ambayo imechambua Bajeti ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, ninaomba kutoa hoja kwamba sasa Bunge lako likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Kazi za Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa mwaka 2018/19 na Vipaumbele vya Wizara kwa mwaka 2019/20. Aidha, ninaliomba Bunge lako Tukufu likubali kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Kawaida pamoja na Miradi ya Maendeleo ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2019/20.

2. ***Mheshimiwa Spika,*** kwanza napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuniwezesha kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu na kuwasilisha hotuba yangu siku ya leo. Aidha, ninapenda kutumia fursa hii kwa heshima na unyenyekevu mkubwa

kumshukuru kwa dhati **Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli,** Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake imara na pia kwa dhamira yake, maono yake na udhubutu wake ambao umekuwa dira sahihi katika utendaji wangu na katika kuimarisha utoaji wa huduma za Afya, Ustawi na Maendeleo ya Jamii nchini. Ni dhahiri kuwa katika kipindi kifupi cha miaka mitatu ya uongozi wake Watanzania wameshuhudia mageuzi makubwa katika utoaji wa huduma za afya nchini ikiwemo ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya afya katika halmashauri na mikoa mbalimbali nchini, kuimarisha upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na huduma za matibabu ya kibingwa. Ninamuahidi Mheshimiwa Rais kuwa Wizara itaendelea kubuni na kutekeleza mikakati mbalimbali ili kuhakikisha huduma za afya nchini zinawafikia watanzania walio wengi husussan wenye kipato cha chini.

3. ***Mheshimiwa Spika,*** ninapenda kutoa shukrani za dhati kwa **Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan,** Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuwa mstari wa mbele katika jitihada za kuboresha huduma za afya hususan zinazohusu Afya ya Uzazi, Mama na Mtoto, Lishe, mapambano dhidi ya Kifua Kikuu sambamba na kuhimiza usawa wa jinsia na uwezeshaji wa wanawake na kuzingatia haki za mtoto katika jamii yetu.

4. ***Mheshimiwa Spika,*** nitumie fursa hii pia kumshukuru **Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb)**, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake mahiri unaosaidia kuleta tija na ufanisi katika utendaji na kuimarisha huduma zinazotolewa katika Sekta ya Afya, Ustawi na Maendeleo ya Jamii. Aidha, ninampongeza kwa hotuba yake aliyoiwasilisha kwenye Bunge lako Tukufu tarehe 4/04/2019 ambayo imetoa dira ya jinsi Serikali itakavyotekeleza majukumu yake katika mwaka 2019/20.

5. ***Mheshimiwa Spika,*** ninapenda kukupongeza wewe binafsi kwa kuendelea kutekeleza majukumu yako kwa weledi katika kuliongoza Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, ninampongeza Naibu Spika **Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson (Mb)** katika utekelezaji wa majukumu yake. Vilevile, nitumie fursa hii kuwapongeza Wenyeviti wa Bunge kwa kusimamia vyema mijadala ndani ya Bunge.

6. ***Mheshimiwa Spika,*** ninapenda kuwashukuru Mawaziri wenzangu kwa ushirikiano walionipatia ambao umeiwezesha Wizara yangu kuendelea kuimarisha na kuboresha utoaji wa huduma za Afya, Ustawi na Maendeleo ya Jamii. Wizara yangu itaendelea kushirikiana nao katika kuhakikisha

tunatimiza dhamira ya Mheshimiwa Rais ya kuiwezesha Tanzania kuwa nchi ya uchumi wa viwanda.

7. ***Mheshimiwa Spika,*** kipekee ninapenda kuishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, chini ya Mwenyekiti wake **Mheshimiwa Peter Serukamba (Mb)**, na Makamu Mwenyekiti, **Mheshimiwa Juma Nkamia (Mb)** kwa ushauri na maelekezo waliyoyatoa wakati wa maandalizi ya Bajeti hii. Aidha, ninawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano mzuri wanaonipatia ikiwemo kutoa ushauri na maoni mbalimbali yenye lengo la kuboresha huduma za Afya, Ustawi na Maendeleo ya Jamii. Ninawaahidi kwamba, Wizara yangu itazingatia ushauri wenu na kuendelea kuwapa ushirikiano katika kutekeleza majukumu na kazi zetu za kuwatumikia wananchi ndani na nje ya Bunge.

8. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda kutoa pongezi kwa Mheshimiwa Kajoro Chizza (Mb), Mheshimiwa Julius Kalanga Laizer (Mb), Mheshimiwa Mwita Mwikwabe Waitara (Mb), Mheshimiwa Timotheo Paul Mnzava (Mb), Mheshimiwa Zuberi Mohamed Kuchauka (Mb), Mheshimiwa James Kinyasi Millya (Mb), Mheshimiwa Joseph Michael Mkundi

(Mb), Mheshimiwa Ryoba Chacha Marwa (Mb), Mheshimiwa Paulina Philip Gekul (Mb), Mheshimiwa Abdallah Ally Mtolea (Mb) kwa kuchaguliwa kuwa Wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, nawapongeza Mheshimiwa Joseph George Kakunda (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Viwanda Biashara na Uwekezaji; Mheshimiwa Japhet Ngailonga Hasunga (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Kilimo; Mheshimiwa Angellah Kairuki (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu anayeshughulikia Uwekezaji, Mheshimiwa Doto Biteko (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Madini, Mheshimiwa Balozi Dkt. Augustine Philip Mahiga (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Katiba na Sheria na Mheshimiwa Prof. Palamagamba John Aidan Kabudi (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki. Vilevile, Nawapongeza Mheshimiwa Dkt Mary Machuche Mwanjelwa (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora; Mheshimiwa Constantine John Kanyasu (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri wa Maliasili na Utalii; Mheshimiwa Mwita Mwikwabe Waitara (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri Ofisi ya Rais - TAMISEMI na Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa (Mb) kwa kuteuliwa

kuwa Naibu Waziri wa Kilimo. Ninawaahidi kuwapa ushirikiano ili tuendelee kuwatumikia wananchi kwa pamoja.

9. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba kutoa pole kwako, Bunge lako Tukufu, kwa familia na wananchi wa jimbo la Korogwe Vijijini kwa kifo cha Mheshimiwa Stephen Hillary Ngonyani. Aidha, nitoe pole kwa familia na wananchi wa jimbo la Buyungu kwa kifo cha Mheshimiwa Kasuku Bilago aliyekuwa mbunge wa Jimbo hilo. Natoa pole kwako na watanzania wote, waliopoteza ndugu, jamaa na marafiki zao kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na magonjwa, ajali, majanga pamoja na wahanga wa vitendo vya ukatili na unyanyasaji wa kijinsia hususan watoto waliouawa kikatili katika Mkoa wa Njombe na maeneo mengine. Pia natoa pole kwa wagonjwa na majeruhi wa ajali waliopo hospitalini na majumbani. Namuomba Mwenyezi Mungu awaponye haraka ili waweze kuendelea na ujenzi wa Taifa.

10. ***Mheshimiwa Spika,*** Baada ya kusema hayo, ninapenda sasa kutoa maelezo kuhusu utekelezaji wa shughuli za Wizara kwa mwaka 2018/19, Vipaumbele vya Wizara kwa mwaka 2019/20 pamoja na maombi ya fedha ambazo zitaiwezesha Wizara yangu kutekeleza majukumu yake.

B. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA BAJETI NA MPANGO WA MAENDELEO KWA MWAKA WA FEDHA 2018/19 FUNGU 52 NA FUNGU 53

11. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kutekeleza majukumu yake, Wizara imeendelea kuzingatia Sera, Mpango Mkakati pamoja na makubaliano ya Kitaifa na Kimataifa yenye lengo la kuimarisha utoaji wa huduma za afya, maendeleo ya jamii na ustawi wa jamii nchini. Maeneo ya vipaumbele vya Wizara yametokana na Dira ya Taifa ya Maendeleo (2025), Mpango wa Maendeleo wa Muda wa Kati 2016/17 – 2020/21, Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi (CCM) ya 2015-2020, na Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDG's 2030). Aidha, kisekta, Wizara imezingatia vipaumbele vilivyoainishwa katika Sera ya Afya (2007) na Mpango Mkakati wa IV (2015/16 – 2019/20) wa Sekta ya Afya pamoja na Sera ya Maendeleo ya Jamii (1996); Sera ya Maendeleo ya Wanawake na Jinsia (2000); Sera ya Taifa ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali (2001); Sera ya Taifa ya Wazee (2003); na Sera ya Maendeleo ya Mtoto (2008); Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (2017/18 – 2021/22).

12. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka wa fedha 2018/19, Wizara yangu kwa kushirikiana na Wizara nyingine, Idara na Taasisi za Serikali, Wakala wa Serikali na Wadau wa Maendeleo ilipanga kutekeleza afua mbalimbali zenye lengo la kuboresha utoaji huduma za afya na ustawi wa Jamii katika maeneo yafuatayo;

(i) Kuimarisha upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi katika vituo vyote vya umma vya kutolea huduma za afya nchini.

(ii) Kuimarisha huduma za afya ya uzazi na mtoto nchini ili kupunguza idadi ya vifo vya wanawake na watoto vinavyotokana na Uzazi

(iii) Kuimarisha huduma za kibingwa nchini katika Hospitali za Rufaa za Mikoa, Hospitali za Rufaa za Kanda, Hospitali Maalumu na za Kitaifa ili kusogeza huduma hizi karibu zaidi na wananchi na kupunguza rufaa za wagonjwa nje ya nchi zisizo na ulazima.

(iv) Kuimarisha mfumo wa ugharamiaji wa huduma za afya nchini kwa kuhakikisha kuwa Wananchi wengi wanajiunga na Bima ya Afya na hivyo kufikia lengo la Wananchi wote kuwa na Bima ya Afya ikiwa ni moja ya nyenzo muhimu katika kufikia lengo la Afya kwa wote (Universal Health Coverage).

(v) Kuimarisha huduma za kinga dhidi ya magonjwa yasiyoambukiza ikiwa ni pamoja na magonjwa ya moyo, kisukari na saratani kwa kuhamasisha jamii kuepukana na tabia hatarishi na kujijengea tabia ya kufanya mazoezi mara kwa mara ili kujiepusha na hatari ya kupata magonjwa hayo.

(vi) Kuimarisha upatikanaji wa damu salama nchini ikiwa ni pamoja na ujenzi wa Vituo 12 vya kukusanyia Damu Salama (Satellite Blood Banks) katika mikoa 12 hatua ambayo pia itachangia kupunguza vifo vitokananyo na uzazi.

(vii) Kuimarisha huduma za chanjo ili kuendelea kubaki katika kiwango cha juu cha utoaji wa huduma za chanjo ili kuwaepusha wananchi na magonjwa yanayoweza kuepukika kwa chanjo.

(viii) Kuimarisha huduma za kinga dhidi ya magonjwa yanayoambukiza ikiwa ni pamoja na Malaria, Kifua Kikuu, VVU na UKIMWI pamoja na magonjwa yanayotokana na kutozingatia kanuni za usafi na usafi wa mazingira kama magonjwa ya kuhara, kuhara damu na kipindupindu kwa kuongeza uhamasishaji na usimamizi wa usafi wa mazingira.

(ix) Kuimarisha ushirikiano kati ya sekta ya umma na sekta binafsi pamoja na wadau wengine wote katika utoaji wa huduma za afya ikiwa ni pamoja na ujenzi wa viwanda vya dawa.

(x) Kuamsha ari ya wananchi kushiriki katika shughuli za maendeleo;

(xi) Kukuza usawa wa jinsia na uwezeshaji wa wanawake;

(xii) Kuimarisha upatikanaji wa haki na maendeleo ya mtoto;

(xiii) Kuimarisha huduma za ustawi wa jamii kwa wazee na watoto wakiwemo wale walio katika mazingira hatarishi;

(xiv) Kusimamia na kuratibu utendaji wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali katika kuleta maendeleo ya jamii;

(xv) Kuwezesha utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (2017/18 – 2021/22); na

(xvi) Kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia katika Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru, Vyuo vya Maendeleo ya Jamii, Taasisi ya Ustawi wa Jamii pamoja na Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara.

Mapato na Matumizi ya Fedha Fungu 52 (Idara Kuu ya Afya)

13. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia fungu 52 (Afya) inalo jukumu la kusimamia upatikanaji na utoaji wa huduma za Afya nchini. Wizara hukusanya mapato kutokana na huduma za Tiba zitolewazo na Hospitali zilizo chini yake, tozo za huduma katika Taasisi mbalimbali, Ada za Vyuo na Uuzaji wa Zabuni.

14. ***Mheshimiwa Spika***, Katika mwaka wa fedha 2018/2019, Wizara, Taasisi pamoja na Hospitali zilizo chini yake ilikadiriwa kukusanya kiasi cha **Shilingi 308,790,390,402.00** kutoka kwenye Vyanzo mbalimbali vya mapato. Hadi kufikia Machi, 2019 kiasi cha **Shilingi 211,295,910,120.31** zilikusanywa sawa na asilimia 68.4 ya lengo la mwaka. Wizara itaendelea kusimamia na kuboresha ukusanyaji wa Maduhuli ya Serikali kwa kuendelea na utaratibu wa kulipia huduma kupitia Benki, uhamasishaji kuhusu kulipa Maduhuli ya Serikali, Udhibiti wa Makusanyo na kuwaongezea watendaji ari ya kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi, Uboreshwaji wa Huduma za Bima na Kuimarishwa kwa Mfumo wa Malipo kwa njia ya Ki-elektroniki.

15. ***Mheshimiwa Spika***, Kwa mwaka 2018/2019, Wizara kupitia fungu 52 (Afya) iliidhinishiwa na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kupokea na kutumia jumla ya **Shilingi 866,233,475,000.00**. Kati ya fedha hizo kiasi cha **Shilingi 304,473,476,000.00** sawa na asilimia 35 ya bajeti yote ni kwa ajili ya **Matumizi ya Kawaida**, ambapo **Shilingi 87,514,048,000.00** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na **Shilingi 216,959,428,000.00** ni kwa ajili ya Mishahara ya watumishi.

16. ***Mheshimiwa Spika***, Fedha zilizopitishwa kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo ni **Shilingi 561,759,999,000.00** sawa na asilimia 65 ya bajeti yote. Kati ya fedha hizo, jumla ya **Shilingi 376,800,000,000.00** sawa na asilimia 67 ni kutoka Serikali na **Shilingi 184,959,999,000.00** sawa na asilimia 33 kutoka kwa Wadau wa Maendeleo wanaochangia Sekta ya Afya kupitia Mfuko wa Afya wa Pamoja (Health Basket Fund), Mfuko wa Dunia wa Kupambana na UKIMWI, TB na Malaria (Global Fund), Benki ya Dunia na wengineo.

17. ***Mheshimiwa Spika***, Hadi kufikia Machi, 2019 Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 340,248,966,788.06** ya bajeti iliyoidhinishwa ya **Shilingi 866,233,475,000.00** kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu yake. Fedha zilizopokelewa kwa ajili ya **matumizi ya kawaida** katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 ni **Shilingi 249,194,163,435.96** sawa na asilimia 82 ya fedha zote zilizotengwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida kwa mwaka. Kati ya fedha hizo **Shilingi 69,581,445,321.74** zilitumika katika **matumizi mengineyo (OC)** ikiwa ni sawa na asilimia 79.5 ya kiasi kilichotengwa na **Shilingi 179,612,718,114.22** zilitumika kulipia mishahara (vote 52) sawa na asilimia 83 ya kiasi cha fedha kilichotengwa.

18. ***Mheshimiwa Spika***, Kwa upande wa Miradi ya Maendeleo, hadi kufikia Machi 2019 kiasi cha **Shilingi 91,054,803,352.10** kilipokelewa, Kati ya fedha hizo, kiasi cha **Shilingi 81,361,323,229.82** ni fedha za ndani na **Shilingi 9,693,480,122.28** ni fedha za nje zilizopokelewa kupitia mfumo wa "exchequer". Aidha, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 180,000,000,000.00** kutoka Mfuko wa Dunia wa Kupambana na Malaria, UKIMWI na Kifua Kikuu (Global Fund) nje ya mfumo wa "Exchequer". Pia,

Wizara ilipokea kiasi cha **Shilingi 5,100,000,000** ambazo zilipelekwa moja kwa moja OR – TAMISEMI kupitia Mfuko wa Afya wa Pamoja kwa ajili ya ukarabati wa Vituo vya Afya ili viweze kutoa huduma bora za Afya ya uzazi na mtoto. Vilevile, kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 50,057,739,553.94** kutoka Benki ya Dunia kwa ajili ya kutekeleza afua mbalimbali katika Sekta ya Afya, kati ya fedha hizo kiasi cha shilingi **20,607,365,734.08** ni kwa ajili ya utekelezaji wa Mpango wa Malipo kwa Ufanisi (Results Based Financing - RBF), kiasi cha shilingi **17,757,339,228.38** ni kwa ajili ya kuwajengea uwezo watumishi wa sekta ya Afya na shilingi **11,693,034,591.48** kwa ajili ya mradi wa Maabara ya Jamii ya Afrika Mashariki.

Mapato na Matumizi ya Fedha – Fungu 53 (Idara Kuu ya Maendeleo ya Jamii)

19. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2018/19, Wizara kupitia **Fungu 53** (Maendeleo ya Jamii), ilitarajia kukusanya kiasi cha **Shilingi 3,090,796,000** kutokana na ada za wanafunzi kutoka katika Vyuo nane vya Maendeleo ya Jamii vya Buhare, Uyole, Rungemba, Mlale, Misungwi, Ruaha, Mabughai na Monduli, ada za wanafunzi katika Chuo cha Ustawi

wa Jamii Kisangara pamoja na ada za mwaka na faini za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali. Hadi kufikia Machi, 2019 Wizara pamoja na Taasisi zake imefanikiwa kukusanya kiasi cha **Shilingi 1,493,051,049** sawa na asilimia 48.3 ya makadirio ya mapato.

20. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2018/19, Wizara (Fungu 53) iliidhinishiwa na Bunge lako Tukufu matumizi ya **Shilingi 32,971,821,592.60**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 28,057,976,592.60** sawa na asilimia 85.1 ya bajeti ni kwa ajili ya **Matumizi ya Kawaida** ambapo **Shilingi 12,941,014,592.60** ni fedha za Matumizi Mengineyo na **Shilingi 15,116,962,000** ni kwa ajili ya Mishahara. Aidha, Wizara (Fungu 53) iliidhinishiwa **Shilingi 4,913,845,000** sawa na asilimia 15 ya bajeti kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ambapo **Shilingi 1,500,000,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 3,413,845,000** ni fedha za nje.

21. ***Mheshimiwa Spika,*** hadi kufikia Machi, 2019 Wizara imepokea jumla ya **Shilingi 17,877,260,865.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo sawa na asilimia 54 ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha iliyopokelewa, **Shilingi 8,007,033,192.60** sawa na asilimia 62 ni Matumizi Mengineyo, **Shilingi 8,341,028,627.60**

sawa na asilimia 55 ni Mishahara na **Shilingi 1,529,199,045.00** sawa na asilimia 31 ya bajeti ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

C. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA SEKTA YA AFYA (FUNGU 52)

HUDUMA ZA KINGA

Chanjo

22. ***Mheshimiwa Spika,*** Kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara kupitia Mpango wa Taifa wa Chanjo ilihakikisha kuwepo kwa chanjo na vifaa vya kutolea chanjo vya kutosha kwa mikoa yote nchini. Lengo ni kuhakikisha kwamba, watoto chini ya mwaka mmoja wapatao 2,013,744 na wajawazito 2,165,518 na wasichana wenye umri wa miaka 9 hadi 14 wapatao 643,383 ambao wote ni walengwa wa huduma za chanjo kwa mwaka 2018 wanapata chanjo zote wanazotakiwa kupata kwa wakati. Kwa mujibu wa takwimu za chanjo hakuna Mkoa au Wilaya yoyote iliyoripoti kuishiwa chanjo au vifaa vya kutolea chanjo.

23. ***Mheshimiwa Spika,*** Hadi kufikia Machi 2019, Wizara kupitia Mpango wa Taifa wa Chanjo iliweza kutoa huduma za chanjo za watoto chini ya mwaka

mmoja kwa kiwango cha asilimia 98 ya lengo. Aidha, Wizara iliendelea na ukarabati wa majengo ya maghala ya kutunzia chanjo yaliyopo Mabibo- Dar es Salaam, kama mkakati wa kuimarisha usambazaji wa chanjo nchini. Vilevile, Wizara imenunua jumla ya magari 74, kati ya magari hayo, 69 ni aina ya "Pick up" na malori matano (5) ya kusafirishia chanjo na bidhaa nyingine za chanjo, vyote vikiwa na thamani ya Shilingi bilioni 4.64. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau imefanikiwa kununua jumla ya majokofu yanayotumia nguvu ya jua 1,385 yenye thamani ya Shilingi bilioni 13.9 yaliyosambazwa katika Halmashauri zenye uhitaji katika mikoa 14 ambayo ni; Dodoma, Geita, Kigoma, Kagera, Lindi, Tanga, Mtwara, Mbeya, Shinyanga, Songwe, Singida, Mara, Mwanza na Pwani kwa lengo la kutunzia chanjo na kusogeza huduma za chanjo karibu na Jamii. Pia, Wizara imenunua jumla ya vishikwambi (tablets) 1,249 vyenye thamani ya Shilingi bilioni 1.59, vinavyotumika kukusanya taarifa za chanjo katika ngazi ya zahanati na vituo vya afya hapa nchini.

24. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hiki pia, Serikali ilitoa fedha kiasi cha shilingi bilioni 98.5 kwa ajili ya ununuzi wa chanjo na vifaa vya kutolea chanjo kulingana na mahitaji. Chanjo zilizonunuliwa

ni pamoja na dozi 3,000,000 za BCG kwa ajili ya kuwakinga watoto wachanga na ugonjwa wa Kifua Kikuu; dozi 3,400,000 (bOPV) za kuzuia virusi mbalimbali vinavyosababisha ugonjwa wa kupooza; dozi 3,000,000 (TT) za kuzuia ugonjwa wa Pepopunda kwa mama wajawazito; dozi 5,453,400 (PCV-13) za kuwakinga watoto dhidi ya magonjwa ya Nimonia na homa ya uti wa mgongo; dozi 2,155,500 (Rota) za kuwakinga watoto dhidi ya ugonjwa wa kuhara, dozi 950,500 za HPV, kwa ajili ya kuwakinga mabinti dhidi ya Saratani ya Mlango wa Kizazi, dozi 1,598,850 za IPV, ambayo ni chanjo ya sindano ya kuzuia ugonjwa wa kupooza kwa watoto na dozi 3,012,000 za Penta kwa ajili ya kuzuia magonjwa ya Dondakoo, Kifaduro, Kupooza, homa ya ini na homa ya uti wa mgongo.

Afya na Usafi wa Mazingira

25. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara iliendelea kutekeleza Kampeni yenye lengo la kuhimiza **ujenzi na matumizi ya vyoo bora** inayojulikana kama"USICHUKULIE POA NYUMBA NI CHOO" ambapo mikutano ya uhamasishaji jamii imefanyika katika Mikoa ya Morogoro, Tanga, Mbeya, Songwe

na Dodoma. Pia matangazo 2,011 ya redio na 444 ya televisheni yalirushwa hewani. Aidha, Wizara imeendelea na uratibu wa utekelezaji wa Kampeni ya Taifa ya Usafi wa Mazingira. Kupitia Kampeni hii, idadi ya kaya zilizojenga au kuboresha vyoo ilikuwa 617,100 kati ya lengo la kaya 560,000 kwa mwaka 2018/19 sawa na asilimia 110.2. Kwa upande wa kunawa mikono kwa maji na sabuni baada ya kutoka chooni, kaya 305,724 kati ya lengo la kaya 560,000 ziliweza kutengeneza sehemu maalum ya kunawia mikono baada ya kutoka chooni. Kutokana na ongezeko hili la vyoo bora na sehemu za kunawa mikono na kutibu maji ya kunywa, hali ya usafi wa mazingira kwa ujumla inaonesha kwamba; kaya zenye vyoo bora nchini hadi kufikia Machi 2019 ni asilimia 55.4 kutoka asilimia 45.7 katika kipindi kama hicho mwaka 2018, kaya zenye sehemu maalum ya kunawa mikono (maji na sabuni) ni asilimia 19.5 ikilinganishwa na asilimia 14.5 mwaka 2018 na kaya ambazo hazina vyoo kabisa ni asilimia 2.7 kutoka asilimia 5.8 mwaka 2017/18. Hali hii imechangia katika kupunguza magonjwa yanayosababishwa na kutozingatia kanuni za usafi wa mazingira ikiwa ni pamoja na magonjwa ya matumbo, kuharisha na kipindupindu. **Kiambatisho Namba 1 (A)** kinaonesha hali ya vyoo bora ngazi ya kaya kwa kila Halmashauri.

26. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara iliendesha Mashindano ya Afya na Usafi wa Mazingira ambayo hufanyika kila mwaka hapa nchini kwa lengo la kuhamasisha na kuhimiza ushiriki wa jamii katika kuzingatia kanuni za usafi. Mashindano haya yalihusisha Halmashauri zote 184 za Tanzania Bara. Mshindi wa jumla katika mashindano ya mwaka 2018/19 ilikuwa ni **Halmashauri ya Wilaya ya Njombe** ambayo ilipata tuzo na gari jipya aina ya **FORD RANGER**. Mshindi wa pili ni Halmashauri ya Wilaya ya Meru ilipata tuzo na pikipiki moja ya aina ya Yamaha cc 125 na mshindi wa tatu ilikuwa Halmashauri ya Wilaya ya Mufindi ambayo ilipata tuzo na pikipiki moja aina ya Yamaha cc 125. Matokeo kwa makundi yote kumi yaliyoshiriki pamoja na zawadi zilizotolewa yameoneshwa kwenye **Kiambatisho Na. 1 (B)**. ***Nitumie fursa hii kuwahimiza watanzania kujenga na kutumia vyoo bora sambamba na kunawa mikono katika nyakati muhimu ili kujikinga na magonjwa.***

27. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kudhibiti kuingia kwa magonjwa ya kuambukiza yenye hatari ya kusambaa Kimataifa ukiwemo **ugonjwa wa Homa ya Manjano** kupitia maeneo ya mipakani kwa kufanya ukaguzi wa wasafiri wanaotoka katika nchi zenye maambukizi. Katika kipindi hiki, jumla ya

wasafiri 654,886 kati ya wasafiri 700,000 waliolengwa sawa na asilimia 93.5 walikaguliwa vyeti vya chanjo ya homa ya manjano na kuruhusiwa kuingia nchini, baadhi walionekana kuwa walikuwa wameshapatiwa chanjo hiyo. Aidha, jumla ya wasafiri 5,885 sawa na asilimia 98.1 ya lengo la wasafiri 6,000 walipata chanjo hiyo ikiwa ni ongezeko la asilimia 6.5. Aidha, Wizara imeimarisha huduma ya chanjo katika vituo vya afya mipakani ikiwemo kuanza kutoa huduma hiyo katika Bandari ya Mtwara na Hospitali ya Rufaa Dodoma. Vilevile, jumla ya dozi 8,940 za chanjo ya homa ya Manjano zilinunuliwa na kusambazwa katika vituo 20 vya kutolea chanjo hiyo ikiwemo Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Julius Nyerere, Bandari ya Dar es Salaam na vituo vya mipakani.

28. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha utayari wa kukabiliana na tishio la mlipuko wa **Ugonjwa wa Ebola** ambao unaendelea nchini DRC, Wizara imenunua na kusambaza vipimajoto 106 (Handheld and Walkthrough thermal Scanners) kwenye mipaka 31 iliyoko kwenye mikoa 14 yenye hatari ya kuingia kwa ugonjwa huu ambayo ni katika viwanja vya ndege vya: Julius Nyerere, Mwanza, Kilimanjaro, Bukoba, Songwe na Kigoma; bandari za Dar es Salaam, Tanga, Mwanza, Kasanga (Rukwa), Kigoma, Mbamba bay (Ruvuma) na Mtwara; mipaka ya nchi kavu ya Mtukula (Kagera), Murusagamba (Kagera),

Mabamba (Kigoma), Kasesya (Rukwa), Manyovu (Kigoma), Ikola (Katavi), Kalambo (Mtwara), Rusumo (Kagera), Horohoro (Tanga), Kasumulo (Mbeya), Sirari (Mara), Murongo (Kagera), Tunduma (Songwe), Namanga (Arusha), Tarakea (Kilimanjaro), Kabanga (Kagera) na Mtambaswala (Mtwara).

Afya ya Uzazi, Mama na Mtoto

29. ***Mheshimiwa Spika***, kwa upande wa **huduma kabla ya Ujauzito**, Wizara kwa kushirikiana na wadau imenunua na kusambaza dawa mbalimbali kwa ajili ya uzazi wa mpango ili kuwezesha wanawake na wanaume kuamua lini, na ni watoto wangapi wanataka kuzaa na kwa kupishanisha muda gani. Dawa za uzazi wa mpango zilizonunuliwa na kusambazwa kupitia Bohari ya Dawa (MSD) ni pamoja na dawa ya sindano ya Depo-provera dozi 2,139,750, dawa ya vidonge yenye vichocheo viwili vya homoni "Combined oral contraceptives" dozi 1,000,054. Aidha, Vitanzi 191,874, Vipandikizi 774,386, Kondomu za kiume pakiti 19,341,012, Kondomu za kike pakiti 419,021, na dawa ya dharura ya uzazi wa mpango dozi 144,900 zilinunuliwa na kusambazwa katika vituo mbalimbali nchini. Kwa mujibu wa kadi ya vidokezo vya afya ya uzazi na mtoto inayotolewa na wizara kila robo mwaka kumekuwa na ongezeko la akina mama wanaotumia njia ya uzazi wa mpango

za kisasa kitoka asilimia 35 (Juni 2017 mpaka asilimia 39 (Disemba 2018)

30. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kuimarisha **huduma za afya wakati wa ujauzito** (Antenatal Care), kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya wajawazito 1,264,767 walihudhuria kliniki wakati wa ujauzito, kati ya hao 892,936 walitimiza mahudhurio manne au zaidi (ANC4+) ambapo ni sawa na asilimia 70.6 ikilinganishwa na asilimia 48 kwa kipindi kama hicho mwaka 2017. Aidha, jumla ya wajawazito 643,021 walipatiwa dawa za kukinga Malaria (IPT2+), wajawazito 1,873,154 walipatiwa dawa ya kuzuia upungufu wa damu (FEFOL) na wajawazito 670,528 walikunywa dawa za kutibu minyoo ya tumbo (Mebendazole/Albendazole). Jumla ya wajawazito 375,316 walipimwa kipimo cha Malaria na kati yao 25,436 sawa na asilimia 7 walikutwa na maambukizi ya Malaria na kuanzishiwa dawa. Hadi kufikia mwezi Machi 2019 asilimia 28 ya wajawazito wote walihudhuria kliniki ndani ya wiki 12 ya tangu kuanza kwa ujauzito wao, asilimia 85.5 walihudhuria angalau mara moja na asilimia 69.4 walihudhuria angalau mara nne (4) ikinilinganishwa na asilimia 48.9 kwa kipindi kama hicho mwaka 2017. ***Nitumie fursa hii kuwahimiza wanawake wajawazito wote kuhudhuria kliniki Kama inavyoshauriwa na wataalam wa afya.***

31. ***Mheshimiwa Spika,*** Kwa upande wa **huduma wakati wa Kujifungua**, Wizara ilinunua dawa za uzazi salama na kuzisambaza kupitia Bohari Kuu ya Dawa (MSD). Dawa hizo ni pamoja na sindano ya Magnesium Sulphate dozi 295,281 kwa ajili ya matibabu ya kifafa cha mimba, dawa ya vidonge ya Fefol kwa ajili ya matibabu ya upungufu wa damu dozi 123,000,000, dawa ya sindano ya Oxytocin dozi 2,269,220 ambayo hutibu tatizo la kutokwa damu kwa wingi bila kukoma kwa kina mama wakati au baada ya kujifungua. Upatikanaji wa dawa hizo umewezesha kupunguza vifo vya akinamama vitokanavyo na uzazi pingamizi. Aidha, dawa za watoto chini ya miaka mitano zilizonunuliwa na kusambazwa katika kipindi hiki ni Zinki na ORS zilizofungashwa kwa pamoja dozi 510,000 kwa ajili ya matibabu ya kuharisha pamoja na dawa ya kidonge myeyuko ya Amoxicillin dozi 40,432,380 kwa ajili ya matibabu ya nimonia. Upatikanaji wa dawa hizo umewezesha kuwatibu watoto waliopata magonjwa ya nimonia na kuharisha.

32. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kubuni mikakakti na kutafuta rasilimali fedha kwa ajili ya kuboresha vituo vya kutolea huduma za afya katika ngazi ya msingi ili viweze kutoa huduma bora ikiwa ni pamoja na huduma za uzazi wa dharura

ikiwemo upasuaji wa kumtoa mtoto tumboni (CEmONC). Katika kipindi cha mwaka 2018/19, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI iliendelea kukamilisha ukarabati na ununuzi wa vifaa tiba katika vituo 352. Vituo hivyo, vimeendelea kuwezeshwa kutoa huduma za CEmONC pamoja na huduma zingine za upasuaji na hivyo kuongeza idadi ya akinamama wanaojifungulia katika vituo vya kutolea huduma za afya. Takwimu zinaonesha kuwa idadi ya akinamama wanaojifungulia katika vituo vya kutolea huduma imeendelea kuongezeka hadi kufikia asilimia 79.2 mwezi Machi 2019 ikilinganishwa na asilimia 68.5 mwezi Machi 2018. ***Napenda kutoa wito kwa wanawake wajawazito wote nchini, wajifungulie kwenye vituo vya kutolea huduma ya afya ili kupunguza vifo na changamoto za uzazi kwa mama na mtoto***. Aidha, Wizara imeagiza magari 50 ya kubebea wagonjwa yenye thamani ya shilingi 6,775,110,810.30 ambayo yatasambazwa kwenye Halmashauri mbalimbali nchini. Kwa ujumla nchi yetu imepiga hatua katika kuboresha huduma za uzazi mama na mtoto kama ilivyoonyeshwa kwenye **Kiambatisho Namba.2**.

33. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kuimarisha **huduma kwa mtoto na mtoto mchanga**, Wizara imefanya mapitio ya miongozo mbalimbali ya mafunzo, kutengeneza na kukamilisha toleo la kwanza la mwongozo wa kitaifa wa huduma za mtoto mchanga na uanzishwaji wa vyumba maalum vya kuhudumia watoto wachanga (Neonatal Care Units) kama sehemu ya majaribio ya mwongozo huu, jumla ya watoa huduma 105 kutoka Halmashauri saba (7) za Mkoa wa Mbeya, wamepatiwa mafunzo kuhusu utekelezaji wake ambapo pia vyumba maalum vimeanzishwa kwenye hospitali saba (7) za Halmashauri hizo. Pia, Wizara imekamilisha na kusambaza toleo la kwanza la mwongozo elekezi wa matibabu na orodha ya dawa muhimu kwa watoto na vijana (Standard Paediatric Treatment Guideline and Essential Medicine List for Children and Aldolescents, pSTGc). Aidha, jumla ya watoa huduma 2,320 toka Halmashauri 42 za Mikoa saba (7) ya Dodoma, Shinyanga, Simiyu, Kigoma, Tanga, Kagera na Mwanza wamepatiwa mafunzo juu ya Uthibiti wa Magonjwa ya watoto kwa uwiano "Integrated Management of Childhood Illness (IMCI). Vilevile, jumla ya wahudumu wa afya ngazi ya jamii 423 wamepewa mafunzo hayo pamoja na wasimamizi 22 juu ya huduma za Afya ya uzazi na mtoto ngazi ya jamii.

34. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Kitengo cha Afya ya Uzazi na Mtoto kwa kushirikiana na Wadau inatekeleza"**Kampeni ya Jiongeze Tuwavushe Salama"** yenye lengo la kuongeza kasi ya uwajibikaji katika ngazi zote ili kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi na vifo vya watoto wachanga nchini. Katika kutekeleza Kampeni hiyo iliyozinduliwa na **Mheshimiwa Mama Samia Suluhu Hassan**, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwezi Novemba 2018, Wakuu wa Mikoa yote (26) ya Tanzania Bara walisaini Hati ya Makubaliano (MOU) na Mheshimiwa Makamu wa Rais na baada ya hapo Wakuu wa Mikoa walisaini Hati ya Makubaliano na Wakuu wa Wilaya ili kuhakikisha tunaongeza kasi na uwajibikaji katika kupunguza vifo vinavyotokana na uzazi na watoto wa umri wa chini ya miaka 5 katika ngazi zote nchini. Tayari Mikoa yote imekwishazindua kampeni hii pamoja na kuandaa mpango kazi wa utekelezaji wa mikakati ya kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi na vifo vya watoto wachanga kwa kila Mkoa na Wilaya zake. Aidha, wizara imeongeza wigo wa ushauri wa kitaaluma toka kwa madaktari bingwa wabobezi wa nyanja zote kutoa ushauri wa kitaalamu kwenye vituo vya chini pindi wapatapo akinamama wenye matatizo magumu kuyatatua kwa njia ya

"telemedicine" ya mtandao wa WhatsApp. Kupitia mfumo huu sekta ya afya imefanikiwa kunusuru maisha ya akinamama mijini na vijijini ambako madaktari bingwa wabobezi hawapatikani na kuongeza matumizi bora ya ufanisi kwa wataalam wetu wachache.

35. ***Mheshimiwa Spika***, Katika jitihada za kupambana na **Saratani ya mlango wa kizazi**, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeanzisha vituo vipya kumi na tano (15) kwa ajili ya uchunguzi wa saratani ya mlango wa kizazi katika Halmashauri 11 za Mpanda Mji, Nsimbo, Mpimbwe, Maswa, Meatu, Itilima, Busega, Bariadi, Kisarawe, Chalinze na Mafia. Aidha, usimamizi shirikishi pamoja na mafunzo elekezi yamefanyika katika vituo 100 vinavyotoa huduma za saratani ya mlango wa kizazi katika Mikoa 10 ambayo ni; Ruvuma, Lindi, Mtwara, Arusha, Manyara, Tanga, Dodoma, Singida, Mara na Geita. Kupitia zoezi hili, watoa huduma 200 toka katika mikoa tajwa wamejengewa uwezo wa kufanya huduma hizi za uchunguzi kwa ufanisi zaidi. Kwa mwaka 2018 wanawake 416,841 walifanyiwa uchunguzi wa saratani ya mlango wa kizazi, kati yao, wanawake 18,341 walikutwa na mabadiliko ya awali ya Saratani ya Mlango wa kizazi na 9,085 (sawa na asilimia 50), walipatiwa matibabu ya tiba

mgando kwa kutumia “cryotherapy” na gesi ya ‘’carbondioxide”. Aidha, uhamasishaji na upimaji wa Saratani ya mlango wa kizazi umeendelea kufanyika na nimewaagiza Waganga Wakuu wa Mikoa na Wilaya kutenga angalau siku moja ya kila mwezi kufanya upimaji wa wazi wa Saratani ya mlango wa kizazi na matiti ili kurahisisha upatikanaji wa huduma za ugunduzi wa mapema kwa wananchi hasa wa vijijini.

36. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kuboresha utoaji wa **huduma za afya kwa waliopatwa na ukatili wa kijinsia na ukatili dhidi ya watoto**, Wizara imeanzisha vituo vitatu (3) vya kutolea huduma jumuishi kwa waliopatwa na Ukatili wa Kijinsia na Ukatili dhidi ya Watoto (One Stop Centre) katika hospitali za Rufaa za mikoa ya Arusha, Tabora na Dodoma, sambamba na ukamilishaji wa kituo cha huduma jumuishi cha Mwananyamala. Hadi kufikia mwezi Machi 2019 jumla ya wahanga 96,500 walihudumiwa katika vituo 11 vinavyotoa huduma jumuishi ya ukatili wa kijinsia na ukatili dhidi ya watoto.

Huduma ya Lishe nchini

37. ***Mheshimiwa Spika***, Lishe bora ni muhimu kwa uhai, ukuaji na maendeleo ya binadamu kiakili na kimwili na hivyo kuchangia katika kuongeza tija katika uzalishaji mali kwa kaya na kuimarisha uchumi wa Taifa kwa ujumla. Katika kuimarisha afya na **lishe ya watoto wadogo**, Wizara kwa kipindi cha mwezi Julai, 2018 ilitoa matone ya vitamini A kwa watoto 8,015,463 ambao ni sawa na asilimia 97.2 na mwezi Desemba 2018 imetoa matone ya vitamini A kwa watoto 8,305,565 ambao ni sawa na asilimia 97 ya watoto wote wa kati ya miezi 6 hadi miezi 59.

38. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ilifanya Utafiti wa Kitaifa mwezi Septemba na Novemba 2018 ili kujua hali ya Lishe nchini kwa kutumia methodolojia ya SMART (Standardized Monitoring, Assessment, Relief and Transition). Matokeo ya awali ya Utafiti huu uliofanyika katika Mikoa yote 26 ya Tanzania Bara pamoja na Mikoa mitano (5) ya Tanzania Zanzibar yamebainisha kwamba udumavu umepungua kutoka asilimia 34.7 mwaka 2014 hadi asilimia 31.8 mwaka 2018. Aidha, Utafiti umebainisha kuwa tatizo la Ukondefu utokanao na kukosa lishe kitaifa limepungua kutoka asilimia 4.5 mwaka 2014 hadi

asilimia 3.5. Kiwango kinachopendekezwa kwa mujibu wa Shirika la Afya Duniani ni chini ya asilimia 5.

39. ***Mheshimiwa Spika,*** Utafiti huu pia, umedhihirisha kuwa utapiamlo unaosababishwa na lishe iliyozidi kutokana na ulaji usiofaa na mitindo ya maisha nao umeendelea kuongezeka. Athari za wazi za ulaji na mitindo ya maisha isiyofaa husababisha uzito uliozidi na kiribatumbo. Miongoni mwa wanawake walioshirikishwa katika utafiti huu, imebainika kuwa kiwango cha uzito uliozidi na kiribatumbo kimeongezeka kutoka asilimia 11.3 mwaka 1991/92 hadi asilimia 31.7 mwaka 2018. Vilevile, utafiti huu umeonesha tatizo la upungufu wa damu kwa kutumia kiwango cha ***Haemoglobin*** kwa wanawake walio kwenye umri wa kuzaa ni asilimia 28.8 ikilinganishwa na asilimia 44.8 mwaka 2015/16.

40. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kutoa virutubishi muhimu vya madini na vitamini kwa ukuaji wa mwili na akili wa wananchi kupitia urutubishaji wa unga wa ngano, unga wa mahindi na mafuta ya alizeti. Kwa upande wa urutubishaji kupitia mashine za kusaga mahindi katika kipindi hiki mashine 62 katika Mikoa ya Mbeya, Iringa, Shinyanga, Morogoro, Dodoma,

Ruvuma, Tanga, Songwe, Njombe, Manyara na Dar Es Salaam zimefungwa kifaa maalum cha kuongeza virutubishi na hivyo kufanya idadi ya mashine zinazofanya urutubishaji kufikia 213 tangu utaratibu huu ulipoanzishwa nchini Mwezi Mei, 2013 zinazofanya urutubishaji huo.

Udhibiti wa UKIMWI

41. ***Mheshimiwa Spika***, Huduma za **Ushauri Nasaha na Upimaji wa VVU** zimeendelea kutolewa kwa wananchi wote bila malipo mijini na vijijini. Idadi ya watu waliopimwa VVU imeongezeka kutoka 10,577,881 mwaka 2017 hadi kufikia watu 14,368,114 Machi 2019 ambalo ni ongezeko la asilimia 35.8. Aidha, vituo vya kutolea huduma za ushauri nasaha na upimaji wa VVU vimeongezeka kutoka vituo 5,555 mwaka 2015 hadi vituo 6,370 Machi 2019. Ongezeko hili limetokana na mikakati iliyowekwa na Wizara ya kuhakikisha watu wengi zaidi hasa wanaume wanajitokeza kupima VVU, kutambua hali zao na kupata huduma stahili. Mikakati hiyo inajumuisha kumshauri na kumshawishi mtu aliyepimwa na kugundulika na VVU, naye amshauri au kuwashauri mwenzi/wenzi na watu wake wa karibu akapime/wakapime VVU (Index client testing).

42. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na wadau inatekeleza Kampeni, inayojulikana kama Furaha Yangu, Pima, Jitambue, Ishi inayolenga kuongeza idadi ya watu wanaopima VVU na kutambua hali zao ili kuanza dawa za ARV mapema. Kampeni hii imeongeza hamasa kwa Watanzania hasa wanaume kujitokeza kupima VVU na hivyo kuchangia katika mafanikio tuliyoyafikia ya Upimaji wa VVU nchini ambapo idadi ya watu wanaokadiriwa kuwa na maambukizi ya VVU nchini na wanaotambua hali zao (lengo la 90 ya kwanza) imeongezeka kutoka 1,038,603 mwaka 2017 hadi kufikia watu 1,126,366 mwishoni mwa mwezi Machi 2019 ambayo ni sawa na asilimia asilimia 75 ya watu 1,500,000 wanaokadiriwa kuwa na VVU nchini. Napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, **Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb)** kwa kuzindua na kuwa balozi wa kampeni hii. Aidha ninawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote wakiongozwa na **Mheshimiwa Job Ndugai** - Spika waliojitokeza kupima VVU na kutambua hali zao. Aidha, Wizara kwa sasa ipo katika maandalizi ya mswada wa Marekebisho ya sheria ya VVU na UKIMWI (kuzuia na kudhibiti) Sura 431 ili kuruhusu watu kujipima VVU wenyewe na kushusha umri

wa mtu kupima VVU bila ridhaa ya mzazi au mlezi kutoka miaka 18 hadi miaka 15.

43. ***Mheshimiwa Spika***, Huduma za **tiba na matunzo** kwa watu wanaoishi na maambukizi ya VVU zimeendelea kutolewa na idadi ya watu wanaotumia dawa za kupunguza makali ya Virusi vya UKIMWI imeongezeka kufikia watu 1,103,016 mwishoni mwa mwezi Machi 2019. Idadi hii ya watu wanaotumia dawa za ARVs (90 ya pili) ni asilimia 98 ya watu wapatao 1,126,366 ambao wanaishi na VVU na kutambua hali zao. Aidha, watu wanaotumia dawa za ARVs na ambao wana kiwango cha chini cha Virusi vya UKIMWI (90 ya tatu) imefikia asilimia 88 ikilinganishwa na asilimia 84 mwaka 2017.

44. ***Mheshimiwa Spika,*** Huduma za **kuzuia maambukizi ya VVU kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto (PMTCT)**, zimeendelea kutolewa, ambapo, jumla ya akina mama wajawazito 2,196,001 sawa na asilimia 97.2 ya akina mama 2,260,123 walipatiwa huduma za ushauri nasaha na upimaji wa VVU. Kati yao akina mama 78,238 sawa na asilimia 3.6 waligundulika kuwa wanaishi na VVU. Akina mama 76,104 sawa na asilimia 97.3 ya akina mama wenye maambukizi ya VVU, walipatiwa dawa (ARV) kwa ajili ya kufubaza virusi vya UKIMWI. Aidha jumla ya Watoto 54,840 sawa na

asilimia 70 walipata kipimo cha awali cha utambuzi wa maambukizi ya VVU ambapo watoto 1,865 sawa na asilimia 3.4 walikutwa na maambukizi. Kiwango hicho cha maambukizi kinaashiria Tanzania kufikia lengo la mwaka 2018 la kupunguza maambukizi kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto ya chini ya asilimia 4. Kwa mwenendo huu, Nchi ipo katika kasi sawia ya kuweza kufikia maambukizi chini ya asilimia 2 ifikapo mwaka 2021 kama inavyoainishwa katika mpango mkakati wa kutokomeza kabisa maambukizi ya VVU kwa watoto. Kama inavyoonekana katika **Kiambatisho Namba.3**

Udhibiti wa Kifua Kikuu na Ukoma

45. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imefanikiwa kuongeza kasi ya ugunduzi wa wagonjwa wa **Kifua Kikuu** na kufikia lengo kwa asilimia 92 kwa kugundua wagonjwa 58,101 kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 ikilinganishwa na wagonjwa 54,881 waliofikiwa mwaka 2017. Aidha, kiwango cha ugunduzi wa wagonjwa wa Kifua Kikuu kilipanda hadi kufikia asilimia 44 mwaka 2018 ikilinganishwa na asilimia 40 mwaka 2016. Wagonjwa waliogunduliwa kuwa na Kifua Kikuu wamepatiwa matibabu ambapo asilimia 90 ya wagojwa waliopewa matibabu wamepona Kifua kikuu kabisa na kuendelea na shughuli zao za ujenzi wa Taifa.

46. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kuimarisha huduma za upimaji wa TB, Wizara imeongeza mashine za kisasa za GeneXpert zinazopima kifua kikuu kwa ufanisi na muda mfupi kutoka 65 mwaka 2015 hadi 218 kwa sasa. Mashine hizi hutoa majibu ndani ya masaa 2 ikilinganishwa na hadubini ambazo hutoa majibu baada ya masaa 48. Hadi sasa jumla ya Halmashauri 111 kati ya 184 zimeshapatiwa mashine hizo. Halmashauri zilizobakia zinategemewa kupatiwa mashine hizi mwaka wa fedha 2019/20. Aidha, katika kuendelea na ugatuzi wa huduma za Kifua Kikuu Sugu, Wizara imefanikiwa kuongeza vituo vinavyotoa huduma hiyo kutoka vituo 61 mwezi Machi 2018 na kufikia 93 Machi 2019. Katika juhudi za kutanua wigo wa uibuaji wa wagonjwa wa Kifua kikuu, Wizara ilifanikiwa kuongeza maduka ya dawa muhimu yenye uwezo wa kuwaibua wahisiwa wa Kifua kikuu na kuwapatia rufaa kwenda kwenda kwenye vituo vya kutolea huduma za afya kwa uchunguzi zaidi kutoka maduka 300 katika mikoa kumi mwaka 2017 hadi 450 katika mikoa kumi na tano Desemba 2018. Aidha, Wizara iliwajengea uwezo Waganga wa jadi wapatao 275 katika mikoa nane ya Simiyu, Kagera, Shinyanga, Dodoma, Ruvuma, Tanga, Mbeya na Mara ili kuweza kuchunguza Kifua Kikuu na kuwapa rufaa kwenda kwenye vituo vya afya. Mafunzo haya yataendelea kutolewa katika mikoa mingine iliyobaki.

47. ***Mheshimiwa Spika,*** Kwa upande wa **huduma za Ukoma**; Kaya 82 zimetembelewa (contact tracing) na kufanya uchunguzi wa Ukoma katika wilaya za Muheza, Mkinga, Chato, Ifakara, Kilombero, Nanyumbu na Liwale. Zoezi hili limegundua wagonjwa wapya 46 na kuwaanzishia matibabu ya ukoma. Hadi kufikia Machi, 2019 wamegunduliwa wagonjwa 1,500 nchi nzima ukilinganisha na wagonjwa 1,835 kwa kipindi kama hiki cha mwaka 2017/2018. Aidha, Wizara ilinunua magari mapya 10 yenye thamani ya shilingi milioni 736 kwa ajili ya uratibu wa huduma za Kifua Kikuu na Ukoma katika mikoa ya Pwani, Songwe, Dar es Salaam (Ilala), Kilimanjaro, Lindi, Mtwara, Kagera, Tabora, Ruvuma na Rukwa. Pia jumla ya pikipiki 35 zilipelekwa katika wilaya ambazo ni mpya na hazikuwa na vifaa hivi.

Udhibiti wa Malaria

48. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kushirikiana na wadau katika kuhakikisha dawa za kutibu malaria na vitendanishi zinapatikana wakati wote katika vituo vya kutolea huduma za Afya. Wizara kupitia Bohari Kuu ya Dawa (MSD), imenunua vitendanishi vya malaria (mRDT) vipimo 29,878,375, Dawa Mseto ya malaria (ALu) dozi 9,381,360 kwa ajili ya matibabu ya malaria isiyo kali

(uncomplicated malaria) na vidonge vya SP dozi 4,457,433 kwa ajili ya tiba kinga kwa wajawazito dhidi ya madhara yanayotokana na Malaria. Wagonjwa waliothibitishwa kuugua malaria kwa kutumia vipimo vya mRDT imeongezeka hadi kufikia asilimia 86.5 mwaka 2018 ikilinganishwa na asilimia 70 mwaka 2016. Ongezeko hili limetokana na uhamasishaji wa jamii kutambua umuhimu wa kupima kabla ya kutumia dawa ili kuthibitisha uwepo wa vimelea vya Malaria, kwa kuwa "sio kila homa ni Malaria."

49. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuendelea kuwakinga wananchi wetu na maambukizi ya Malaria, Wizara imegawa jumla ya vyandarua 7,561,595 vyenye dawa bila malipo kwa jamii, kati ya hivyo, vyandarua 3,625,666 vilitolewa kwa wajawazito pamoja na watoto wenye umri wa miezi 9 walipohudhuria kwenye vituo vya kutolea huduma kwa ajili ya kupatiwa chanjo ya kwanza ya Surua-Rubella (MR1) na jumla ya vyandarua 2,757,969 viligawiwa kwa wanafunzi wa shule za msingi katika Halmashauri mbalimbali nchini. ***Napenda kuhimiza wananchi hasa wakinamama wajawazito na watoto wa umri wa chini ya miaka 5 kulala kwenye vyandarua vyenye dawa***.

50. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuangamiza mbu wakiwa katika hatua ya viluwiluwi kwenye mazalia, Wizara katika kipindi cha mwaka 2018/19 imenunua **viuadudu (biolarvicides**) lita 60,000, Pampu za kunyunyizia zipatazo 1,000 na vifaa vingine muhimu ambavyo vinaendelea kusambazwa kwenye Halmashauri za Mikoa mitano (5) yenye kiwango kikubwa cha maambukizi ya malaria ambayo ni Geita, Kagera, Kigoma, Lindi na Mtwara. Utekelezaji wa Afua hii, sio tu unadhibiti mbu wanaoeneza ugonjwa wa Malaria, bali pia magonjwa mengine ikiwa ni pamoja na homa ya Dengue, Zika, Matende, Homa ya manjano (Yellow fever), Chikungunya na Homa ya Bonde la Ufa.

51. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imetekeleza zoezi la **upuliziaji wa dawa-ukoko majumbani** (Indoor Residual Spray) katika Halmashauri 7 za Mikoa minne yenye kiwango kikubwa cha maambukizi ya malaria ambazo ni Ngara, Bukoba Vijijini, Misenyi, Chato, Nyang'hwale, Buchosa na Kakonko. Jumla ya nyumba zilizopuliziwa dawa ukoko katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 ni 501,587 ambayo ni sawa na asilimia 95.5 ya lengo kwa mwaka 2018, na kuweza kuwakinga jumla ya wananchi takribani 1,926,767 kutoka mikoa hiyo.

Udhibiti wa Magonjwa ya Mlipuko

52. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuchukua tahadhari dhidi ya magonjwa hatari ya Mlipuko ikiwa ni pamoja na ugonjwa wa Ebola. Kufuatia kuwepo kwa **Ugonjwa wa Ebola** katika Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, ambao ulianza Agosti 2018, Wizara imeandaa mpango mkakati wa nchi wa kukabiliana na tishio la ugonjwa huo. Mkakati huu umeainisha maeneo muhimu ya kuzuia kuingia na kudhibiti ugonjwa huu endapo utatokea. Watumishi 350 walipewa mafunzo kutoka mikoa iliyoko katika hatari zaidi ya kupata ugonjwa huu na iliyo mpakani na DRC na Uganda. Mikoa hiyo ni Kagera, Katavi, Rukwa, Songwe, Kigoma, Mbeya, Mwanza na Dar es Salaam. Aidha, Wizara imeendelea kutoa elimu kwa jamii kupitia njia mbalimbali na pia imeimarisha utambuaji wa ugonjwa wa Ebola kupitia Maabara ya Taifa, Maabara ya hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Nyanda za Juu Kusini Mbeya na Maabara ya KCMC.

53. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya wagonjwa 2,050 wa **Kipindupindu** na vifo 28 vilitolewa taarifa nchini, ambapo mikoa 23 kati ya 26 iliweza kudhibiti ugonjwa huu kwa kiasi kikubwa. Hadi kufikia mwishoni wa mwezi Machi 2019, mikoa miwili ya

Tanga na Arusha ndio pekee iliyokuwa inaendelea kutoa taarifa ya kuwepo kwa ugonjwa huu. Wizara yangu inakamilisha Mpango Mkakati wa kutokomeza kabisa Ugonjwa wa Kipindupindu ifikapo mwaka 2030. Mpango huu unategemewa kuanza kutumika mwaka 2019, na pia utajumuisha Sekta mbalimbali hususan za Maafa, Maji na Mazingira kwa sababu suala la kudhibiti kipindupindu ni suala mtambuka.

54. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia imeendelea kudhibiti **ugonjwa wa Dengue** ambao umekuwa ni tishio. Ugonjwa huu ulijitokeza kwa mara ya kwanza mwaka 2010 na Wizara yangu imeimarisha ufuatiliaji na udhibiti wa ugonjwa huu. Mlipuko wa 2019, ulianza mwezi Januari na hadi kufikia Machi 2019, wagonjwa 523 wametolewa taarifa ambao kati yao, 467 wametokea Dar es salaam na 56 wametoka mkoa wa Tanga. Wizara imeshakamilisha mpango mkakati wa kudhibiti ugonjwa huu ambao unajumuisha kujenga uwezo wa watumishi wa afya katika kutambua, kupima, matibabu na udhibiti wa mbu wanaoeneza ugonjwa huu. ***Ninatoa wito kwa wananchi kuwa makini wapatapo homa na wahakikishe wanakwenda kupata huduma katika vituo vya kutolea huduma za afya ili waweze kupimwa na kupatiwa tiba sahihi***.

55. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeboresha utoaji wa taarifa mapema za magonjwa ya milipuko kwa njia ya kielektoniki (e-IDSR) kuanzia ngazi ya vituo vya kutolea huduma. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Machi 2019, mikoa 25 kati ya 26 imekwisha kuanza kutoa taarifa kwa njia hii ya electroniki.

Udhibiti wa Magonjwa Yaliyokuwa Hayapewi Kipaumbele

56. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara iliratibu zoezi la utoaji wa dawa za Kingatiba kwa magonjwa ya **Minyoo ya Tumbo** na **Kichocho kwa Watoto** wenye umri wa kwenda shule ya Msingi wapatao 5,755,447 kutoka Halmashauri 91 nchini, ikilinganishwa na watoto 7,917,080 waliofikiwa mwaka 2017/18. Zoezi hili bado linaendelea nchini. Kwa **ugonjwa wa Trachoma**, watu waliopatiwa kingatiba walifikia 1,345,426 kutoka Halmashauri 6 kati ya 8 zilizolengwa kupatiwa kingatiba hiyo ikilinganishwa na watu 2,310,012 kutoka Halmashauri kumi na moja (11) kwa mwaka 2017/18. Takwimu hizi zinaonesha kuwa kuna punguzo la maambukizi ya ugonjwa wa trachoma kwenye halmashauri 3 kutoka halmashauri 11 za mwaka 2017/18 ambazo

ni Bahi, Nkasi na Ngara. Aidha, kwa **ugonjwa wa Usubi** watu 4,197,915 kutoka Halmashauri 26 nchini walipatiwa kingatiba ya usubi kwa mwaka 2018/2019 ikilinganishwa na watu 4,446,015 kutoka Halmashauri 28 kwa mwaka 2017/18. Halmashauri 2 za Mkinga na Muheza bado zinaendelea na zoezi hili. Kwa ugonjwa wa **Matende na Mabusha**, watu wapatao 8,175,280 walipatiwa kingatiba ya matende na mabusha kwa mwaka 2018/19 katika Halmashauri 24, ikilinganishwa na watu 8,517,580 kutoka Halmashauri 27 kwa mwaka wa fedha 2017/18. Hivyo halmashauri 3 za Chemba, Kondoa na Kondoa Mji zimedhibiti ugonjwa huo katika kipindi cha mwaka huu wa 2018/19.

Elimu ya Afya kwa Umma

57. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara iliendelea kutoa elimu kwa jamii katika masuala mbalimbali ikiwemo lishe, kujikinga na magonjwa ya kuambukiza, magonjwa yasiyo ya kuambukiza na yale ambayo hayapewi kipaumbele. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 mbinu mbalimbali zilizolenga kuelimisha Jamii zilitumika ikiwa ni pamoja na uandaaji wa jumbe, matembezi ya hiari na mafunzo kwa Wanajamii dhidi ya ugonjwa wa Ebola na Kipindupindu. Aidha,

Wizara imefanya uhamasishaji wa wananchi katika kupima VVU, kupima saratani, kupima TB, kuchangia damu, kupima afya zao na kufanya mazoezi mara kwa mara ili kujikinga na magonjwa yasiyoambukiza, pamoja na kuwajengea uwezo timu za Mikoa na Halmashauri ili kuelewa majukumu yao.

58. ***Mheshimiwa Spika***, ili kupima utendaji wa huduma za uelimishaji umma, Wizara kwa mara ya kwanza iliandaa viashiria vitakavyopima namna ambavyo huduma za uelimishaji na uhamasishaji zinavyochangia katika kupunguza vifo vya wajawazito na watoto vinavyoweza kuzuilika. Wizara imeandaa mfumo wa upashanaji taarifa za afya kupitia jukwaa la uhamasishaji la kielektroniki (Health Promotion Digital Platform) ambapo mteja anaweza kupiga namba ***152*05#** na kupata taarifa za uelimishaji na uhamasishaji huduma za afya. Aidha, Wizara imeandaa Mwongozo wa Kisera wa Mawasiliano ya Afya pamoja na taratibu na viwango vya uandaaji jumbe za afya zinazolenga kubadilisha tabia. Vilevile, ili kupunguza gharama za uchapishaji na uandaaji wa matangazo, Wizara imeimarisha huduma za uchapaji na ***Studio*** kwa ajili ya uandaaji wa matangazo ya picha, jumbe na sauti zinazolenga kubadilisha tabia katika jamii ili kujikinga na maradhi.

HUDUMA ZA TIBA

Usimamizi wa Vituo vya kutolea huduma za Afya

59. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kusimamia upatikanaji wa huduma za afya nchini zinazitolewa kupitia vituo vya kutolea huduma vya Serikali, binafsi na mashirika ya dini. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, vituo vya kutolea huduma za afya nchini vimeongezeka kufikia 8,119 ikilinganishwa na vituo 7,678 mwezi Juni 2018. Ongezeko hili linajumlisha Kliniki maalum 246 na Maternity home 54 ambazo zinafanya kazi. **Kiambatisho Namba. 4** kinaainisha idadi na mgawanyo wa vituo hadi kufikia Machi 2019.

Upatikanaji wa Dawa, Vifaa na Vifaa Tiba na Vitendanishi

60. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imeendelea kuimarisha upatikanaji wa Dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi kwa kuiwezesha Bohari ya Dawa (MSD) kununua, kutunza na kusambaza dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi kwenye vituo vya kutolea huduma za afya vya umma. Hadi kufikia mwezi Machi 2019 upatikanaji wa dawa muhimu aina 30 kwenye Vituo vya kutolea huduma za afya

umefikia **asilimia 94.4** Mchanganuo wa upatikanaji wa dawa hizi kimkoa ni kama ilivyoainishwa katika **Kiambatisho Namba. 5**. Kati ya aina ya dawa 800, aina 312 zimeainishwa kuwa ni dawa muhimu na za kipaumbele cha Wizara ya Afya kwa lengo la kuhakikisha kuwa zinapatikana nyakati zote katika Bohari zote za Dawa za MSD kwenye Kanda. Tathimini ya upatikanaji wa aina hizo 312 hadi kufikia Machi 2019 ilikuwa ni asilimia 79. Aidha, katika kuboresha huduma za uchunguzi wa magonjwa, Wizara imenunua Mashine za X-ray 11 za Kidigitali na kupelekwa katika hospitali za rufaa za mikoa ya Ruvuma, Morogoro, Simiyu, Singida, Njombe, Kagera, Amana (DSM), Katavi na Hospitali za wilaya za Magu, Chato na Nzega. Vilevile, Wizara ilinunua na kusambaza vifaa na vifaa tiba vyenye thamani ya shilingi bilioni 97.3 katika vituo vya Afya 318 vilivyojengwa na kukarabatiwa katika Halmashauri mbalimbali nchini ili viweze kutoa huduma bora za Afya ikiwemo upasuaji wa kumtoa mtoto tumboni.

61. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuimarisha huduma za kibingwa za magonjwa ya Kinywa na meno kwa kununua Viti vya Huduma ya Kinywa yaani (Dental Chair) 20 na Mashine za Mionzi za Huduma ya Kinywa (Dental X-ray) 8 ambazo zinafungwa katika hospitali za Rufaa za

Mikoa na hospitali za Halmashauri. Aidha, Wizara imeanza mchakato wa kununua Vifaa, Vifaa Tiba na Vitendanishi kwa **mfumo wa Kukodi vifaa vya maabara na vitendanishi** yaani (Reagent Rental System) ili kuipunguzia mzigo Serikali wa kununua na kusambaza vifaa hivi katika vituo vya kutolea huduma vya umma. Wizara pia inaendelea kukamilisha taratibu za ununuzi wa Mashine za X-ray kwa mfumo wa Management of Equipment Servies (MES). Faida za Mfumo huu wa MES ni pamoja Kupata vifaa vyenye teknolojia ya kisasa, Kuepusha gharama za kuharibu vifaa vinavyomaliza muda wake wa matumizi na Kuondoa gharama kubwa za matengenezo ya Vifaa, Mashine na Vifaa Tiba. Matokeo hayo yote yametokea baada ya kuandaa Mwongozo unaelekeza aina ya Vifaa, Vifaa Tiba na Vitendanishi vitakavyotumika nchini yaani ‘***Standard Medical Equipment and Laboratory Guidelines wa mwaka 2018.***

62. ***Mheshimiwa Spika***, Vilevile Wizara imenunua jumla ya **Digital X-rays 28** na **LED Microscope 389** kupitia fedha za Mfuko wa Kupambana na VVU, Malaria na Kifua Kikuu (Global Fund). Vifaa hivyo vinasambazwa katika mikoa ya Iringa, Kilimanjaro, Mara, Mbeya, Ruvuma, Tanga, Rukwa, Njombe, Songwe na Dar es Salaam.

63. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali wakiwemo Wizara ya Viwanda na Biashara na Uwekezaji, Kituo cha Uwekezaji (Tanzania Investment Center -TIC) na Bohari ya Dawa imeandaa mwongozo unaoainisha fursa mbalimbali za Uwekezaji katika **Viwanda vya dawa na vifaa tiba nchini** (***Guidelines for Investment Opportunities in Pharmaceutical Industries) 2018***. Mwongozo huo utarahisisha upatikanaji wa taarifa katika uwekezaji wa viwanda vya dawa nchini. Hadi kufikia Machi, 2019 viwanda nane **(8)** vya dawa vinaendelea kujengwa nchini. Viwanda hivyo ni ***Kairuki Pharmaceuticals, Biotech Laboratories, Vista Pharma, Afravet/ Novel Vaccines and Biological, Hester Biosciences Africa, Afrikana Pharmaceuticals, Alfa Pharmaceuticals na Pharm Access***. Sambamba na hilo Wizara imefuta tozo 14 na kupunguza tozo zingine 17 zilizokuwa zinatozwa na Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) pamoja na Mkemia Mkuu wa Serikali ikiwa ni mkakati wa kuhakikisha inaweka mazingira wezeshi ya kibiashara na kuvutia wawekezaji wa ndani na nje ya nchi ili kuvutia uzalishaji wa ndani wa dawa. Tozo zilizopunguzwa au kufutwa zimeoneshwa kwenye **Kiambatisho Namba 10 na 11** Tozo mpya zinatarajiwa kutumika kuanzia tarehe 1 mwezi Julai 2019.

Upatikanaji wa Damu Salama

64. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Mpango wa Taifa wa Damu Salama ilipanga kukusanya chupa za **Damu Salama** 375,000 ili kukidhi mahitaji ya damu salama nchini katika kipindi cha mwaka mzima wa 2018/2019. Hadi kufikia Machi, 2019 jumla ya chupa za damu salama 235,381 zilikusanywa, sawa na asilimia 63 ya lengo la mwaka ikilinganishwa na chupa 119,753 zilizokusanywa katika kipindi cha mwaka 2017. Chupa zote 235,381 zilizokusanywa zilipimwa makundi ya damu pamoja na magonjwa makuu manne ambayo ni UKIMWI (HIV), Homa ya Ini B na C (HBV, HCV) na Kaswende (Syphilis). Jumla ya chupa 205,489 sawa na asilimia 87 zilikuwa salama na zilisambazwa katika hospitali kwa ajili ya wagonjwa wenye uhitaji wa damu.

65. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ipo katika hatua za mwisho za kubadilisha mfumo na teknolojia ya upimaji damu kutoka kwenye ***"semi-automated and manual"*** unaochukua muda mrefu kwenda kwenye mfumo wa ***"fully automated"*** utakaowezesha kupima sampuli nyingi za damu na kupata majibu kwa muda mfupi. Mashine hizi mpya zina uwezo wa kupima sampuli kati ya mia moja na hamsini hadi mia sita (150- 600) na kutoa majibu ndani ya saa

tatu ukilinganisha na mfumo wa zamani uliokuwa unachukua zaidi ya saa nane kupima sampuli 88. Hatua hii itaharakisha upatikanaji wa damu iliyo salama kwa ajili ya matumizi kwenye hospitali. Wizara kupitia MSD imesimamia upatikanaji wa jumla ya mashine kumi na mbili (12) za kupima maambukizi kwenye damu (Transfusion Transmissible Infections -TTI) na mashine kumi na mbili (12) za kutambua makundi ya damu "Blood Grouping Serology" (BGS). Mashine hizi zimepatikana kwa mfumo wa "Reagent Rental" na zina thamani ya Shilingi 14,508,400,000. Kila kituo cha kanda kitapatiwa mashine nne (4) ikiwa mbili (2) ni za uchunguzi wa magonjwa ***(TTI screening)*** na mashine mbili (2) za kutambua kundi la damu ***"(BGS)".*** Hatua hii itawezesha upatikanaji wa damu salama na yenye ubora kwa wakati kwa wagonjwa wenye uhitaji.

Uimarishaji wa huduma za Matibabu ya Kibingwa nchini

66. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuboresha na kuimarisha huduma za matibabu ya kibingwa nchini, ili kuokoa maisha ya wananchi wengi sambamba na kupunguza idadi ya wagonjwa wanaopewa rufaa ya Matibabu nje ya nchi. Katika

kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 Hospitali za Rufaa za Kanda na Taifa ziliwasilisha Wizarani idadi ya wagonjwa 62 waliokuwa na mahitaji ya kupatiwa matibabu nje ya nchi, ikilinganishwa na wagonjwa 114 katika kipindi Julai 2017 hadi Machi 2018. Magonjwa yaliyoongoza ni pamoja na saratani wagonjwa (16), moyo (15), mifupa (12), mishipa ya fahamu (6), mishipa ya damu (5), figo (1) na magonjwa mengine (7). **Kiambatisho Namba 6 na 7** kimeainisha mchanganuo wa rufaa nje ya nchi.

67. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuimarisha huduma za kibingwa za kibobezi zinazotolewa katika hospitali ya Taifa na hospitali Maalum. Katika kufanikisha hilo Serikali imeendelea kuimarisha ushirikiano kati yake na nchi mbalimbali ikiwemo China katika eneo la Afya. Mnamo mwezi Agosti 2018, timu ya viongozi na wataalam wa Wizara ya Afya walifanya ziara nchini China ikiwa ni kutekeleza makubaliano yaliyoingiwa na Viongozi Wakuu wa nchi hizi mbili. Makubaliano hayo yalilenga katika ushirikiano wa Tiba bobezi (Specilized medical services), kubadilishana wataalam, kufanya Tafiti kwa pamoja katika eneo la afya na kutoa mafunzo katika eneo la tiba bobezi. Kupitia ziara hiyo Taasisi ya Saratani Ocean Road ilisaini makubaliano na

Chuo cha Mafunzo (Chinese Academy of Medical Sciences (CAMS) inayojishughulisha na huduma za Saratani. Vilevile, Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete nayo iliingia makubaliano na Hospitali ya Jimbo la Shandong pamoja na Taasisi ya Moyo ya FUWAI katika huduma za matibabu ya moyo. Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI) ilisaini makubaliano na Chuo Kikuu cha Kimataifa cha Peking kinachofanya upasuaji wa Mishipa ya Fahamu.

68. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara kupitia hospitali za kitaifa, kanda na hospitali maalum imehudumia jumla ya wagonjwa 1,388,286 kati ya hao wagonjwa wa nje (OPD) walikuwa 1,160,243 na wagonjwa wa kulazwa (IPD) walikuwa 247,979 kama inavyoonesha katika jedwali lifuatalo.

Jedwali Na 1. Idadi ya Wagonjwa waliohudumiwa katika Hospitali za Rufaa za Kanda, Hospitali Maalum na Hospitali ya Taifa kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019.

Na.	Jina la Hospitali	Wagonjwa wa Nje (OPD)	Wagojwa wa kulazwa (IPD)	Jumla
1	Hospitali ya Taifa Muhimbili (MNH)	383,852	36,079	419,931
2	Hospitali ya Mloganzila	37,289	3,350	40,639

Na.	Jina la Hospitali	Wagonjwa wa Nje (OPD)	Wagojwa wa kulazwa (IPD)	Jumla
3	Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)	214,954	6,847	221,801
4	Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)	66,776	2,825	69,601
5	Taasisi ya Saratani Ocean Road (ORCI)	50,554	2,770	53,324
6	Hospitali ya Benjamin Mkapa-Dodoma	64,889	3,334	68,223
7	Hospitali ya Afya ya Akili (Mirembe)	64,142	117,839	181,981
8	Hospitali ya Kibong'oto	8,687	10,209	18,888
9	Hospitali ya Rufaa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini Mbeya	196,961	37,399	234,360
10	Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Ziwa (Bugando)	230,793	19,928	250,721
11	Hospitali ya Rufaa ya Kanda Kaskazini (KCMC)	109,428	10,749	120,177
	Jumla	**1,197,532**	**251,329**	**1,428,925**

Hospitali ya Taifa Muhimbili (MNH)

69. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Hospitali ya Taifa Muhimbili imeona jumla ya wagonjwa 419,931. Lengo likiwa ni kuhudumia wagonjwa 300,000. Kati ya hao wagonjwa 36,079 walikuwa ni wa ndani na wagonjwa 383,852 walikuwa ni wa nje. Ongezeko la

wagonjwa limetokana na kuboresha miundombinu na kuongeza upatikanaji wa huduma mbalimbali. Hali ya upatikanaji wa damu katika Hospitali ilifikia wastani wa asilimia 89.4 ya mahitaji na upatikanaji wa dawa ulifikia asilimia 95. Aidha, Hospitali ilitoa huduma za mikoba (outreach medical services) katika mikoa ya Mara, Lindi na Mtwara ambapo zaidi ya wagonjwa 4,700 katika mikoa hiyo walipata huduma. Hospitali ilitumia jumla ya Shilingi 78,564,000.00 kutoka katika mapato yake ndani kugharamia zoezi hili.

70. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hiki, Hospitali ya Taifa Muhimbili imefanya upasuaji kwa wagonjwa 13,701 ikilinganishwa na lengo la kutoa huduma za upasuaji kwa wagonjwa 12,000 katika mwaka 2018/19. Kati ya wagonjwa 8,745 (asilimia 63.8) walifanyiwa upasuaji mkubwa, wagonjwa 3,168 (asilimia 23.1) walifanyiwa upasuaji wa dharura, wagonjwa 849 (asilimia 6.2) walifanyiwa upasuaji kwa njia ya matundu madogo, na wagonjwa 639 (asilimia 4.7) walifanyiwa upasuaji mdogo.

71. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi hiki jumla ya wagonjwa **29** walipata huduma ya **upandikizwaji wa figo (Renal transplant)** na kufikisha jumla ya wagonjwa **38** waliopata huduma hii toka Hospitali

ilipoanza kutoa huduma za kupandikiza figo mwezi Novemba 2017. Gharama ya huduma hii katika Hospitali ya Taifa Muhimbili ni kati ya shilingi milioni 20 mpaka 30 kwa mgonjwa mmoja wakati nje ya nchi gharama ni kati ya shilingi milioni 100 mpaka 120. Kwa wagonjwa 28 waliopandikizwa figo, Serikali imeokoa jumla ya shilingi bilioni 2.24.

72. ***Mheshimiwa Spika***, hospitali imetoa **huduma za kupandikiza vifaa vya usikivu kwa watoto (cochlear implant) 11** na kufikisha jumla ya watoto **21** waliopata huduma hii toka ilipoanza mwezi Juni, 2017. Kabla ya hapo huduma hii ilikuwa inapatikana nje ya nchi kwa gharama kati ya shilingi milioni 80 mpaka 100 kwa mtoto mmoja. Katika Hospitali ya Taifa Muhimbili gharama ni shilingi milioni 35 mpaka 40, kwa hiyo zaidi ya shilingi milioni 840 zimeokolewa kwa kutibu watoto 21. Vilevile, jumla ya wagonjwa 125 walipata **huduma ya "interventional radiology"** ili kuruhusu upasuaji wa shingo na kichwa, kuondoa uvimbe kwenye sehemu ya kinywa, uso na shingoni, kuweka mirija kwenye figo, kuzibua mirija ya nyongo iliyoziba, kuzibua mirija ya uzazi na kunyonya usaha ndani ya tumbo. Jumla ya wagonjwa 170 wamepata huduma hii toka ilipoanzishwa katika Hospitali ya Taifa Muhimbili Mwezi Novemba 2017. Gharama ya

kumpeleka mgonjwa mmoja nje ya nchi kwa huduma hii ni shilingi milioni 96 wakati katika Hospitali ya Taifa Muhimbili ni shilingi milioni 8. Hivyo shilingi bilioni 14.96 zimeweza kuokolewa.

73. ***Mheshimiwa Spika***, hospitali imekamilisha ukarabati pamoja na ufungaji wa vifaa tiba katika jengo la uangalizi maalum wa watoto wagonjwa walio mahututi (Peadiatric Intensive Care Unit-ICU) kwa kushirikiana na Taasisi ya Tumaini la Maisha chini ya ufadhili wa Malkia wa Sharjah kutoka Emirates wenye thamani ya shilingi bilioni 2.1, ICU hii itakuwa na vitanda 13. Aidha, hospitali imeweza kuunganisha Mfumo wa Taarifa wa Hospitali na Mfumo wa Malipo wa Serikali (GePG) mwezi Septemba 2018. Jumla ya shilingi bilioni 3.96 zimekusanywa kupitia mfumo huu toka mwezi Septemba 2018.

Hospitali ya Mloganzila

74. ***Mheshimiwa Spika***, kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 Hospitali imehudumia jumla ya wagonjwa 40,639. Kati ya wagonjwa hao, wagonjwa 3,350 walikuwa ni wa kulazwa (IPD) na wagonjwa 37,289 walikuwa ni wa nje (OPD). Aidha, hospitali imekamilisha marekebisho ya wodi ya wagonjwa

mahututi (ICU) pamoja na wodi ya watoto njiti pia inaendelea kurekebisha miundo mbinu ili kuweza kulaza wagonjwa wa afya ya akili. Hali ya upatikanaji wa damu katika Hospitali imefikia wastani wa asilimia 70.8 ya mahitaji wakati hali ya upatikanaji wa dawa ilifikia wastani wa asilimia 75 ya mahitaji ambapo jumla ya Shilingi bilioni 2.4 zilitumika kulipia dawa.

75. ***Mheshimiwa Spika***, hospitali imeendelea kudhamini watumishi katika fani mbalimbali za ubingwa (MmeD) ambapo jumla ya watumishi 37 wanaendelea na masomo ya uzamili katika Chuo Kikuu cha Muhimbili (MUHAS) na Bugando. Aidha, hospitali kwa kupitia ushirikiano kati ya Serikali ya Tanzania na Serikali ya China na Korea Kusini imepeleka wataalam sita (6) kwa ajili ya mafunzo mbalimbali.

76. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha usimamizi wa Hospitali hii na kufuatia maelekezo ya **Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli,** Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 3 Oktoba 2018, uendeshaji wa hospitali ulikabidhiwa kwa Bodi na Menejimenti ya Hospitali ya Taifa Muhimbili kutoka Chuo Kikuu cha Afya cha Muhimbili. Baada ya makabidhiano, Hospitali ya Taifa Muhimbili ilifanya mapitio ya mfumo

wa uendeshaji na kufunga mifumo ya TEHAMA na kuimarisha upatikanaji wa huduma ikiwemo uanzishwaji wa usafiri wa mabasi (daladala) kufika Hospitalini. Hatua hii imewezesha kupunguza kero na malalamiko mbalimbali yaliyokuwa yakitolewa na wananchi kuhusu hospitali ya Mloganzila. Wizara itaendelea kuimarisha usimamizi wa utoaji wa huduma ili kukidhi madhumuni ya kuanzishwa kwa hospitali hiyo.

Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)

77. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi ya Mifupa (MOI) imeendelea kutekeleza majukumu yake ya kutoa huduma ya matibabu ya mifupa, upasuaji mishipa ya fahamu na ubongo. Huduma hizi zimekuwa zikitolewa kwa weledi kwa kutumia wataalam wazalendo. Kati ya Julai 2018 hadi Machi 2019, Hospitali imetoa matibabu kwa wagonjwa 221,801 kati yao wagonjwa wa nje (OPD) 214,954 na wagonjwa wa ndani (IPD) 6,847.

Taasisi ilifanya upasuaji kwa wagonjwa 4,885 kati yao wakiwemo; upasuaji mifupa, kubadilisha nyonga, goti, upasuaji wa goti kwa kutumia matundu, upasuaji wa mfupa wa kiuno, upasuaji wa uti wa mgongo, ubongo, watoto wenye vichwa

vikubwa na mgongo wazi, na wagonjwa wa dharura. Taasisi imetumia zaidi ya shilingi bilioni 4,675 kutibu wagonjwa waliohitaji upasuaji wa kibingwa ambapo kama wangepelekwa nje ya nchi wangegharimu Serikali zaidi ya shilingi bilioni 15,310 na kuokoa zaidi ya shilingi bilioni 10,635.

78. ***Mheshimiwa Spika***, hospitali ya MOI imeendelea na jitihada za kuokoa maisha ya watanzania kupitia kitengo chake cha dharura kwa kuwasaidia majeruhi wa ajali mbalimbali ikiwemo ajali za magari na pikipiki. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Taasisi imepokea jumla ya majeruhi 5,856 na kuwapatia matibabu ikilinganishwa na majeruhi 6,505 mwaka 2017. Pia, Taasisi imefanikiwa kuanza kwa mara ya kwanza upasuaji wa vivimbe vya damu kwenye ubongo (cerebral aneurysm) baada ya kununua kifaa cha kisasa cha kufanyia upasuaji wa mishipa ya fahamu na ubongo (Neurosurgeries), vibanio maalum (clips) na seti maalum ya vifaa vya upasuaji huu pamoja na mashine maalum ya kufungulia fuvu (High power drill) vyenye thamani ya shilingi milioni 150.

79. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imefanikiwa kununua Mashine kubwa mpya **tatu** (3) za kisasa za kupimia sampuli za damu ambazo ni ERBA XL 600,

DYMIND DH 76 na COBAS e 411 zenye thamani ya shilingi 196,141,750 ambazo zimewezesha utoaji wa huduma bora katika vipimo vya ***Full Blood Picture, Clinical Chemistry na Immunoasays***. Pia, Taasisi imepata vifaa na vitanda vya kulaza watu wanaochangia damu, vifaa vya kutenganisha sampuli za damu, kuhifadhi na kutunza damu, Mashine za kupimia damu zilipatikana kama msaada kutoka kwa Falme ya watu wa Kuwait. Taasisi imekamilisha vyumba vitatu (3) vipya vya upasuaji na kufanya vyumba vya upasuaji kuwa 9 mwaka 2018/2019 kutoka vyumba 6 mwaka 2017/2018, hivyo kuongeza idadi ya wagonjwa wanao wafanyiwa upasuaji kufikia 700 hadi 900 kwa mwezi mwaka 2018/2019 tofauti na 400 hadi 600 kwa mwezi mwaka 2017/2018. Vilevile, MOI imekamilisha upanuzi wa mapokezi makubwa ya dharura, uwekaji wa vifaa tiba vya MRI, CT SCAN, Digital X-Ray mashine, Modern Ultrasound mashine na vifaa vya wodini. Aidha, Taasisi imenunua mtambo mpya wa kisasa wa kutawanya hewa kwenye vyumba vya upasuaji na ICU aina ya Chiller yenye thamani ya Shilingi 238,593,499.05

Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete (JKCI)

80. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi, 2019, Taasisi ilihudumia wagonjwa wa nje 69,601, kati yao wanaume walikuwa 30,977(45%) na wanawake 38,624(55%). Vilevile, Taasisi ilihudumia wagonjwa wa ndani 2,825. Taasisi imeweza kufanya upasuaji kwa wagonjwa 330, kati ya wagonjwa waliofanyiwa upasuaji, watu wazima walikuwa 148 na watoto walikuwa 95, pia watu wazima 87 wenye matatizo kwenye mishipa ya damu walifanyiwa upasuaji wa mishipa ya damu. Taasisi ilifanikiwa kufanya upasuaji mgumu ikiwa ni ishara ya kuimarika kwa uwezo wa waatalamu wetu katika utoaji huduma kwa magonjwa ya moyo. Kwa upande wa mtambo maalum "Catheterization Laboratory" wagonjwa 964 walipatiwa matibabu ya moyo, Kati yao watu wazima walikuwa 832 na watoto 132.

81. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi imefanikiwa kukarabati jengo na kupata wodi mpya ya watoto ambayo inalenga kutoa huduma bora kwa watoto wenye matatizo ya moyo. Wodi hii ya kisasa ina vitanda 32, ambavyo kati ya hivyo tisa ni vya uangalizi maalum (ICU) na 23 ni vya wodini. Vilevile, kuna vyumba vitatu vya kliniki pamoja na ofisi za

watumishi. Kuanzishwa kwa wodi hii kutapunguza changamoto ya ufinyu wa nafasi, pamoja na kuboresha huduma kwa jamii hususan kwa watoto wenye magonjwa ya moyo. Taasisi imeendelea kuboresha huduma za famasia kwa kutoa dawa muhimu za matibabu ya moyo kwa asilimia 95, vilevile huduma ya famasia inapatikana kwa masaa 24, ili kuwezesha upatikanaji wa dawa muda wote. Huduma za maabara zimeboreshwa kwa hali ya juu ili kuokoa gharama kwa wagonjwa kwenda nje kupata huduma hiyo.

Taasisi ya Saratani Ocean Road (ORCI)

82. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi ya Saratani ya Ocean Road imeendelea kutoa huduma kwa wagonjwa wa Saratani ambapo katika kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019 jumla ya wagonjwa 53,324 walihudumiwa ambapo wagojwa wa nje walikuwa 50,554 na wagojwa wa kulazwa walikuwa 2,770. Pia jumla ya wananchi 6,214 walifanyiwa uchunguzi wa awali wa dalili za saratani. Uchunguzi uliofanywa ulihusisha upimaji wa saratani za mlango wa kizazi, matiti, tezi dume, saratani ya ngozi (Kaposi sarcoma) na saratani ya ngozi kwa wenye ualbino. Aidha, uchunguzi ulifanyika kupitia

huduma za mkoba katika mikoa 6 ambapo jumla ya wananchi 4,350 walihudumiwa. Mikoa hiyo ni Dar-es-Salaam (watu 2,013), Pwani (watu 526), Tabora (watu 499), Singida (watu 498), Lindi (watu 338) na Dodoma (watu 476). Hivyo kufanya idadi ya waliohudumiwa kufikia jumla ya wananchi 10,564 ambapo ni asilimia 52.8 ya lengo la mwaka 2018/19 la kuchunguza wananchi 20,000. Aidha, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya tiba 51,327 za mionzi ya nje na 1,563 za mionzi ya ndani zilitolewa kwa wagonjwa katika Taasisi kwa kutumia mashine 5 za mionzi ya nje (2 - Cobalt 60, 1 - caesium, 2 - LINAC) na mashine 2 mionzi ya ndani (brachytherapy).

Mashine mpya za LINAC zilizonunuliwa na Serikali kwa fedha za ndani kwa asilimia 100 kwa gharama ya Shilingi bilioni 9.5 zilianza kufanya kazi mwezi Septemba 2018. Baada ya kufunga na kuanza kutumia mashine hizo, Tanzania inakuwa nchi ya kwanza katika ukanda wa Afrika Mashariki na Kati kwa kuanza kutumia mashine zenye teknolojia kama hiyo. Hadi kufikia Machi, 2019 jumla ya wagonjwa 244 wametibiwa kwa kutumia mashine hizo. Wagonjwa wengi wanaotibiwa katika mashine hizo ni wale ambao Saratani zao zipo katika hatua za kutibika vizuri, ambao hapo awali walikuwa

wanapelekwa nje ya nchi kwa tiba. Kwa wagonjwa 244 waliotibiwa mpaka Machi 2019, takribani wagonjwa 70 wangepelekwa nje ya nchi kwa matibabu hayo ambayo yangegharimu wastani wa Shilingi milioni 50 kwa kila mgonjwa, hivyo kuigharimu Serikali kiasi cha Shilingi bilioni 3.5 kwa matibabu nje ya nchi. Utumiaji wa mashine za LINAC, katika kipindi cha Septemba 2018 hadi Machi 2019, kumeiwezesha Serikali kuokoa Shilingi bilioni 3.5. Vilevile, muda wa kusubiri kuanza tiba za mionzi kwa wagonjwa umepungua hadi kuwa chini ya wiki 4 kutoka wiki 6; Hapo awali muda wa kusubiri tiba mionzi ulikuwa wiki 12 (mwaka 2015) na kupunguzwa hadi kuwa wiki 4 (kipindi cha 2016 – 2018).

83. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi ya Ocean Road iliendelea kutoa huduma za uchunguzi na tiba za dawa nyuklia (Nuclear medicine) ambapo jumla ya wagonjwa 846 walipatiwa huduma. Kati yao, wagonjwa 676 walifanyiwa uchunguzi (diagnostic scans) katika mifupa, figo, ubongo, na tezi ya shingoni; na wagonjwa 42 walipatiwa tiba (therapeutic procedures). Aidha, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya wagonjwa 42 walipatiwa rufaa kwenda nje ya nchi kwa ajili ya matibabu ambapo idadi ya wagonjwa

waliopewa rufaa imepungua kutoka wagonjwa 164 mwaka 2015/2016 hadi wagonjwa 42 kwa mwaka 2018/2019. Kupungua kwa wagonjwa wanaopatiwa rufaa nje ya nchi ni kutokana na kuimarishwa kwa upatikanaji wa dawa za aina zote za kutibu saratani, uwepo wa mashine za kisasa za tiba mionzi, uwepo wa mashine za kuchunguza matokeo ya tiba saratani kwa njia ya damu (tumor markers) na pia kusimamia mwongozo wa rufaa nje ya nchi.

84. ***Mheshimiwa Spika***, sambamba na jitihada za Serikali za kuimarisha huduma za matibabu ya Saratani nchini, ninapenda kutumia Bunge lako Tukufu kuhimiza wananchi kupima Saratani angalau mara moja kwa mwaka ili endapo wanadalili za saratani waweze kupata matibabu haraka kwani saratani inatibika ikigundulika mapema. Kulingana na takwimu zilizopo hadi kufikia mwezi Machi, 2019 saratani zinazoongoza ni pamoja na saratani ya mlango wa kizazi asilimia 31.2, saratani ya matiti asilimia 12.9, saratani ya koo asilimia 9.8, saratani ya ngozi asilimia 9.3 kama ilivyooneshwa kwenye **kiambatisho Namba 8**.

Hospitali ya Benjamin Mkapa-Dodoma

85. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2018/19, Hospitali imeendelea kutoa huduma ambapo jumla ya wagonjwa 65,223 walihudhuria na kupata matibabu. Kati ya hao, wagonjwa 64,889 walikuwa wa nje (OPD) na wagonjwa waliolazwa (IPD) 3,334. Pia, jumla ya vipimo 92,225 vya maabara vilifanyika. Jumla ya wagonjwa 14,753 walifanyiwa vipimo vya mionzi na ***imaging*** kama ifuatavyo; ***Ultra-Sound*** wagonjwa 6,256, ***X-Ray*** wagonjwa 4,705, ***Mammography*** wagonjwa 95, CT- Scan wagonjwa 1,505, MRI wagonjwa 994, ***Fluoroscopy*** wagonjwa 188 na ***Esophagogastroduodenascopy*** (EGD) wagonjwa 1,010.

86. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha huduma za kibingwa, Hospitali, ilifanikwa kufanya upandikizaji figo ambapo mpaka mwezi Machi 2019 jumla ya wagonjwa 7 wameshapandikizwa figo. Vilevile, jumla ya wagonjwa 1,390 waliopata huduma ya upasuaji, kama ifuatavyo ***general surgery*** (173), ***obstetric and Gynaecology*** (141), magonjwa ya pua, masikio na koo (129), ***orthopaedics*** (48), ***urology*** (84), macho (458) na meno (357). Pia Wagonjwa 53 waliofanyiwa huduma ya uchujaji damu Katika kipindi hiki; hospitali ilifanikiwa

kuanzisha huduma ya uchunguzi na matibabu ya moyo kwa kutumia maabara maalumu "cathlab" yenye thamani ya shilingi 2,449,648,100. Jumla ya wagonjwa 12 wamenufaika na huduma hizi toka ilipozinduliwa Februari, 2019.

Hospitali ya Afya ya Akili Mirembe

87. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuimarisha utoaji wa huduma maalum, Hospitali ya Afya ya Akili Mirembe na Taasisi ya Isanga imeendelea kutoa huduma kwa wagonjwa wa afya ya akili. Katika mwaka 2018/19 jumla ya Wagonjwa 181,981 walipatiwa huduma ambao kati yao 64,142 walikuwa ni wagonjwa wa nje (OPD) na wagonjwa 117,839 walikuwa ni wagonjwa waliolazwa (IPD). Aidha, hospitali imeendelea kutoa huduma za kibingwa ambapo katika kipindi cha taarifa hii, wagonjwa 106 walipatiwa huduma katika kliniki ya Saikolojia, Wagonjwa 273 walihudumiwa katika kliniki ya mishipa ya fahamu na ubongo "Neurology", wagonjwa 438 walipatiwa huduma katika kliniki ya Afya ya Akili kwa watoto na vijana. Na pia wagonjwa 333 walipatiwa huduma katika kliniki ya walioathirika na dawa za kulevya Itega.

88. ***Mheshimiwa Spika***, hali ya upatikanaji wa dawa za wagonjwa wa akili imeimarishwa na kufikia asilimia 100. Aidha kwa dawa za magonjwa mengine ya kawaida ilikuwa ni zaidi ya asilimia 95. Hospitali imepokea watumishi wapya 49 wa kada mbalimbali ili kukabiliana na upungufu mkubwa wa watumishi wa hospitali ya Mirembe, kati ya watumishi waliopokelewa ni Madaktari 16, Wauguzi 18, Famasia 6, Radiologist 2, Maabara 2 na Biomedical 2, katibu muhtasi 1, Msaidizi ofisi 1 na Afisa Ugavi Msaidizi 1.

Hospitali ya Rufaa ya Magonjwa ya Kifua Kikuu (Kibong'oto)

89. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2018/19, hospitali iliendelea kutoa huduma za utambuzi na matibabu ya Kifua Kikuu, Kifua kikuu sugu, VVU na magonjwa mengine ya kuambukiza. Jumla ya wagonjwa 18,888 walipatiwa huduma kati ya hao wagonjwa wa nje ni 8,687 na waliolazwa ni 10,209. Aidha, hospitali ya Kibong'oto kwa kushirikiana na hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Kilimanjaro (Mawenzi) imeanzisha huduma za upasuaji wa kawaida ikiwa ni kuwaandaa wataalam kwa ajili ya kutoa tiba kwa njia ya upasuaji hasa kwa wagonjwa wenye

matatizo ya mapafu kutokana na ugonjwa wa TB (TB sequellae). Wagonjwa 12 wa kifua kikuu/ sugu wamefanyiwa upasuaji hivyo kupunguza rufaa za wagonjwa waliolazwa kwa tiba ya TB kwenda kufanyiwa upasuaji katika hospitali nyingine.

90. ***Mheshimiwa Spika***, Vilevile, jumla ya Mashine nne za uchunguzi na kufuatilia madhara yanayotokana na dawa (Immunoassay machine, Automated fully chemistry analyser, Coagulation test machine na 5 – parts Haematology machine) zilinunuliwa vikiwa na thamani ya Shilingi 245,411,000. Aidha, hospitali imenunua mashine moja ya ultrasound kwa ajili ya uchunguzi wa wagonjwa. Hali ya upatikanaji wa dawa ni asilimia 95 kwa wagonjwa wengine na kwa wagonjwa wa TB na wenye maambukizi ya HIV upatikanaji wa dawa upo kwa asilimia 100.

Hospitali ya Rufaa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini (Mbeya)

91. ***Mheshimiwa Spika***, Hospitali ya Rufaa ya Kanda za Nyanda za Juu Kusini imeendelea kutoa huduma za matibabu ya kibingwa hususan kwa wananchi wa mikoa 6 ya Katavi, Rukwa, Songwe, Mbeya, Njombe na Iringa ambapo katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, hospitali imehudumia jumla ya

wagonjwa 234,360, kati ya wagonjwa hao 196,961 walikuwa wa nje na wagonjwa 37,399 walilazwa. Aidha, katika kipindi cha 2018/2019, Hospitali imeendelea kuboresha huduma za kibingwa kwa kuongeza miundombinu ya kutolea huduma. Ukarabati na upanuzi wa jengo la kutolea huduma za dharura uliendelea kufanyika, ambapo baada ya kukamilika kuna ongezeko la vyumba vitatu vya ushauri (consultation rooms) kutoka chumba kimoja mwaka 2017 na chumba chenye vitanda vitatu na vitanda saba kwa sasa badala ya vitatu vya awali kwa ajili ya kuhudumia wagonjwa mahututi. Kwa ujumla hospitali imekuwa na uwezo wa kuhudumia wagonjwa mahututi watano kwa wakati mmoja. Pia, eneo la mapokezi ya wagonjwa limepanuliwa kwa lengo la kupunguza msongamano wa wagonjwa na kuwapunguzia muda wa kupatiwa huduma. Vilevile, jengo la huduma za Uzazi na Mtoto (RCH) katika kitengo cha wazazi Meta limepanuliwa kwa kuongezwa vyumba Vinne pamoja na sehemu ya kusubiria. Kwa sasa hospitali ina jumla ya vitanda 553 ikilinganishwa na vitanda 477 mwaka 2017.

92. ***Mheshimiwa Spika***, hali ya upatikanaji wa dawa imeendelea kuimarishwa na kufikia asilimia 95. Aidha, Wizara imepeleka kiasi cha shilingi 2,000,000,000.00 kwa ajili ya kukamilisha jengo la

radiolojia, ununuzi wa vifaa tiba na imeanza ujenzi wa jengo la wazazi Meta. Hospitali pia imenunua “CT Scan” yenye thamani shilingi 1,170,590,000 ambayo ipo katika hatua ya ufungwaji na huduma zinategemewa kuanza kutolewa mwezi Mei 2019.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Ziwa (Bugando)

93. ***Mheshimiwa Spika***, Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Ziwa, Bugando imeendela kutoa huduma za kibingwa kwa wagonjwa kutoka mikoa 6 ya Mwanza, Geita, Simiyu, Shinyanga, Kagera, Mara na Kigoma. Katika kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019, ilihudumia jumla ya Wagonjwa 250,721 ikilinganishwa na wagonjwa 180,521 katika kipindi kama hicho mwaka 2018 wagonjwa wa nje walikuwa 230,793 na wagonjwa wa kulazwa walikuwa 19,928. Kuongezeka kwa wagonjwa kumechangiwa na kuboreka kwa huduma za uchunguzi, wafanyakazi kutimiza wajibu wao, upatikanaji wa Madaktari Bingwa na kuboreshwa kwa kitengo cha huduma kwa wateja.

94. ***Mheshimiwa Spika***, Hospitali ya Bugando imeendelea kupanua huduma za kibingwa kwa kuanza kutoa matibabu yote ya Saratani baada

ya kununua mashine ya tiba ya mionzi iitwayo ***Brachytherapy*** kwa Shilingi 1,400,000,000. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 jumla ya wagonjwa 5,367 wamepatiwa huduma ya matibabu ya Saratani kati ya hao, wagonjwa 1,712 walipatiwa tiba ya Saratani kwa kutumia dawa (Chemotherapy) na wagonjwa 695 walipatiwa mionzi (Radiotherapy). Upatikanaji wa huduma hii umepunguza rufaa za wagonjwa wa saratani wa kanda ya ziwa kwenda Taasisi ya Saratani Ocean Road kwa zaidi ya asilimia 95.

95. ***Mheshimiwa Spika,*** Hospitali ilifanikiwa kufanya upasuaji wa kibingwa kwa wagonjwa 9,245 ikiwemo upasuaji wa Moyo na Kifua (301), Upasuaji wa Ubongo (327) na Upasuaji wa mifupa (978), upasuaji wa VVF (42) na Upasuaji wa Mdomo Sungura (86). Kwa sasa hospitali ipo kwenye hatua za kukamilisha kuanzisha upasuaji kwa kutumia matundu madogo yaani ***Laparoscopic surgery***. Aidha, huduma za kusafisha damu (Renal Dialysis) zimeendelea kuimarika; jumla ya wagonjwa 82 walipata huduma hii na mizunguko (session) 5,722 ilifanyika, kwa sasa hospitali ina mashine 10 na inatarajia kupanua huduma hii na kufikia mashine 20 ifikapo mwezi Mei, 2019 ili kuimarisha upaikanaji wa hudumahii kwa urahisi.

96. ***Mheshimiwa Spika***, Hospitali ya Bugando kwa kushirikana na Centre for Disease Control (CDC) na Tanzania Health Promotion Support (THPS), ilifanikiwa kujenga Maabara ya kisasa kabisa ya uchunguzi wa magonjwa kupitia Vinasaba (DNA) yaani (Molecular Biology Laboratory). Huduma ya maabara hii imesaidia kuondoa mrundikano wa vipimo vya HIV kutoka mikoani na wilayani kwa kupima sampuli 147,094 zilizokuwa zimerundikana na hivyo kusaidia tiba ya wagonjwa wa VVU. Vilevile, huduma ya uchunguzi kupitia CT Scan iliendelea kutolewa kwa wagonjwa 4,262 kwa kipindi tajwa. Pia Hospitali imefanikiwa kuanzisha kliniki za Kibingwa kwa muda wa jioni mwisho wa wiki na siku za sikukuu na kuhudumia wagonjwa 38,702, hivyo kupunguza msongamamo wa wagonjwa asubuhi, kupunguza kero ya kubadilishiwa tarehe ya ahadi ya kupata huduma mara kwa mara kwa wagonjwa toka mikoani na kurahisisha upatikanaji wa Madaktari bingwa ndani ya Hospitali. Aidha, Hospitali imefanikiwa kujenga na kupanua vyumba vya upasuaji kutoka 6 hadi 13, hivyo kupunguza muda wa kusubiri huduma za upasuaji kutoka wiki 4-6 hadi wiki 1 na kuongeza idadi ya wagonjwa wanaopatiwa huduma hii kutoka 35 hadi 60 kwa siku.

Hospitali ya Rufaa ya Kanda Kaskazini (KCMC)

97. ***Mheshimiwa Spika***, Hospitali imeendelea kuboresha na kutoa huduma kwa wananchi ambapo katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya wagonjwa 120,177 walipatiwa huduma za afya. Asilimia 79.7 ya wagonjwa wote waliohudumiwa walitoka kwenye mikoa mitano inayohudumiwa na hospitali ambayo ni Kilimanjaro, Arusha, Manyara, Tanga na Singida, na asilimia 20.3 ya wagonjwa walitoka katika mikoa mingine ya Tanzania. Aidha, Hospitali iliweza kuhudumia jumla ya wagonjwa 2,998 wa saratani, kati yao, wagonjwa wapya walikuwa ni 309. Wagonjwa 289 walikuwa ni watu wazima na wagonjwa 20 walikuwa ni watoto. Wagonjwa wa marudio walikuwa 2,689. Katika kipindi hicho, hospitali pia imehudumia wagonjwa 48 walioungua na moto na kemikali. Kati yao wanaume walikuwa 30 na wanawake 18.

98. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa huduma za upasuaji jumla ya wagonjwa 2,459 walifanyiwa upasuaji kama sehemu ya tiba zao. Kati yao, wagonjwa 1,685 walifanyiwa upasuaji kulingana na ratiba ya upasuaji kwa ratiba walizopangiwa na wagonjwa 774 walifanyiwa upasuaji wa dharura. Aidha, katika kipindi hiki, Hospitali kupitia Kliniki

maalum ya ngozi ilitoa tiba maalum ya kuzuia kukua kwa seli zinazosababisha saratani ya ngozi (Cryotherapy), ambapo jumla ya wagonjwa 120 (wanaume 69 na wanawake 51) walipewa tiba hii. Vilevile, Hospitali imeendelea kutoa huduma za kusafisha damu ambapo jumla ya wagonjwa wapya 149 wenye matatizo ya figo walihudumiwa na jumla ya mizunguko (session) 3,188 ya usafishaji wa damu ilifanyika kwa wagonjwa hao.

Hospitali za Rufaa za Mikoa

99. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuimarisha utoaji wa huduma katika Hospitali za Rufaa za Mikoa, usimamizi na uendeshaji wa hospitali hizo ulikabidhiwa Wizara ya Afya kutoka OR-TAMISEMI kuanzia Julai 2018 na hii ni kufuatia agizo la Mheshimiwa Dkt John Pombe Magufuli Rais wa Jamhuri wa Muungano wa Tanzania alilolitoa Novemba 2017 . Kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Hospitali 28 za Rufaa za Mikoa zilihudumia jumla ya wagonjwa 3,292,103 ambapo wagonjwa wa nje (OPD) walikuwa 2,925,070 na wagonjwa waliolazwa (IPD) walikuwa 367,033. kama inavyoonesha kwenye **jedwali namba 2** hapo chini.

Jedwali Na 2: Wagonjwa waliohudumiwa katika hospitali za Rufaa za Mikoa, Julai 2018– Machi, 2019

Na.	Hospitali	Mkoa	Idadi ya Vitanda	Wagonjwa Julai 2018 - Machi 2019		Jumla
				NJE (OPD)	WAKULAZWA (IPD)	
1	Amana	DSM	341	233,329	19,961	253,290
2	Bariadi	Simiyu	175	39,337	5,582	44,919
3	Bukoba	Kagera	308	116,514	9,875	126,389
4	Dodoma	Dodoma	420	162,739	30,711	193,450
5	Geita	Geita	300	62,900	13,692	76,592
6	Iringa	Iringa	445	84,370	31,922	116,292
7	Katavi	Katavi	160	25,365	11,204	36,569
8	Kitete	Tabora	250	29,106	6,895	36,001
9	Ligula	Mtwara	268	32,826	5,334	38,160
10	Manyara	Manyara	75	25,315	2,561	27,876
11	Maweni	Kigoma	300	38,109	5,591	43,700
12	Mawenzi	ilimanjaro	210	19,783	4,479	24,262
13	Mbeya	Mbeya	179	80,545	14,911	95,456
14	Morogoro	Morogoro	450	114,396	19,673	134,069
15	Mt. Meru	Arusha	371	86,091	17,969	104,060
16	Musoma	Mara	300	43,875	8,797	52,672
17	Mwananyamala	DSM	254	298,783	11,190	309,973
18	Njombe	Njombe	156	44,864	8,141	53,005
19	Seko Toure	Mwanza	315	93,050	17,046	110,096
20	Shinyanga	Shinyanga	304	19,648	19,493	39,141
21	Singida	Singida	275	70,066	8,149	78,215
22	Sokoine	Lindi	200	35,988	7,220	43,208
23	Songea	Ruvuma	321	109,306	17,399	126,705

Na.	Hospitali	Mkoa	Idadi ya Vitanda	Wagonjwa Julai 2018 - Machi 2019		Jumla
				NJE (OPD)	WAKULAZWA (IPD)	
24	Songwe	Songwe	150	60,959	8,327	69,286
25	Sumbawanga	Rukwa	240	53,849	23,841	77,690
26	Tanga	Tanga	412	368,939	12,435	381,374
27	Temeke	DSM	304	474,328	18,017	492,345
28	Tumbi	Pwani	254	100,690	6,618	107,308
	Jumla		**7,737**	**2,925,070**	**367,033**	**3,292,103**

Maboresho yanayoendelea Kutekelezwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa.

Upatikanaji wa Dawa, Vifaa, vifaa tiba na Vitendanishi

100. ***Mheshimiwa Spika***, Hali ya upatikanaji wa dawa muhimu zaidi ambazo ni aina 30 (Tracer medicine) katika Hospitali za Rufaa za Mikoa kwa kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019 ni asilimia 93 kama ilivyooneshwa kwenye **Kiambatisho Namba.9.** Aidha, katika kuboresha huduma za uchunguzi wa magonjwa, Wizara imenunua Mashine za X-ray 8 za Kidigitali na kupelekwa katika hospitali za rufaa za mikoa ya Ruvuma, Morogoro, Simiyu, Singida, Njombe, Kagera, Amana (DSM) na Katavi. Ufungaji wa mashine hizi utasaidia upatikanaji wa huduma za X-ray katika maeneo haya na pia kuongeza ubora

wa matibabu kutokana na uchunguzi ulio sahihi kwa mgonjwa. Aidha, Wizara imeshakamilisha kufunga na kupewa kibali na Tume ya Nguvu za Atomiki Tanzania (TAEC) kwa ajili ya Mashine zilizofungwa katika hospitali 3 za Ruvuma, Morogoro na Simiyu kwa ajili ya kuanza kutoa huduma.

Miundombinu ya Kutolea Huduma katika Hospitali za Rufaa za Mikoa.

101. ***Mheshimiwa Spika***, katika kuboresha utoaji wa huduma kwenye hospitali za Rufaa za Mikoa, Wizara imeweka kipaumbele katika kuboresha/kujenga miundombinu ya huduma za dharura (EMD), huduma za uzazi na mtoto (Maternity Block) na huduma ya wagonjwa wanaohitaji uangalizi maalum (ICU). Aidha, Wizara imeweka kipaumbele kujenga/kukarabati majengo ya watoto (Paediatric Block), majengo ya kutakasia vifaa (CSSD), majengo ya Benki za damu na Wodi za kulaza wagonjwa, katika hospitali za rufaa za mikoa zilizopo na mpya. Hivi sasa ujenzi wa majengo ya kutolea huduma za uzazi unaendelea katika hospitali za rufaa za Sekou Toure (Mwanza), Mwananyamala (DSM), Simiyu, Mawenzi (Kilimanjaro), Shinyanga na Njombe. Aidha majengo ya kutolea huduma za dharura

yanaendelea kujengwa katika hospitali za Sokoine (Lindi), Mwananyamala, Amana, Temeke (DSM) na hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Kagera. Mchakato wa kuanza ujenzi wa jengo la upasuaji katika hospitali ya Mkoa wa Kigoma (Maweni) umeanza. Vilevile, Wizara imeanza ujenzi wa wodi za kulaza wagonjwa katika hospitali za Mikoa ya Pwani na Mbeya.

102. ***Mheshimiwa Spika,*** kama ilivyoelekezwa katika Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015/20 Serikali imeanza ujenzi wa Hospitali za rufaa za mikoa katika mikoa mipya ya Songwe, Katavi, Njombe, Geita na Simiyu ambapo ujenzi upo katika hatua mbalimbali za utekelezaji na Serikali imeshatoa jumla ya shilingi **bilioni 6.5** kwa ajili ya ujenzi huo. Sambamba na ujenzi huo Serikali itaendelea kukamilisha ujenzi wa hospitali mpya za rufaa za mikoa katika mikoa ya Mara, Shinyanga na Singida.

Upatikanaji wa Madaktari Bingwa

103. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuimarisha huduma zitolewazo na Hospitali za rufaa za mikoa, Serikali imetoa kipaumbele katika kuhakikisha kuwa huduma za kibingwa katika fani za Upasuaji wa jumla (General Surgery), Magonjwa ya wanawake na uzazi (Obstetric & Gynaecology), Watoto

(Paediatric & Child health), Magonjwa ya Ndani (Internal Medicine), Radiolojia (Radiology), Huduma za dharura (Emergency Medicine), huduma za Upasuaji wa mifupa na magonjwa ya ajali (Orthopaedic Surgery), na huduma za usingizi (Anaesthesiology), zinapatikana kwa uhakika. Aidha, huduma za Magonjwa ya Kinywa na Meno (Dental and Oral Health), Masikio, Pua na Koo (ENT), Macho (Ophthalmology), Afya ya Uzeeni (Geriatric), na Moyo (Cardiology) zitaboreshwa katika Hospitali za Rufaa za mikoa ili kuhakikisha kuna huduma zote 13 za kibingwa kwa ngazi hii.

UHAKIKI UBORA WA HUDUMA ZA AFYA

Ukaguzi na Uhakiki wa Ubora wa Huduma za Afya

104. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imefanya kazi ya ufuatiliaji wa utekelezaji wa mipango kazi ya uboreshaji huduma iliyotokana na tathmini na utoaji nyota katika vituo vya kutolea huduma za afya kwenye mikoa 12 ambayo ni Dar es Salaam, Mara, Mbeya, Njombe, Ruvuma, Tanga, Iringa, Katavi, Rukwa, Songwe, Kilimanjaro na Tabora. Jumla ya Hospitali 10 za Mikoa, Hospitali 27 za ngazi ya Halmashauri, Vituo vya Afya 23 na Zahanati 154

zilitembelewa na kufanyiwa Tathmini. Baada ya tathmini hiyo, mipango ya uboreshaji wa huduma kwa kila kituo iliandaliwa. Wizara kwa kushirikiana na Wadau wa Maendeleo itaendelea kutoa fedha kwa ajili ya kuboresha huduma za afya nchini ambapo Mfuko wa Dunia (Global Fund) tayari wameidhinisha bajeti ya Shilingi 23,646,951,900 ili kuboresha vituo vya kutolea huduma za afya katika ngazi ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa pamoja na ngazi ya Hospitali za Rufaa za Mikoa. Mgawanyo wa fedha hizo ni Shilingi 10,928,729,500 zitapelekwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa zinazofanyiwa maboresho katika Huduma za Wazazi, Shilingi 3,119,302,400 zitapelekwa katika Hospitali za Rufaa za Mikoa zinazofanyiwa maboresho katika Huduma za Dharura, Shilingi 3,000,000,000 zilizotengewa kwa ajili ya Zahanati, Shilingi 1,200,000,000 kwa ajili ya vituo vya Afya, Shilingi 3,600,000,000 kwa ajili ya hospitali za wilaya na Shilingi 1,798,920,000 kwa ajili matibabu ya Kifua Kikuu sugu katika Vituo vya Afya.

Huduma za Dharura na Maafa

105. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara iliendelea na utekelezaji wa **mradi wa kupunguza ajali** barabarani unaojulikana kama "Bloomberg Road Safety Initiative" kwa kushirikiana na Shirika la Afya Duniani (WHO) ambao unahusisha mafunzo kwa wanahabari. Mpango huu unalenga kuelimisha wananchi juu ya matumizi sahihi ya barabara na vyombo vya moto ili kupunguza ajali nchini ikiwemo kuwajengea uwezo wanasheria kuhusu sheria ya Usalama barabarani.

106. ***Mheshimiwa Spika*** Wizara kwa kushirikiana na TANROADS inaendelea na maandalizi ya kuanzishwa kwa mfumo wa huduma za Dharura na Uokoaji katika barabara kuu (Emergency Medical Services) nchini, unaolenga kupanua huduma za dharura na uokoaji katika barabara kuu. Mpango wa 'Ambulance' kwa nchi kavu unaoandaliwa kwa ushirikianao na TANROADS umefikia hatua nzuri ambapo tayari vituo 7 vya huduma ya dharura ambavyo ni Kituo cha afya Kimara, Hospitali ya Tumbi (Pwani), Hospitali ya Chalinze (Msoga), Zahanati ya Fulwe (Mikese), Hospitali ya Rufaa ya Mkoa Morogoro, Hospitali ya St. Kizito (Mikumi) na zahanati ya Ruaha Mbuyuni darajani vimekabidhiwa kwa makandarasi, ununuzi

wa Ambulance 12 umefanyika na zinategemewa kuwasili nchini kabla ya mwisho wa mwezi Mei 2019. Pia mradi huu unajumuisha ununuzi wa magari matatu ya zimamoto yenye uwezo wa kuinua na kukata vyuma ili kuopoa majeruhi na kuwapatia huduma eneo la tukio. Kutakuwa pia na "Minibus Ambulance" mbili zenye uwezo wa kubeba majeruhi 30 kwa wakati mmoja kwa kila moja. Mpango huu unatarajiwa kuzinduliwa rasmi mwezi Julai 2019 na utaanza kwa majaribio katika Barabara kuu ya Dar es salaam – Ruaha Mbuyuni (Darajani) na baadaye Mbeya na kupanuliwa katika barabara kuu zote nchini. Hadi sasa jumla ya watoa huduma 272 wamehitimu mafunzo ya huduma za dharura na uokoaji, ikijumuisha wataalam 112 ambao ni "Basic providers" na Huduma ya kwanza ngazi ya vijiji wapatao 160. Mafunzo haya yanatolewa na Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili (MUHAS).

UGHARAMIAJI WA HUDUMA ZA AFYA

107. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea na jitihada za kutafuta rasilimali fedha kwa ajili ya kuboresha huduma za afya nchini kutoka wa wadau mbalimbali wa maendeleo ikiwemo **Mfuko wa**

Afya wa Pamoja (Health Basket Fund), ambapo kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, kiasi cha **Shilingi 92,440,912,680** kimepokelewa kupitia Mfuko huo. Kati ya fedha hizo, kiasi cha shilingi **79,347,544,718** sawa na asilimia 86 ya fedha zote zilipokelewa zilipelekwa na kutumika katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa lengo la kuboresha huduma za afya ngazi ya msingi. Kiasi cha **Shilingi 5,100,000,000** ambazo zilipelekwa moja kwa moja OR – TAMISEMI kupitia Mfuko wa Afya wa Pamoja kwa ajili ya ukarabati wa Vituo vya Afya ili viweze kutoa huduma bora za Afya ya uzazi na mtoto. Aidha, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 180,000,000,000.00** kutoka **Mfuko wa Dunia wa Kupambana UKIMWI, Kifua Kikuu na Malaria na (Global Fund)** kwa ajili ya kutekeleza afua mbalimbali za kupambana UKIMWI, Kifua Kikuu na Malaria.

108. ***Mheshimiwa Spika,*** Kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 87,840,050,111.47** kutoka **Benki ya Dunia** kwa ajili ya kutekeleza afua mbalimbali katika sekta ya Afya, Kati ya fedha hizo kiasi cha **Shilingi 20,607,365,734.08** ni kwa ajili ya utekelezaji wa **Mpango wa Malipo kwa Ufanisi (Results Based Financing- RBF)** ambao ni ubunifu unaolenga

kuongeza uwajibikaji wa Watoa huduma za afya pamoja na kuboresha upatikanaji wa rasilimali fedha ili kuboresha upatikanaji na utumiaji wa huduma za afya nchini. Kiasi cha **Shilingi 17,757,339,228.38** ni kwa ajili ya kuwajengea uwezo watumishi wa sekta ya Afya, **Shilingi 37,782,310,557.53** ni mchango wa Benki ya Dunia kwenye Mfuko wa Afya wa Pamoja na **Shilingi 11,693,034,591.48** kwa ajili ya mradi wa Maabara ya Jamii ya Afrika Mashariki iliyopo Mabibo Dar es Salaam.

109. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali inaendelea na maandalizi ya kukamilisha **Muswada wa kutunga sheria ya bima ya afya kwa watu wote.** Mswada huu unatarajiwa kuwasilishwa bungeni mwezi Septemba, 2019. Aidha, Mkutano wa kuelimisha waheshimiwa wabunge kuhusu mkakati wa Ugharamiaji wa Huduma za Afya pamoja na mkakati wa kuboresha mfumo wa Bima ya Afya ya Taifa ulifanyika mwezi Januari 2019. Aidha Wizara ilifanikisha ziara ya Waheshimiwa wabunge 19 nchini Rwanda na Ghana mwezi Desemba 2018 lengo likiwa ni kupata uzoefu wa namna nchi mbalimbali zilivyoweza kutekeleza mfumo wa Bima moja kwa watu wote. Katika ziara hiyo Waheshimiwa Wabunge waliweza kujifunza juu ya umuhimu wa kuwa na mfumo imara wa bima ya

afya ikiwa ni sehemu ya mkakati wa kugharamia huduma za afya. Kufuatia ziara hizo, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Katibu wa Bunge iliandaa taarifa yenye mambo muhimu waliyojifunza nchini Rwanda na Ghana, taarifa hiyo imetumika katika maandalizi ya Waraka wa mapendekezo ya kutunga Sheria ya Bima ya Afya unaojadiliwa Serikalini.

RASILIMALI WATU KATIKA SEKTA YA AFYA

110. ***Mheshimiwa Spika***, Kwa mwaka **2018/19** jumla ya wanafunzi **18,539** walidahiliwa na vyuo vya afya kwa ajili ya kusoma kozi mbalimbali za afya kada za kati. Idadi hiyo ni sawa na **asilimia 123.59** ya lengo kudahili Wanafunzi **15,000** kwa mwaka ifikapo **2020** kama ilivyoelekezwa kwenye Ilani ya Uchanguzi ya Chama Tawala (CCM). Aidha, kumekuwa na ongezeko la udahili wa wanafunzi **1,169** kutoka Wanafunzi **17,370** mwaka **2017/18** ikilinganishwa na Wanafunzi **18,539** mwaka **2018/19**. Wizara imeendelea kushirikiana na Baraza la Taifa la Elimu na Ufundi (NACTE) katika kusimamia ubora wa mafunzo ya kada za kati za afya. Vilevile, Serikali imetoa ufadhili wa kuendelea na masomo ya kibingwa kwa Madaktari **311** ambapo jumla ya shilingi **bilioni 2** zimetumika.

Pia katika mwaka fedha 2019/20 Serikali ya China itatoa ufadhili kwa Wanafunzi **50** watakao kwenda kusoma nchini China. Kipaumbele kitakuwa kwa madaktari wanaofanya kazi katika vituo vya umma.

111. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa watoa huduma, jumla ya vibali vya ajira kwa watumishi **8,071** vilitolewa katika kipindi hiki ambapo watumishi wa afya **6,180** walipelekwa OR-TAMISEMI na watumishi **1,891** walipelekwa Hospitali zilizo chini ya Wizara ya Afya. Aidha, kwa mwaka 2018/19 Wizara imewasilisha maombi ya ajira mpya kwa Sekta ya Afya yenye jumla ya nafasi **12,775**. Ni matarajio ya Wizara kuwa kibali hicho kitatolewa kabla ya mwaka wa fedha kuisha. Vilevile jumla ya nyumba za watumishi **318** zimejengwa kwa lengo la kuboresha mazingira ya kazi kwa watumishi wa Sekta ya Afya. ***Nitumie fursa hii kuzitaka halmashauri zote nchini hasa za pembezoni kuweka mazingira mazuri na vivutio kwa watumishi wa afya kufanya kazi katika halmashauri zao. Aidha, natoa rai kwa viongozi wa mikoa, wilaya na halmashauri kuzingatia sheria, taratibu na kanuni katika kushughulikia nidhamu na uwajibikaji wa wataalam wa afya katika maeneo yao.***

Mabaraza ya Wanataaluma na Bodi za Ushauri za Afya

112. ***Mheshimiwa Spika***, katika kusimamia wataalam wa taaluma za afya, Mabaraza mbalimbali yaliundwa kisheria na yanatekeleza majukumu yake kulingana na taratibu zilizowekwa. Mabaraza hayo ni pamoja na Baraza la Madaktari Tanganyika, Baraza la Afya ya Mazingira, Baraza la Tiba Asili na Tiba Mbadala, Baraza la Uuguzi na Ukunga, Baraza la Famasi na Baraza la Wataalam wa Macho (Optometria). Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 Mabaraza ya Kitaaluma yalitekeleza kazi zifuatazo:

Baraza la Madaktari Tanganyika

113. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Baraza limefanya usajili wa wanataaluma kwa vyeti mbalimbali ambao ni: ***Provisional registration*** Madaktari 1,327 na Madaktari wa Kinywa na Meno 30;***Temporary registration*** Madaktari 998; ***Full registration*** Madaktari 361 na Madaktari wa Kinywa na meno 27; ***Retention registration*** Madaktari 691 na Madaktari wa Kinywa 43; ***Temporary registration for foreigners*** Madaktari 147 na Madaktari wa Kinywa na meno Tisa (9); na ***License to Practice***

kwa Madaktari 64. Aidha, Baraza limepokea malalamiko tisa (9) ambayo yanaendelea kufanyiwa kazi.

114. **Mheshimiwa Spika,** Wizara kwa kushirikiana na Baraza imekamilisha Kanuni za kutekeleza sheria mpya ya madaktari na kuzitangaza kwenye Gazeti la Serikali, tayari kwa matumizi. Kanuni ambazo ziko tayari ni kanuni za Mafunzo ya Utarajali GN 703, Kanuni za Tozo GN 704, Kanuni za kuchunguza Mashauri ya kitaaluma GN 705, Kanuni za Mafunzo Endelevu GN 707 na Kanuni za Mitihani na Usajili GN 722. Aidha, kanuni hizi pia zimepitiwa na Kamati ya Bunge ya sheria ndogo na marekebisho yaliyotokana na mapitio hayo yanafanyiwa kazi ili kuboresha kanuni hizo. Vilevile, Baraza limekamilisha rasimu ya jedwali la mapendekezo ya mabadiliko madogo ya sheria ya Madaktari wa Meno na Wataalam wa Afya Shirikishi ipo tayari na itawasilishwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

115. **Mheshimiwa Spika,** Ofisi ya msajili imeandaa Muongozo wa kuratibu Mafunzo endelevu ambao unasubiri kupitishwa na Baraza ili uanze kutumika. Hii ni baada ya kuwekwa kwenye Sheria, sharti la uhitaji wa kufanya mafunzo endelevu ili kuhuisha leseni ya Kufanya kazi (Practicing licence) kwa

wanataaluma. Lengo ni kuwafanya wanataaluma wajiendeleze ili kuendana na mabadiliko mbalimbali yanayotokea kwenye Taaluma.

Baraza la Uuguzi na Ukunga (TNMC)

116. ***Mheshimiwa Spika,*** Baraza la Uuguzi na Ukunga Tanzania limeendelea kusimamia ubora wa huduma na Mafunzo ya wauguzi na wakunga chini ya ***Sheria No1 ya 2010 na Kanuni zake*** ili kuhakikisha kwamba wananchi wanapata huduma bora na salama. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019 Baraza limefanikiwa kusajili, kuorodhesha na kutoa leseni kwa jumla ya wauguzi na wakunga 6,942 ambapo 4,276 ni wa ngazi ya cheti ambao waliorodheshwa na 2,666 ni wa ngazi ya stashahada na shahada ambao walisajiliwa.

117. ***Mheshimiwa Spika,*** Baraza pia limeendelea kufuatilia na kuchukua hatua stahiki kwa wale wote wanaokwenda kinyume na maadili ya taaluma ya Uuguzi na Ukunga. Katika kipindi hiki, Baraza limewachukulia hatua kali za kimaadili wauguzi na wakunga sita (6) waliobainika kukiuka maadili kwa kuwapa **Karipio kali** na kumsimamisha Muuguzi na Mkunga mmoja kutoa huduma za uuguzi na ukunga kwa kipindi cha mwaka mmoja. Aidha, Baraza limeendelea kuwakumbusha na kusisitiza wauguzi

na wakunga wote nchini kuhakikisha wanatoa huduma kwa kufuata maadili na kutoa huduma kwa weledi ili kuhakikisha wananchi wanapata huduma bora na salama.

Baraza la Famasi

118. ***Mheshimiwa Spika,*** katika jitihada za kuongeza wataalam wanaotoa huduma za dawa, katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Baraza la Famasi limeendelea kusajili na kutambua wataalam wapya 537 katika fani hii wakiwepo wafamasia 174, fundi dawa sanifu 328, fundi dawa wasaidizi 35 na kufanya jumla ya wataalam hao hadi sasa kuwa 4,815. Baraza linatambua kuwa, wananchi hawafahamu haki zao za msingi katika upokeaji wa huduma za dawa ambapo, nakala za bango kitita 10,000 zinazoelezea haki na wajibu wa mgonjwa zimeandaliwa, zitasambazwa na kubandikwa kwenye maeneo yote yanayotoa huduma za dawa ili wananchi waweze kufahamu haki zao na kutoa taarifa kwa taasisi husika za Wizara endapo hawaridhishwi na huduma hizo. Katika kusimamia utoaji wa huduma za dawa, Baraza limeendelea na kaguzi mbalimbali kwa lengo la kuhakikisha kuwa huduma zinazotolewa zinazingatia Sheria, Kanuni na Taratibu zilizopo.

Baraza la Tiba Asili na Tiba Mbadala

119. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Baraza la Tiba Asili na Tiba Mbadala limesajili jumla ya waganga 2,902 na vituo 100 na kufikia jumla kuu ya waganga 22,102 waliosajiliwa na vituo 715 vilivyosajiliwa kote chini. Aidha, Baraza limesajili aina 8 za dawa na hivyo kufikia jumla ya aina 13 za dawa zilizosajiliwa tangu zoezi hili la usajili wa dawa lianzishwe mwaka 2017. Katika kuhakikisha kuwa waganga wa tiba asili wanazingatia sheria, Baraza limefanya ukaguzi shirikishi wa maduka ya dawa za asili, vituo vya kutolea huduma na watoa huduma katika wilaya zote za Mkoa wa Dar es Salaam, zoezi ambalo liliyafikia kwenye maduka 64, vituo 10 na watoa huduma 95. Katika ukaguzi huo Baraza lilibaini kuwepo kwa baadhi ya watoa huduma za asili wasio sajiliwa, vituo na maduka ya dawa yasio na usajili na mengine muda wa usajili kumalizika muda wake, pia kuwepo kwa dawa nyingi ambazo hazijasajiliwa na Baraza na kuwekwa katika mazingira yasiyo salama. Baraza lilitoa elimu kwa watoa huduma hao na kutoa wito kwa wauzaji wa dawa za asili kuhakikisha wanasajiliwa, wazalishaji wa dawa kuhakikisha wanasajili dawa zao kwa usalama wa watumiaji wa dawa hizo na pia kuhuisha leseni zao pindi zinapoisha muda wake.

120. ***Mheshimiwa Spika,*** Baraza limeweza kufanya uhamasishaji wa usajili wa waganga, wasaidizi wao, wakunga wa jadi, vituo pamoja na dawa katika wilaya 50 za mikoa saba (7) ambayo ni Shinyanga, Simiyu, Mara, Kigoma, Kagera, Geita na Mwanza. Katika zoezi hili la uhamasishaji jumla ya waganga 2,219 walipata nafasi ya kuelimishwa kuhusu maana na mipaka ya tiba asili na tiba mbadala, taratibu za usajili, miiko na maadili ya waganga, ikiwa ni pamoja na kuwapa rufaa wagonjwa mapema kwenda hospitali kwa magonjwa mbalimbali kama kifua kikuu na kuepuka vitendo vya ushirikina na upigaji ramli unaopelekea mauaji katika sehemu mbalimbali. Aidha, walielimishwa juu ya sheria, kanuni na miongozo ya tiba asili na tiba mbadala. Baraza liliweza kuona jamii kubwa ya watanzania wanavyoiamini na kuitegemea tiba asili na tiba mbadala ambapo watanzania walio wengi hupata tiba za awali kutoka kwao, hivyo uwekezaji wa elimu ya kinga na tiba kwa waganga inahitajika sana ili kuwalinda wao na jamii wanayoihudumia.

Baraza la Afya ya Mazingira

121. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Baraza limesajili jumla ya

wataalam 127 wa Afya ya Mazingira, limetoa leseni 558 na kusajili taasisi 87 zinazojishughulisha na masuala ya Afya ya Mazingira. Baraza limefanikiwa kufanya Ufuatiliaji na Usimamizi wa utekelezaji masuala ya Afya ya Mazingira nchini ambapo halmashauri katika Mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro, Dodoma na Singida imetembelewa kwa kusudi la kukuza uelewa na kukusanya maduhuli ya Serikali. Baraza pia limefanikiwa kuunganishwa katika mfumo wa Serikali wa ukusanyaji maduhuli kwa njia ya kielekroniki (Government Electronic Payment Gateways – GePG) kuanzia mwezi Agosti 2018. Aidha, Baraza lilibuni Mradi wa Ukusanyaji Maduhuli ya Serikali kwa kuzishirikisha halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam ambapo halmashauri zitarejeshewa asilimia 20 ya makusanyo kutokana na jitihada za ukusanyaji katika Halmashauri husika kazi ambayo makusanyo yake yameanza kuratibiwa kuanzia mwezi Januari 2019.

Baraza la Wataalam wa Macho (Optometria)

122. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Baraza la Optometria limesajili wataalam 181. Aidha, Baraza limefanya ukaguzi shirikishi katika Mikoa ya Manyara, Arusha,

Kilimanjaro, Tanga, Iringa, Njombe, Mbeya, Lindi, Mtwara, Dar es Salaam na Pwani. Vilevile, Baraza limefanya vikao viwili vya Baraza kwa mujibu wa Sheria ya Baraza la Optometria Na. 12 ya mwaka 2007. Baraza limetengeneza Mpango Mkakati wa Baraza (2018-2023) ili kurahisisha utekelezaji wa majukumu ya kila siku ya Baraza ili kuhakikisha huduma ya Optometria inatolewa kwa jamii katika ubora unaostahili.

D. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TAASISI CHINI YA IDARA KUU YA AFYA (FUNGU 52)

Bohari ya Dawa (MSD)

123. ***Mheshimiwa Spika,*** Bohari ya Dawa hununua, hutunza na husambaza zaidi ya aina 2,545 za dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi, kati ya hizo, dawa aina 1,865 ni dawa zilizo katika utaratibu wa Miradi Msonge na aina ya dawa 680 ni dawa muhimu. Kati ya aina ya dawa 680, aina 312 zimeainishwa na Wizara ya Afya kuwa ni dawa muhimu na za kipaumbele kwa nchi kwa lengo la kuhakikisha kuwa zinapatikana nyakati zote katika Bohari zote za MSD zilizoko kwenye Kanda. Tathimini ya upatikanaji wa aina 312 za dawa, vifaa na vifaa tiba hadi kufikia Machi 2019 ilikuwa ni asilimia 79. Hali hii imetokana

na juhudi za Bohari ya Dawa kuingia mikataba ya moja kwa moja na wazalishaji wa dawa ambapo mpaka mwishoni mwa mwezi Machi, 2019, Bohari ya Dawa ilikuwa imeingia mikataba ya muda mrefu (Framework Agreement) na jumla ya wazalishaji 128, kati yao 17 wakiwa ni wazalishaji wa ndani. Hatua hii inakusudiwa kuhakikisha upatikanaji wa aina zote 680 za dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi unaendelea kuimarika na kwa wakati katika maghala yote ya Bohari ya Dawa (MSD) kulingana na upatikanaji wa fedha.

124. ***Mheshimiwa Spika,*** Aidha upatikanaji wa **dawa za miradi msonge** pia umeendelea kuwa wa kuridhisha kama vile dawa za UKIMWI (ARVs) zinapatikana kwa asilimia 89, dawa za Kifua Kikuu (TB na Leprosy) asilimia 62, Chanjo na Malaria (ALU) zinapatikana kwa asilimia 100 ndani ya maghala ya Bohari ya Dawa (MSD) na katika vituo vya kutolea huduma za afya.

125. ***Mheshimiwa Spika***, Bohari ya Dawa pia imekamilisha maandalizi ya ununuzi wa dawa za nchi 16 za Jumuia ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) kupitia mfumo wa ***Pooled Procurement Services (PPS)***. Mfumo huu utasaidia kupunguza gharama za ununuzi wa dawa

nchini kutokana na kupata mahitaji (orders) kwa bei nafuu. Mfumo huu umeanza kazi na tayari mahitaji kutoka nchi tisa za wanachama wa nchi za SADC yamepokelewa na yanashughulikiwa na Bohari ya Dawa (MSD) na tayari imetangaza tenda.

Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

126. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Mfuko umeweza kutekeleza majukumu yake katika maeneo yafuatayo:-

Wanachama wapya wachangiaji walioandikishwa wamefikia **275,247** ikilinganishwa na idadi ya wanachama **167,791** waliokuwa wameandikishwa katika kipindi kama hiki mwaka wa fedha 2017/18. Ongezeko hili limewezesha Mfuko kuwa na jumla ya wanufaika **4,217,211** sawa na **asilimia 8** ya wananchi wote nchini. Kwa upande wa Mfuko wa Afya ya Jamii (CHF), kaya **2,171,606** zenye jumla ya wanafuika **13,029,636** zimeandikishwa katika halmashauri mbalimbali nchini. Hivyo hadi kufikia Machi 2019, idadi ya wananchi wanaopata matibabu kupitia Mifuko ya Bima ya Umma ni **17,246,847** sawa na **asilimia 33** (**asilimia 8** NHIF na **asilimia 25** CHF) ya wananchi wote. Kupitia Mradi wa Tumaini la mama

unaotekelezwa katika Mikoa ya Tanga, Mbeya, Lindi, Mtwara na Tanga kwa lengo la kupunguza vifo vya wanawake vitokanavyo na uzazi, Mfuko umesajili wanufaika wapya **166,941**. Hivyo, jumla ya kina mama **1,157,191** wamenufaika tangu kuanzishwa kwake mwaka 2012.

127. ***Mheshimiwa Spika***, Mfuko umeongeza **wigo wa mtandao wa vituo vinavyotoa huduma za afya kwa wanachama wake** ambapo jumla ya vituo vipya 269 vimesajiliwa katika kipindi husika. Kwa ujumla wake, hadi mwezi Machi 2019, Mfuko umesajili jumla ya **vituo 7,465** ambapo kati ya hivyo vituo vya Serikali ni **asilimia 74,** vituo vya Mashirika ya Dini ni **asilimia 10** na vituo Binafsi ni **asilimia 16.**

128. ***Mheshimiwa Spika***, Katika kipindi hicho Mfuko ulikusanya kiasi cha **shilingi bilioni 261.52** ikiwa ni michango kutoka kwa wanachama wake. Aidha, Mfuko ulilipa watoa huduma jumla ya **shilingi bilioni 218.01** ambapo kati ya hizo **asilimia 36** zililipwa kwa vituo vya Serikali, **asilimia 35** kwa vituo Binafsi na **asilimia 29** kwa vituo vya Madhehebu ya Dini. Aidha kwa kipindi cha kuanzia mwaka 2014/15 hadi 2017/18 malipo kwa watoa huduma hasa wa Serikali yameongezeka kwa wastani wa **asilimia**

146 kutoka **shilingi bilioni 44.87** hadi **shilingi bilioni 133.98**. Hivyo napenda natoa maelekezo kwa watoa huduma wote wa Serikali, kutumia fedha hizi za bima afya kuongeza mapato ya vituo na kuendelea kuboresha upatikanaji wa huduma bora kwa wananchi. Aidha, ninavitaka vituo vya umma kuboresha huduma zao ili kuvutia wananchi wengi hasa walio na Bima kupata huduma za afya katika vituo hivi.

129. ***Mheshimiwa Spika,*** takwimu zinaonesha kwamba kumekuwepo na ongezeko kubwa la magonjwa yasiyo ya kuambuza ambayo yamekuwa ni tishio kwa wananchi na kuongeza gharama za matibabu nchini. Mathalani, gharama za kulipia magonjwa hayo zimeongezeka kutoka **shilingi bilioni 42.73** mwaka 2016/17 hadi **shilingi bilioni 73.99** mwaka 2017/18 sawa na ongezeko la **asilimia 73**. Aidha kwa kindi hicho, idadi ya mahudhurio ya wagonjwa imeongezeka kutoka **826,016** hadi **1,574,803.** Kutokana na hali hii, natoa rai kwa wananchi wote kubadili mtindo wa maisha ikiwa ni pamoja na kupima afya na kufanya mazoezi ili kujiepusha na magonjwa yasiyo ya kuambukiza.

130. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuimarisha mapambano dhidi ya vitendo vya udanganyifu na

ubadhirifu vinavyofanywa na baadhi ya wanachama na watoa huduma wasio waaminifu. Mfuko umeanzisha Kitengo maalum (Anti – Fraud Unit) ambapo mbali ya kuchukua hatua sitahiki kwa wote wanaobainika kujihusisha na vitendo hivi, hadi kufikia Machi 2018, kiasi cha shilingi **bilioni 4.8** kimeokolewa. Kutokana na hali hii, ninawaelekeza NHIF kuendelea kuimarisha mapambano dhidi ya vitendo vya udanganyifu kwa kuchukua hatua kali zaidi ikiwemo za kisheria ili kuulinda Mfuko uwe endelevu. Aidha napenda kutoa rai kwa watoa huduma wote nchini kujiepusha na vitendo vya udanganyifu kwa kuwasilisha madai halali ili yaweze kulipwa kwa wakati.

131. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuongeza idadi ya wananchi na kuhakikisha wananchi wengi wanapata huduma za matibabu bila kikwazo cha fedha, Mfuko umekamilisha uandaaji wa Mpango wa **JIPIMIE** wenye lengo la kumuwezesha mwananchi kuchagua vifurushi vya aina mbalimbali vya mafao ya bima ya afya kulingana na uwezo wa mtu kulipia. Baada ya kukamilika kwa hatua za mwisho, utaratibu huu utazinduliwa pamoja na mpango utakaomwezesha mwanachama kuchangia kidogo kidogo ujulikanao kama **DUNDULIZA** ambao tayari umeshafanyiwa majaribio na kuonekana kuwa unaweza kutumika.

Vifurushi hivi pamoja na mpango wa dunduliza unategemewa kuzinduliwa rasmi kabla ya mwaka wa Fedha wa 2018/ 2019 kuisha. Nimatumaini yangu kuwa vitawezesha wananchi wengi kujiunga na kunufaika na huduma na hivyo kuongeza kasi ya Serikali kuelekea lengo la Huduma za Afya kwa Wote (Universal Health Coverage).

132. ***Mheshimiwa Spika*** Katika kutekeleza Mpango wa kusogeza huduma za kibingwa kwa wananchi walio katika mikoa ya pembezoni, Mfuko hupeleka Madaktari Bingwa kutoka katika Hospitali za Kanda na Taifa ili kufanya kazi kwa pamoja na wataalam katika Mikoa husika. Mpango huu unawahudumia wananchi wote bila kubagua kama ni mnufaika wa Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya. Katika kipindi hiki, Mfuko ulitekeleza jukumu hili kwa Mikoa ya Manyara, Katavi na Pwani ambapo, jumla ya **wananchi 2,153** walinufaika, ambapo kati yao **204** walifayiwa upasuaji mkubwa. Kati ya wananchi walionufaika na mpango huu, asilimia 51 ni wanachama wa Mfuko na asilimia 49 ni wananchi ambao sio wanachama wa NHIF na CHF. Tangu kuanzishwa kwa Mpango huu, Mikoa ya Lindi, Mtwara, Ruvuma, Njombe, Singida, Kagera, Kigoma, Rukwa, Pwani, Mara, Tabora, Manyara, Shinyanga, Katavi, Simiyu na Geita imenufaika.

Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA)

133. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) ilifanya tathmini ya maombi 1,750 kati ya maombi 1,949 ya usajili wa vyakula yaliyopokelewa. Maombi 1,015 yaliyofanyiwa tathmini yaliidhinishwa. Aidha, maombi 69 yalikataliwa kwa kutokidhi vigezo na 666 yalikuwa na hoja. Vilevile, jumla ya maombi 383 ya usajili wa dawa za binadamu kati ya 788 yaliyopokelewa yalifanyiwa tathmini. Matokeo ya tathmini hiyo ni kwamba, maombi 342 yalikidhi vigezo na hivyo kusajiliwa. Vilevile kulikuwa na jumla ya maombi 43 ya usajili wa dawa za mifugo ambapo maombi 30 yalikidhi vigezo vya usajili na hivyo kusajiliwa. Idadi ya maombi ya chakula na dawa zilizosajiliwa katika kipindi hiki ni ongezeko la maombi 457 sawa na asilimia 22 ikilinganishwa na maombi yaliyosajiliwa katika kipindi kama hiki mwaka 2017/18.

134. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya maombi 1,416 ya usajili wa vipodozi yalifanyiwa tathmini kati ya maombi 2,387 yaliyopokelewa. Maombi 1,060 yaliidhinishwa na vipodozi hivyo kusajiliwa. Aidha, maombi 113 ya usajili wa vifaa tiba kati ya 227 yalifanyiwa tathmini ambapo maombi 54 yalikidhi vigezo vya usajili na hivyo kusajiliwa. Jumla ya sampuli 2,511 kati ya

sampuli 2,873 za bidhaa za chakula, dawa, vipodozi, vifaa tiba na vitendanishi zilifanyiwa tathmini ambapo sampuli 2,259 sawa na asilimia 90 zilikidhi vigezo. Bidhaa ambazo sampuli zake hazikukidhi vigezo hazikusajiliwa.

135. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka ilifanya ukaguzi wa viwanda 807 na maeneo 3,073 yanayojihusisha na chakula ambapo viwanda 630 na maeneo 2,271 yalikidhi vigezo. Vile vile maeneo 1,143 yanayojihusisha na biashara za dawa, vipodozi na vifaa tiba yalikaguliwa ambapo maeneo 966 yalikidhi vigezo. Jumla ya viwanda na maeneo ya bidhaa za chakula, dawa, vipodozi na vifaa tiba yaliyokidhi vigezo ni 3,867 sawa na asilimia 77 ya yale yaliyokaguliwa.

136. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka pia, ilifanyia kazi maombi 4,587 ya usajili wa maeneo ya biashara ya chakula kati ya 4,621 yaliyopokelewa. Aidha, Maombi 4,535 kati ya yaliyofanyiwa tathmini yalikidhi vigezo na hivyo kusajiliwa na kupewa vibali vya biashara. Pia katika kipindi hiki, Mamlaka ilifanyia kazi maombi 3,239 kati ya maombi 3,355 ya usajili wa maeneo ya biashara ya dawa, vipodozi na vifaa tiba yaliyopokelewa. Kati ya maombi hayo yaliyofanyiwa kazi, maombi 3,205 yalikidhi vigezo na hivyo kusajiliwa.

137. ***Mheshimiwa Spika,*** baada ya kufanya tathmini ya hali ya kibiashara na ili kupunguza gharama kwa wafanya biashara, Wizara kwa kushirikiana na TFDA imefanya mapitio ya ada na tozo zinazotozwa na mamlaka. Mapitio hayo yamewezesha kupunguza na kufuta baadhi ya tozo zilizokuwepo hapo awali. Jumla ya tozo 17 zimepunguzwa na tozo 14 kufutwa kabisa. Kwa kufanya hivyo kunamwezesha mfanyabiashara kumudu gharama za kuanzisha biashara**.** Aina ya tozo na ada zilizofutwa zinapatikana kwenye **Kiambatisho Namba 10 na 11.**

138. ***Mheshimiwa Spika***, Mamlaka ilifanyiwa tathmini na Shirika la Afya Duniani (WHO) ambapo matokeo ya tathmini hiyo yameonyesha kuwa TFDA ina mifumo thabiti ya udhibiti wa dawa. Kutokana na matokeo hayo, Mamlaka ilitunukiwa cheti ya ngazi ya tatu ya umahili kitaalam (Maturity level 3) mwezi Novemba 2018, ngazi hii ni ya juu sana na hivyo kuifanya TFDA kuwa Mamlaka ya kwanza Barani Afrika kufikia hatua hiyo. Mamlaka imeweza kuweka mifumo mizuri ya udhibiti ubora wa dawa, vyakula, vipodozi, vifaa tiba na vitendanishi.

Taasisi ya Chakula na Lishe (TFNC)

139. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2018 mpaka Machi 2019, Taasisi imetoa mafunzo kuhusu umuhimu wa matumizi ya chumvi yenye madini joto kwa wazalishaji wa chumvi 706 na Maafisa Afya, Maafisa Lishe na Wataalam wa Maabara wapatao 65 katika Halmashauri zinazozalisha chumvi kwa wingi ambazo ni Tanga Jiji, Pangani, Mkinga, Korogwe, Mafia, Kigamboni, Kinondoni, Bagamoyo, Hanang', Babati, Mkuranga, Meatu, Rufiji na Kibiti; pia wafanyabiashara 384 katika mikoa ya Simiyu, Pwani, Dar es Salaam, Tanga na Manyara wamepatiwa mafunzo hayo. Hali kadhalika, Taasisi ilichapisha na kusambaza rejista 36 za ufuatiliaji wa chumvi yenye madini joto kwenye shule na masoko katika halmashauri 12 ambazo ni Pangani, Mkinga, Kigamboni, Kinondoni, Bagamoyo, Hanang', Babati, Mkuranga, Meatu, Tanga Jiji, Rufiji na Kibiti zenye wazalishaji chumvi wakubwa na wa kati.

140. ***Mheshimiwa Spika***, Taasisi imeandaa miongozo ya mafunzo kwa watoa huduma za Afya kuhusu matumizi ya virutubishi mchanganyiko kwa watoto wenye umri wa miezi 6 – 59. Wakufunzi 36 tayari wamekwishapatiwa mafunzo ili kuongeza idadi ya wataalam wenye uwezo wa kutoa mafunzo hayo.

Watoa huduma 120 walipatiwa mafunzo kuhusu Virutubishi Mchanganyiko katika Mikoa ya Shinyanga (Shinyanga DC, Kishapu na Kahama TC) na Singida (Ikungi na Manyoni).

141. ***Mheshimiwa Spika,*** jumla ya watoa huduma za afya 374 kutoka mikoa ya Geita na Mara, walipata mafunzo kazini ya kuboresha huduma za lishe kwa wanawake, watoto wachanga na wadogo na vijana balehe. Aidha, usimamizi shirikishi ulifanyika kwenye vituo 37 vinavyotoa huduma za afya kwenye halmashauri za Tarime, Tarime Mji, Butiama na Musoma. Hadi kufikia mwezi Machi, 2019 jumla ya Sampuli zaidi ya 6,000 za chumvi zilizopokelewa maabara ambapo zilifanyiwa uchunguzi kuangalia kiwango cha madini joto. Pia maabara imeanza maandalizi ya utafiti wa kuangalia viwango vya vitamini ya "Folic Acid", vitamini A, vitamini B12 na upungufu wa damu kwa wanawake wenye umri wa kuzaa kwa kununua vifaa.

142. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kuimarisha huduma za lishe kwa wanawake na watoto wachanga kwenye ngazi ya jamii Taasisi imeendelea kutoa mafunzo ya matumizi ya Mkoba wa Siku 1000 (nyenzo ya kuhamasisha mabadiliko ya tabia kwenye jamii kupitia vikundi shirikishi) kwa watoa huduma za

afya na lishe katika ngazi za jamii 468 katika mikoa ya Mtwara (Newala na Tandahimba), Mwanza (Ukerewe), Geita (Chato, na Mbogwe), Mara (Butiama), Kagera (Misenyi na Biharamlo), Kigoma (Buhigwe na Kasulu), Arusha na Manyara.

Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali (GCLA)

143. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Mamlaka imetekeleza yafuatayo:- jumla ya sampuli 59,693 zinazojumuisha makosa ya jinai, vinasaba, maji, maji taka, kemikali, vyakula, dawa na bidhaa nyingine za viwandani zilipokelewa kwa ajili ya uchunguzi. Sampuli zilizochunguzwa ni 44,173 sawa na asilimia 74. Vilevile, Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali ilifanya matengenezo kinga ya vifaa na mitambo na kununua vitendanishi ambavyo vimesaidia kufanya uchunguzi, kutoa matokeo sahihi na kwa wakati hivyo kulinda afya na mazingira na kusaidia utoaji haki katika vyombo vya maamuzi.

144. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali pia imekamilisha ununuzi wa mitambo mitatu (3) iligharimu jumla ya Shilingi 1,375,901,239.53. Mitambo iliyonunuliwa ni 'Gas

Chromatography Mass Spectrometer (GC-MS/MS)' ambao inatumika kwa ajili ya uchunguzi wa sampuli mbalimbali zikiwemo sampuli za makosa ya jinai pamoja na dawa za kulevya. Mitambo hii inaweza kufanya utambuzi katika kiwango cha juu kabisa kwa kielelezo kinachotambulika na kisicho tambulika na kutoa majibu kwa wakati na kwa usahihi.

145. ***Mheshimiwa Spika,*** Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali imeendelea kufanya usimamizi na udhibiti wa uingizaji, usafirishaji na utunzaji wa kemikali kwa kufanya ukaguzi katika vituo vyote vya mipakani, bandarini na katika maghala ya kuhifadhia kemikali ili kulinda afya ya binadamu na mazingira. Katika ukaguzi huo, jumla ya vibali 19,118 sawa na asilimia 127 ya lengo la kutoa vibali 15,048 vilitolewa. Aidha, Wadau 508 sawa na asilimia 132 ya lengo la kutoa mafunzo kwa wadau 385 walielimishwa juu ya Sheria, Taratibu na Kanuni zinazohusiana na usalama wa kemikali za Viwandani na Majumbani.

Taasisi ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR)

146. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi ina miradi inayoendelea kutekelezwa katika maeneo mbalimbali nchini, ikilenga kutoa majibu na takwimu katika magonjwa ya Malaria, Virusi vya UKIMWI (VVU), Kifua kikuu na Magonjwa ya kitropikia yaliyokuwa hayapewi kipaumbele na Saratani ya shingo ya uzazi.

147. ***Mheshimiwa Spika,*** Mradi wa MALARIA unahusu kuboresha matokeo ya tiba kinga katika ujauzito (Intermittent Preventive Treatment in Pregnance-IPTp). Malengo ya Mradi ni kutathmini kama kwa kutumia dawa za ***Dihydroartemisinin-Piperaquine (DP),*** peke yake au kwa pamoja na azithromycin (AZ), ni salama na bora zaidi kuliko kutumia SP katika kupunguza athari mbaya wakati wa ujauzito zinazotokana na malaria, magonjwa ya zinaa na magonjwa ambukizi yanayoathiri mfumo wa uzazi. Matokeo ya mradi huu yataisaidia Wizara ya Afya kupitia Mpango wa Taifa wa kupambana na Malaria na programu ya Afya ya Uzazi na Mtoto (RCH) kutoa muongozo sahihi kuhusu dawa gani zitumike kwa ajili ya IPTp. Mradi unaendelea kutekelezwa kwa muda wa miaka mitatu kuanzia mwezi Desemba 2016 hadi Desemba 2020.

148. ***Mheshimiwa Spika,*** **Mradi wa KIFUA KIKUU (TB).** Mradi huu unafuatilia mwenendo wa ugonjwa wa Kifua Kikuu na viashiria vya hatari vya madhara ya muda mrefu ya kifua kikuu cha mapafu na athari zake kwa afya ya umma (TB Sequel project). Lengo la Mradi huu ni kuangalia athari anazozipata mgonjwa kufuatia kuugua kifua kikuu kwa muda mrefu. Mradi huu unatathmini madhara ya kijamii na kiuchumi yatokanayo na ugonjwa wa kifua kikuu kwa mgonjwa, kaya yake na katika mfumo wa afya. Kukamilika kwa mradi huu kutaiwezesha Wizara kutengeneza Mwongozo utakaoelekeza wataalam wa tiba (Madaktari, Wafamasia na Wauguzi) namna ya kuhudumia wahanga wa ugonjwa wa kifua kikuu baada ya kumaliza tiba. Mradi huu ulianza mwaka 2016 utakamilika mwaka 2020. Aidha, **Mradi wa EXIT TB** una lengo la kutafsiri matokeo ya utafiti kwenda katika sera na kuboresha utendaji kwenye huduma za vipimo na matibabu ya kifua kikuu. Kukamilika kwa mradi huu kutasaidia kuboresha mfumo wa afya na upande wa vipimo vya maambukizi ya kifua kikuu ili kumuwezesha mgonjwa kupata matibabu kwa wakati. Mradi huu ulianza mwezi Aprili 2018 na utaisha mwezi Machi 2021. Vilevile, Taasisi inatekeleza **Mradi wa UKIMWI (HIV) Unaofanya majaribio ya Chanjo ya UKIMWI**.

Lengo la mradi ni kutathmini usalama na ustahimilivu wa mwili baada a kupata chanjo ya ***ALVAC-HIV na bivalent gp120 protein/MF59*** or ***bivalent gp120 protein/AS01B.*** Mradi huu utasaidia sana katika utekelezaji wa chanjo ya UKIMWI itakapokuwa tayari. Mradi huu ulianza mwanzoni mwa mwaka 2018 na utaisha mwaka 2020.

149. ***Mheshimiwa Spika,*** **Mradi wa Magonjwa yasiyoambukiza (NCD).** Mradi huu unaangalia ugonjwa wa Kisukari na matatizo ya afya yanayoambatana na ugonjwa wa UKIMWI (CICADA Study). Malengo ya mradi ni kuchunguza ukubwa wa tatizo na visababishi vya ugonjwa wa Kisukari na Shinikizo la Damu kwa wagonjwa wa UKIMWI Mkoani Mwanza. Tayari mradi umeshasajili washiriki 1,947 ambapo kati ya hao washiriki 956 ni wenye maambukizi ya UKIMWI walio na uelewa mdogo wa dawa za kufubaza virusi vya UKIMWI (ART), 336 ni washiriki wenye maambukizi ya VVU wenye uzoefu na uelewa mzuri wa ART, na 655 ni washiriki wasiokuwa na maambukizi ya VVU. Kukamilika kwa mradi huu kutasaidia: (i) kuboresha usimamizi wa huduma za tiba hasa ugunduzi wa mapema wa magonjwa ya kisukari na shinikizo la damu kwa waathirika wa UKIMWI hivyo kutoa matibabu sahihi kwa wakati; na (ii) kutengeneza mkakati wa

kuunganisha au kuanzisha huduma za matibabu ya ugonjwa wa kisukari kwenye kliniki zinazotoa huduma kwa wagonjwa wenye VVU. Mradi huu umeanza mwaka huu 2019 na utaisha mwaka 2022.

150. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi inaendelea kutekeleza **Mradi wa kuboresha utambuzi wa ugonjwa wa Kifua Kikuu kwa watoto Tanzania**: Utafiti huu unalenga kutathmini ufanisi wa upimaji wa kifua kikuu kwa watoto kwa kutumia choo (kinyesi) kwa teknolojia ya ***GeneXpert***. Mradi huu ulianza mwaka 2012 na utakamilika mwaka 2020. Ingawa utafiti huu unawalenga zaidi watoto, bado utashirikisha watu wote wanaodhaniwa kuwa na maambukizi ya kifua kikuu. Utafiti unatekelezwa katika mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Pwani, Dar es Salaam, Mtwara na Morogoro. Mradi huu utakapokamilika, utaleta mapinduzi makubwa katika utambuzi wa kifua kikuu kwa watoto nchini na maeneo mengine duniani kwa kuwa watoto hawawezi kutoa makohozi, hivyo basi Kifua Kikuu kitapimwa kupitia kinyesi. Hii itaboresha sana utoaji wa matibabu kwa muda lakini pia kupunguza kwa kiasi kikubwa maambukizi ya kifua kikuu nchini.

151. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi inaendelea kutekeleza **Mradi wa Magonjwa ya Kitropikia yaliyokuwa hayapewi Kipaumbele (NTD)** katika Mkoa wa Mwanza (SCORE HOTSPOT Project). Malengo ya Mradi ni kuchunguza iwapo vijiji ambavyo havioneshi kupungua kwa maambukizi ya kichocho licha ya kuwa na ushiriki mkubwa wakati wa mizunguko kadhaa ya Ugawaji wa Dawa za Kinga Tiba – ***Mass Drug Administration (MDA),*** vina tofautiana na vijiji ambavyo maambukizi ya kichocho yamepungua sana baada ya utekelezaji wa MDA. Matokeo ya utafiti huu yatachangia katika kuongeza ufanisi wa zoezi la MDA hasa katika maeneo yanayoonesha kutopungua kwa maambukizi ya kichocho. Pia matokeo yatachangia sana katika sera ya kuboresha mifumo ya maji katika maeneo ambayo kichocho kimeonekana kubaki kuwa juu licha ya kuwa na mizunguko mingi ya MDA. Mradi huu ulianza mwaka 2016 na utakamilika mwaka 2019.

E. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU CHINI YA IDARA KUU YA MAENDELEO YA JAMII (FUNGU 53)

152. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2018/19, utekelezaji wa majukumu ya Wizara (Fungu 53) ulijikita katika maeneo yafuatayo:

Kuamsha Ari ya Wananchi Kushiriki katika Shughuli za Kuleta Maendeleo

153. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara iliratibu ushiriki wa wananchi katika shughuli za maendeleo ili kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo kwa kutumia nguvu kazi pamoja na rasilimali zinazowazunguka katika maeneo yao. Miradi hiyo ni: ujenzi wa skimu ya umwagiliaji katika Wilaya ya Mvomero (Wami, Lulindo na Dakawa) Mkoa wa Morogoro; ujenzi wa Shule Shikizi katika Wilaya ya Kibiti Mkoa wa Pwani kwa ajili ya watoto wadogo wasioweza kutembea umbali mrefu wa zaidi ya kilometa 5 kufuata shule ilipo; ujenzi wa bweni la wasichana katika Shule ya Sekondari Kirare Tanga Jiji (Tanga); ujenzi wa bweni katika Shule ya Sekondari ya Mikaranga mkoa wa Ruvuma; ujenzi wa zahanati katika Kijiji cha Mhagawa Asili, Wilayani Mbinga katika Mkoa wa Ruvuma pamoja na ujenzi wa wodi ya mama na mtoto kwenye Kituo cha Afya Kaloleni Arusha Jiji mkoani Arusha.

154. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuendeleza jitihada za **kuamsha ari ya wananchi nchini kushiriki katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo**, Wizara iliandaa Mkutano wa Sekta ya Maendeleo ya Jamii uliojumuisha wataalam wa maendeleo ya

jamii 366 kutoka ngazi ya Wizara, Sekretariati za Mikoa, Mamlaka za Serikali za Mitaa na Mashirika Yasiyo ya Kiserikali uliofanyika mkoani Arusha mwezi Novemba, 2018. Wataalam hao walijengewa uwezo wa kiutendaji na kuweka mikakati ya pamoja ya kuhamasisha jamii kushiriki katika shughuli za maendeleo. ***Nitumie Bunge lako tukufu kuwashukuru na kuwapongeza wananchi kwa kujitolea katika maendeleo yao. Ni matumaini yangu kuwa, wataendelea kujitokeza kutekeleza miradi mbalimbali ya jamii katika maeneo yao. Serikali itaendelea kutambua na kuthamini mchango wa wananchi katika kutekeleza miradi ya maendeleo***.

Mafunzo ya Taaluma ya Maendeleo ya Jamii

155. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kusimamia **utoaji wa mafunzo kwa kada ya Maendeleo ya Jamii** kupitia vyuo nane vya Maendeleo ya Jamii vya; Buhare, Uyole, Rungemba, Mlale, Misungwi, Ruaha, Mabughai na Monduli. Katika mwaka 2018/19, jumla ya wanafunzi 3,414 (Ke 2,277 na Me 1,137) walidahiliwa ikilinganishwa na wanafunzi 2,677 (Ke 1,637 na Me 1,040) waliodahiliwa mwaka 2017/18. Katika mwaka 2018/19, vyuo vilikadiria

kudahili wanafunzi 3,013 ambapo waliodahiliwa ni wanafunzi 3,414 ambapo lengo lilivuka kwa asilimia 13. Aidha, katika mwaka 2017/18, jumla ya wanafunzi 2,537 (Ke 1,397 na Me 1,140) walihitimu katika Vyuo vya Maendeleo ya Jamii ikilinganishwa na wanafunzi 2,408 (Ke 1,383 na Me 1,025) waliohitimu mwaka 2016/17 sawa na ongezeko la asilimia 5.

156. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuboresha utoaji wa mafunzo ya maendeleo ya jamii katika ngazi ya Astashahada na Stashahada, Wizara imefanya mapitio ya Mtaala wa Maendeleo ya Jamii ili kukidhi mahitaji ya soko la ajira la sasa. Kuanzia mwaka 2019, vyuo vyote vinavyotoa mafunzo ya maendeleo ya jamii Tanzania Bara vitatumia Mtaala huo ili kuleta ufanisi katika utendaji wa Maafisa Maendeleo ya Jamii. Juhudi hii itawezesha vyuo vyote vinavyotoa mafunzo ya maendeleo ya jamii nchini kutoa mafunzo yenye ubora sawa kwa wanafunzi wote. Hadi Machi, 2019, kulikuwa na jumla ya vyuo 51 vinavyotoa mafunzo ya maendeleo ya jamii katika ngazi ya cheti, diploma, shahada na shahada ya uzamili kama inavyoonesha katika **Kiambatisho Namba 12**.

157. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea **kuboresha mazingira ya kujifunzia na kufundishia katika vyuo vya maendeleo ya jamii** kwa kufanya ukarabati wa majengo na miundombinu. Ukarabati wa hosteli, kumbi za mihadhara, madarasa, majengo ya utawala na nyumba za watumishi katika Vyuo vya Maendeleo ya Jamii vya Rungemba, Mlale, Misungwi, Monduli, Ruaha, Buhare na Uyole. Vilevile ukarabati wa karakana umefanyika katika chuo cha Mabughai ambapo chuo hiki kinatoa mafunzo ya maendeleo ya jamii na ufundi. Jumla ya Shilingi 955,676,245.23 zimetumika.

158. ***Mheshimiwa Spika,*** pamoja na kutoa mafunzo kwa wanafunzi, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru na Vyuo vya Maendeleo ya Jamii hutoa pia mafunzo kwa vitendo nje ya vyuo kwa jamii zinazozunguka vyuo hivyo kwa kufanya uhamasishaji na uraghabishaji katika masuala mbalimbali ikiwemo; upandaji miti, ujenzi wa vituo vya afya/zahanati, lishe bora, ujenzi wa vyoo bora na usafi wa mazingira. Katika kutekeleza jukumu hilo, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru na Vyuo vya Maendeleo ya Jamii vimeendelea kuelimisha na kuhamasisha jamii kushiriki katika changamoto zinazowakabili kwa kutumia rasilimali zinazowazunguka. Aidha, Taasisi

kwa kushirikiana na Ofisi ya Mkuu wa Wilaya ya Arumeru imewezesha kutatua migogoro ya ardhi katika Kata tano za Mwandeti, Mwandi, Akheri, Nambala na Kikwe.

159. ***Mheshimiwa Spika,*** Chuo cha Maendeleo ya Jamii Rungemba kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine kimehamasisha jamii juu ya umuhimu wa Lishe bora hususan kwa watoto baada ya kubaini upungufu wa lishe kupitia utafiti shirikishi **(*The State of Food and Nutrition in Mufindi District: The Case Study of Rungemba, Kitelewasi and Itimbo Villages*, 2018/19)** uliofanyika kwenye vijiji vya Kitelewasi na Itimbo. Matokeo ya utafiti huo yamekiwezesha Chuo kuanzisha mradi wa kuoka mikate iliyoongezewa virutubisho, mradi wa kilimo cha maparachichi kwa ajili ya kuboresha lishe na kujiongezea kipato, mradi wa ufugaji nyuki kwa kutumia mizinga 1,000 ya kisasa. Vilevile, Chuo kimewezesha Shule za msingi za Mnyigumba, Itimbo na Rungemba kupanda mahindi lishe ekari 2 kwa ajili ya chakula cha mchana kwa wanafunzi.

160. ***Mheshimiwa Spika,*** Chuo cha Maendeleo ya Jamii Monduli kimehamasisha jamii kukamilisha ujenzi wa zahanati ya Kijiji cha Emairete Monduli juu. Chuo pia kimewezesha jamii kushiriki katika ujenzi wa

choo na ofisi ya kijiji cha Sinoningarashi katika Kata ya Engutotom. Vilevile, Chuo kimehamasisha jamii kushiriki katika ujenzi wa nyumba moja ya mama mhitaji iliyogharimu kiasi cha Shilingi 6,522,000 pamoja na kumwekea vifaa vya ndani. Katika kuhifadhi mazingira, Chuo kimehamasisha jamii kupanda miti 1,000 ya vivuli na malisho kwenye makazi na Ofisi za Serikali za Vijiji vya Emairete na Sinoningarashi.

Kuimarisha Upatikanaji wa Haki za Mtoto

161. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kuhakikisha uwepo wa **haki za mtoto za kuishi, kuendelezwa, kushiriki, kulindwa na kutobaguliwa katika jamii.** Mwezi Desemba, 2018, Wizara kwa kushirikiana na wadau iliwezesha kufanyika kwa Mkutano Mkuu wa Baraza la Watoto la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Lengo la mkutano huo lilikuwa: kuchagua viongozi wa Baraza hilo; kupata taarifa ya utekelezaji wa Mabaraza katika mikoa 19 ya Tanzania Bara na kuandaa mpango kazi wa mwaka ambapo jumla ya wajumbe 54 walishiriki. Mabaraza haya yanatoa fursa kwa Watoto kushiriki katika ajenda yao ya maendeleo. Aidha, hadi Machi, 2019, ushiriki wa

watoto katika ajenda ya maendeleo unafanyika kupitia mabaraza ya watoto 1,669 yaliyopo katika ngazi ya Taifa, Mikoa, Halmashauri, Kata na Vijiji/ Vitongoji na klabu za watoto 2,475 zilizoanzishwa katika shule za msingi na sekondari.

162. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia imeendelea kuelimisha jamii kuhusu kuzuia maambukizi ya Virusi vya UKIMWI kupitia mradi wa kuzuia Virusi vya UKIMWI kwa wasichana balehe na wanawake vijana kwa kutoa hamasa katika Halmashauri za Wilaya 10 kwenye mikoa mitatu. Halmashauri hizo ni Halmashauri za Wilaya za Kilombero, Ulanga, Malinyi, Mpwapwa, Bahi, Kongwa, Singida, Iramba, Manispaa ya Singida na Kondoa Mji. Mradi huu wa majaribio unaotekelezwa kwa kipindi cha miaka mitatu (2018 – 2020) katika Mikoa ya Singida, Dodoma na Morogoro umewezesha jumla ya watu 440 wakiwemo Maafisa Maendeleo ya Jamii (200), Madiwani (50), Wawakilishi wa AZAKI (40) na Walimu (150) kupata elimu kuhusu kuzuia maambukizi mapya ya virusi vya UKIMWI kwa wasichana wa umri kati ya miaka 10 hadi 24.

163. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuimarisha **ustawi na maendeleo ya familia nchini,** Wizara imetoa mafunzo ya malezi chanya kwa wazazi na walezi 635

kwenye ngazi ya familia kutoka katika Halmashauri 132 za Mikoa ya Kilimanjaro, Kigoma, Shinyanga, Katavi, Songwe, Ruvuma, Mwanza, Mbeya, Iringa, Njombe, Mara, Tabora, Dodoma, Singida, Dar es Salaam, Geita, Morogoro, Simiyu, Manyara, Arusha Lindi, Tanga, Shinyanga, Rukwa, Pwani na Mtwara kuhusu malezi chanya kwa watoto. Aidha, elimu hii imewezesha kuanzishwa kwa vikundi vya malezi 1,184 katika halmashauri 15 kutoka katika mikoa 7 kama inavyooneshwa katika **Kiambatisho Na. 13**.

164. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu imeendelea kuratibu utekelezaji wa **Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (MTAKUWWA 2017/18 – 2021/22).** Wizara pia, imeratibu uanzishwaji wa Kamati 3,605 za Ulinzi wa Wanawake na Watoto katika ngazi mbalimbali. Lengo la Kamati hizi ni kuimarisha ulinzi na usalama wa wanawake na watoto katika jamii. Juhudi hii imewezesha kuanzishwa kwa Kamati 7,383 hadi kufikia Machi, 2019 ambazo zipo katika ngazi za vijiji/mitaa, kata, Halmashauri na Mikoa.

165. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Shirika Lisilo la Kiserikali la C-SEMA imeendelea kutoa **huduma kwa watoto waliofanyiwa**

ukatili kupitia Huduma ya Simu kwa Watoto Na.116 (Child Help Line). Katika kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019, jumla ya simu za matukio ya watoto 1,827 zilishughulikiwa ambapo watoto walipatiwa huduma ikiwemo chakula, vifaa vya shule, unasihi, huduma za sheria na afya ikilinganishwa na simu za matukio ya watoto ***1,072*** kwa mwaka 2017/18 ikiwa ni ongezeko la asilimia 70. Aidha, idadi ya watoto waliopata huduma kupitia Huduma ya Simu kwa Watoto Na.116 imeongezeka kutoka watoto 493 mwaka 2017/18 hadi kufikia watoto 3,833 mwaka 2018/19. Huduma hii ilizinduliwa mwaka 2013/14, ambapo kwa kipindi cha miaka sita (2013/14 – 2018/19) imewezesha jumla ya watoto 6,927 waliofanyiwa ukatili kupata huduma tangu kuanzishwa kwake.

166. ***Mheshimiwa Spika,*** Huduma ya Simu kwa Watoto Na.116 imewezesha jumla ya mashauri 43 ya watoto kupewa rufaa kwa Maafisa Ustawi wa Jamii na Dawati la Jinsia na Watoto kwenye Vituo vya Polisi. Mashauri hayo yalihusu kutelekeza watoto (15), ubakaji (19), kudhuru mwili (2), ndoa za utotoni (2) na usafirishaji haramu wa watoto (2). Aidha, rufaa 11 zilifikishwa kwa Maafisa Ustawi wa Jamii na rufaa 32 kwenye Dawati la Jinsia na Watoto. Vilevile, watoto 329 waliopiga simu walipewa ushauri nasaha na elimu kuhusu ukatili.

Huduma ya Malezi, Makuzi na Maendeleo ya Awali ya Watoto

167. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kusimamia utoaji wa **huduma ya malezi, makuzi na maendeleo ya awali kwa watoto** walio chini ya miaka mitano katika vituo vya kulelea watoto wadogo mchana (Day Care Centres). Kwa kipindi cha Julai, 2018 hadi Machi, 2019, jumla ya vituo vya kulelea watoto wadogo mchana 146 vilipatiwa usajili ikilinganishwa na vituo 196 vilivyosajiliwa mwaka 2017/18 na hivyo kufanya jumla ya vituo vya kulelea watoto wadogo mchana vilivyosajiliwa nchini kufikia 1,426. Katika mwaka 2018, jumla ya watoto 149,093 (Ke 76,094 na Me 72,999) waliandikishwa katika vituo vya kulelea watoto wadogo mchana vilivyosajiliwa ikilinganishwa na watoto 101,023 (Ke 51,711 na Me 49,311) walioandikishwa katika vituo mwaka 2017 sawa na ongezeko la asilimia 48.

168. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha kuwa, Walezi wa Watoto wanakuwa na uwezo wa kutoa malezi stahiki kwa watoto katika vituo vya kulelea watoto wadogo mchana (Day Care Centres), Wizara imeendelea kutoa mafunzo kwa walezi wa watoto nchini. Walezi 970 wa watoto kutoka Jiji la Arusha, Manispaa za Temeke, Ubungo, Kigamboni na Ilala

walipatiwa mafunzo kuhusu programu ya malezi, makuzi na maendeleo ya awali ya mtoto ikiwemo uanzishaji na uendeshaji wa vituo vya kulelea watoto wadogo mchana. Hadi kufikia Machi, 2019 kulikuwa na jumla ya walezi wa watoto 2,482 katika vituo vya kulelea watoto mchana ikilinganishwa na walezi 1,882 waliokuwepo mwaka 2017/18 sawa na ongezeko la asilimia 32.

169. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuwezesha utoaji wa mafunzo kuhusu malezi, makuzi na maendeleo ya awali ya mtoto kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada katika Chuo cha Ustawi wa Jamii - Kisangara ili kukabiliana na upungufu wa wataalam wa malezi, makuzi na maendeleo ya awali ya watoto nchini. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara kimeendelea kutoa mafunzo ya malezi ya watoto na ustawi wa jamii ambapo jumla ya wanafunzi 158 (Ke 115 na Me 43) walidahiliwa mwaka 2018/19 ikilinganishwa na wanafunzi 85 (Ke 58 na Me 27) waliodahiliwa mwaka 2017/18 sawa na ongezeko la asilimia 86. Aidha, katika mwaka 2017/18, jumla ya wanafunzi 85 (Ke 58 na Me 27) walihitimu katika Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara ikilinganishwa na wanafunzi 63 (Ke 46 na Me 17) waliohitimu mwaka 2016/17 sawa na

ongezeko la asilimia 35. Ongezeko hilo la wahitimu limesaidia kupunguza uhaba wa Watalaam wa Malezi, Makuzi na Maendeleo ya Awali ya Mtoto na Ustawi ya Jamii nchini.

170. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha kuwa vituo vya kulelea watoto wadogo na wachanga vinatoa huduma bora, Wizara imeendelea kutoa elimu na kufuatilia vituo vya kulelea watoto wadogo pamoja na kufanya mkutano wa usimamizi elekezi na wamiliki wa vituo vya kulelea watoto wadogo na wachanga na makao ya watoto katika Mkoa wa Tanga. Mkutano huo uliohudhuriwa na wamiliki na watoa huduma 120 ulijadili umuhimu wa wamiliki kuzingatia uendeshaji wa viwango na maadili ya huduma zinazotolewa kwa watoto katika vituo hivyo.

Huduma za Ustawi kwa Watoto

171. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kuwezesha huduma za msingi kwa watoto walio katika mazingira hatarishi wakiwemo watoto yatima, watoto walio katika mkinzano na sheria na watoto wanaoishi na kufanya kazi mitaani. Huduma zilizotolewa ni pamoja na chakula, malazi, elimu, huduma za afya

na kisheria. Wizara imeendelea kusajili makao ya watoto ili kuwezesha upatikanaji wa huduma za msingi za malazi, chakula, malezi, matunzo, ulinzi, afya; na elimu kwa watoto walio katika mazingira hatarishi nchini. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya leseni 64 za usajili wa makao ya watoto zimetolewa ikilinganishwa na leseni 14 zilizotolewa mwaka 2017/18 na hivyo kufanya usajili wa makao ya watoto kuongezeka kutoka makao 13 mwaka 2015/16 hadi kufikia makao 141 mwaka 2018/19. Usajili huu umewezesha kufikia idadi ya Makao ya Watoto 152 yaliyosajiliwa nchi nzima. Kati ya makao hayo, moja ni la Serikali (Makao ya Taifa ya Watoto Kurasini) na 151 yanamilikiwa na kuendeshwa na Taasisi Binafsi, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Taasisi za Kidini kama inavyoonesha katika **Kiambatisho Namba 14.** Aidha, Wizara kwa kushirikiana na ABBOTT Fund iko katika mchakato wa kujenga Kituo cha kisasa cha Makao ya Watoto cha Taifa katika Jiji la Dodoma.

172. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali yakiwemo Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Taasisi za Dini imeendelea kuratibu upatikanaji wa huduma za msingi za malazi, chakula, mavazi, matibabu na elimu kwa watoto walio katika mazingira hatarishi wanaoishi katika

makao ya watoto yanayomilikiwa na Serikali na Taasisi Binafsi. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya watoto 13,420 (Ke 6,651 na Me 6,769) walipatiwa huduma za msingi katika makao ya watoto ikilinganishwa na watoto 6,132 (Ke 2,972 na Me 3,160) waliokuwa kwenye makao kwa mwaka 2017/18. Kati ya watoto walio kwenye makao mwaka 2018/19, watoto 71 (Ke 33 na Me 38) walipatiwa huduma kupitia Makao ya Taifa ya Watoto Kurasini ikilinganishwa na watoto 78 (Ke 43 na Me 35) waliokuwepo mwaka 2017/18. Juhudi hii imewezesha watoto walio katika mazingira hatarishi 24,067 (Ke 12,142 na Me 11,925) kulelewa katika makao yote ya watoto nchini na kupata huduma za msingi kwa kipindi cha miaka mitatu (2016/17 – 2018/19). ***Nitumie fursa hii kupitia Bunge lako Tukufu kutoa wito kwa jamii kuzingatia misingi na utamanduni wa kitanzania wa kutunza watoto, ndugu na jamaa zao ili kuepusha watoto kulelewa katika vituo***.

173. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia imehakikisha kuwa watoto walio katika mazingira hatarishi wanaoishi katika makao ya watoto wanapata huduma za afya kwa kutoa kadi za bima ya afya kwa watoto hao. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara kwa kushirikiana na Stanbic Bank

imewezesha watoto 900 wanaoishi katika makao ya watoto kupatiwa kadi za Bima ya Afya katika Mikoa ya Dar es Salaam (watoto 500), Mbeya (watoto 100), Kilimanjaro (watoto 100), Mwanza (watoto 100) na Arusha (watoto 100). Vitambulisho hivyo vitatumika kupata huduma za matibabu popote nchini ikiwemo upasuaji mkubwa mfano upasuaji wa moyo na huduma ya kupandikiza vifaa vya kusaidia kusikia katika Hospitali ya Taifa Muhimbili.

174. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuhakikisha kuwa **watoto walio katika mkinzano na sheria (watoto walio na kesi zinazoendelea mahakamani)** wanaoishi katika mahabusu tano za watoto za Mbeya, Kilimanjaro, Tanga, Arusha na Dar es Salaam wanapata haki za msingi ikiwa ni pamoja na huduma za sheria na elimu. Katika mwaka 2018/19, jumla ya watoto 467 (Ke 49 na Me 418) walio katika mkinzano na sheria waliwezeshwa kupata huduma za msingi za chakula, malazi, mavazi, huduma za matibabu na elimu ikilinganishwa na watoto 291 (Ke 13 na Me 278) mwaka 2017/18. Katika kipindi cha 2015/16 hadi 2018/19, mahabusu hizo zimehudumia jumla ya watoto 1,399 (Ke 117 na Me 1,282).

175. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha watoto walio katika mkinzano na sheria wanachepushwa kutoka katika mfumo wa rasmi wa haki jinai, Wizara imeendelea kusimamia utekelezaji wa Programu ya Marekebisho ya Tabia kwa watoto walio katika mkinzano na sheria (watoto walio na kesi zinazoendelea mahakamani). Lengo la programu hii ni kuwachepusha watoto walio katika mkinzano na sheria kutoka katika mfumo rasmi wa haki jinai kwa kuwarekebisha tabia na baadaye kuwaunganisha na familia zao. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya watoto 64 (Ke 7 na Me 57) walichepushwa. Watoto waliochepushwa kutoka katika mfumo rasmi wa haki jinai wameongezeka kutoka watoto 91 (Ke 12 na Me 79) mwaka 2015/16 hadi kufikia watoto 353 (Ke 51 na Me 302) mwaka 2018/19.

176. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali pia imehakikisha kuwa mashauri ya watoto yanaendeshwa katika mahakama za watoto. Watekelezaji wa Sheria wakiwemo Maafisa Ustawi wa Jamii wanawawezesha watoto kupata haki kwa wakati kupitia mahakama za watoto 132. Mahakama hizo zipo katika Mikoa yote ya Tanzania Bara. Aidha, jumla ya mashauri ya watoto 962 yaliripotiwa na kushughulikiwa katika mahakama hizo katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, kama inavyoonesha katika **Kiambatisho Namba**

15. Vilevile, watoto waliokuwa na kesi katika mahakama hizo walipatiwa huduma za ustawi wa jamii ikiwemo marekebisho ya tabia, unasihi na msaada wa kisheria wakati wanapoendelea na mashauri. Juhudi za kuhakikisha watoto wanapata haki za msingi zimewezesha kuongezeka kwa mahakama kutoka 3 (Kisutu, Kisarawe na Mbeya) mwaka 2017/18 hadi mahakama za watoto 132 kufikia Machi, 2019.

177. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia imewezesha huduma za msingi za chakula, malazi, mavazi na matibabu ikiwa ni pamoja na marekebisho ya tabia, elimu na mafunzo ya ufundi stadi kwa watoto waliobainika na makosa ya jinai waliopo katika Shule ya Maadilisho Irambo Mbeya. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya watoto 30 walipokelewa baada ya mahakama kutoa adhabu ya kupelekwa katika Shule ya Maadilisho Irambo ikilinganishwa na watoto 35 waliopokelewa mwaka 2017/18. Lengo la Shule hii ni kuwarekebisha watoto kitabia na kuwapatia ujuzi ili wanapokamilisha hukumu zao waweze kuendelea na masomo ya sekondari, kupokelewa katika jamii, kujitegemea na kuwa raia wema. Jumla ya watoto 182 wamewezeshwa kupata elimu na huduma mbalimbali katika shule hiyo kuanzia mwaka 2015/16 hadi mwaka 2018/19.

178. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kuhakikisha kuwa, watoto wanalelewa katika ngazi ya familia kulingana na Sheria ya Mtoto Na.21 ya mwaka 2009. Katika kufanikisha hilo, Wizara imeendelea na juhudi ya kuratibu utoaji wa **huduma za malezi ya kambo na kuasili watoto** walio katika mazingira hatarishi. Katika kipindi cha mwaka 2018/19, jumla ya watoto 70 (Ke 36 na Me 34) walipata huduma ya kuasili na malezi ya kambo ikilinganishwa na watoto 61 (Ke 34 na Me 27) waliopata huduma za kuasili na malezi ya kambo mwaka 2017/18. Kati ya watoto waliopata huduma ya kuasili na malezi ya kambo mwaka 2018/19, watoto 46 (Ke 25 na Me 21) walipata malezi ya kambo na watoto 24 (Ke 11 na Me 13) walipata huduma ya kuasili. Juhudi hii imewezesha jumla ya watoto 291 (Ke 141 na Me 150) kupata malezi ya kambo na huduma za kuasili kutoka mwaka 2015/16 hadi kufikia mwaka 2018/19. Kati yao, watoto 201 (Ke 101 na Me 100) walipata huduma za malezi ya kambo na watoto 90 (Ke 40 na Me 50) walipata vibali vya kufungua mashauri ya kuasiliwa Mahakamani.

179. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI imeendelea kuwatambua na kuwezesha huduma za msingi kwa watoto wanaoishi mitaani. Jumla ya watoto 1,481,771 (Ke

740,138 na Me 741,633) walio katika mazingira hatarishi walitambuliwa na kupatiwa huduma kama vile chakula, malazi, mavazi, matibabu na kuunganishwa na familia zao kama inavyoonesha katika **Kiambatisho Na. 16**. Kati yao, watoto 930 waliwezeshwa kuunganishwa na familia zao.

180. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kutekeleza programu ya kuwatambua Watu wa Kuaminika ili waweze kuwalea watoto walio katika mazingira hatarishi. Programu hii inatekelezwa katika Majiji 3 ya Arusha, Mbeya na Mwanza pamoja na Halmashauri 34 za Wilaya za Magu, Kasulu, Musoma, Iringa, Mufindi, Njombe, Makete, Mbeya, Mbarali, Hai, Temeke, Arusha, Kakonko, Kibondo, Misenyi, Chunya, Halmashauri ya Mji Kasulu, Manispaa ya Iringa, Igunga, Kibaha, Tandahimba, Mtwara Mikindani, Mtwara, Ushetu, Nyang'wale, Geita, Bukoba, Malinyi, Mvomero, Serengeti, Tarime na Mafinga. Kwa kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya Watu wa Kuaminika 218 walitambuliwa ikilinganishwa na Watu wa Kuaminika 187 waliotambuliwa mwaka 2017/18. Tangu kuanza kwa programu hii, jumla ya Watu wa Kuaminika 405 wametambuliwa na kuwezesha kutoa malezi kwa watoto walio katika mazingira hatarishi. Aidha, kupitia programu hii, watoto waliolelewa na Watu

wa Kuaminika wameongezeka kutoka watoto 243 mwaka 2017/18 hadi kufikia watoto 662 Machi, 2019 sawa na ongezeko la asilimia 172. Watu wa Kuaminika huchaguliwa na wanajamii katika eneo husika ili kuwalea watoto walio katika mazingira hatarishi hususan watoto yatima.

Huduma za Ustawi kwa Wazee

181. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kutoa huduma za msingi ikiwemo chakula, malazi, mavazi na matibabu kwa wazee wakiwemo wazee wasiojiweza wanaoishi katika makazi 17 ya wazee yanayomilikiwa na Serikali. Makazi hayo ni Kibirizi, Njoro, Kolandoto, Ngehe, Bukumbi, Ipuli, Fungafunga, Chazi, Mwanzange, Misufini, Nunge, Nyabange, Kilima, Sukamahela, Magugu, Nandanga na Nkaseka. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, jumla ya wazee wasiojiweza 510 (Ke 234 na Me 276) wamepatiwa huduma ikilinganishwa na wazee 514 (Ke 247 na Me 267) waliopatiwa huduma mwaka 2017/18 kama inavyoonesha katika **Kiambatisho Na. 17**. Idadi ya wazee wasiojiweza kwenye makazi ya wazee imekuwa ikibadilika kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na kutelekezwa, imani za kishirikina, vifo na baadhi

ya wazee kuunganishwa na familia zao. Mwaka 2015/16, makazi yalikuwa na wazee 727 (Ke 333 na Me 394), mwaka 2016/17 wazee 445 (Ke 207 na Me 238), mwaka 2017/18 makazi yalikuwa na wazee 514 (Ke 247 na Me 267), katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, makazi yalikuwa na wazee 510 (Ke 234 na Me 276). Aidha, Wizara imeendelea kuwezesha upatikanaji wa vifaa muhimu vya malazi kwa baadhi ya makazi ya wazee yanayomilikiwa na Serikali. Katika kipindi cha mwaka 2018/19, vifaa mbalimbali vilisambazwa katika makazi ya wazee ya Nyabange, Kolandoto na Chazi. Vifaa hivi ni pamoja na magodoro 37, vyandarua 107 na mashuka 164.

182. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kusimamia utekelezaji wa **Sera ya Taifa ya Wazee ya mwaka 2003** ili kuhakikisha wazee wasiojiweza wanapata huduma za msingi kupitia Makazi ya Wazee ya Taasisi Binafsi. Hadi kufikia Machi 2019 kuna jumla ya makazi ya wazee 14 yanayomilikiwa na taasisi binafsi katika Mikoa tisa ambayo ni Kagera, Lindi, Njombe, Dar es Salaam, Tabora, Morogoro, Dodoma, Tanga na Pwani. Makazi haya yamewezesha upatikanaji wa huduma za msingi ikiwa ni pamoja na chakula, mavazi, malazi na huduma za afya kwa wazee 383 (Ke 212 na Me 171) kama inavyooneshwa katika **Kiambatisho Na. 18.**

183. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kuzihimiza na kuzitaka Halmashauri zote nchini kuhakikisha wazee wasio na uwezo wanapata matibabu bila kikwazo cha fedha ikiwemo kuwapatia vitambulisho vya matibabu bure. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Serikali imewatambua wazee 750,622 kwa ajili ya kuwapatia vitambulisho vya matibabu bure ikilinganishwa na wazee 300,000 waliotambuliwa mwaka 2017/18. Katika mwaka 2018/19, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais - TAMISEMI imewezesha wazee 247,705 kupata kadi za matibabu bure ikilinganishwa na wazee 506,943 (Ke 220,312 na Me 286,631) waliopata kadi hizo mwaka 2017/18. Juhudi hii imewezesha wazee waliopata vitambulisho hivyo kuongezeka kutoka wazee 213,025 mwaka 2015/16 hadi kufikia wazee 1,042,263 mwezi Machi 2019.

184. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara ilitoa elimu na kuhamasisha jamii kulinda na kuheshimu haki za wazee kupitia majukwaa mbalimbali ikiwemo Maadhimisho ya Kimataifa ya Siku ya Wazee ya mwaka 2018 ambayo yalifanyika mwezi Oktoba 2018, Mkoani Arusha. Kaulimbiu kwa mwaka 2018 ilikuwa '**Wazee ni Hazina ya Taifa: Tuenzi Juhudi za Kutetea Haki na Ustawi Wao**'. Maadhimisho haya yalifanyika pamoja na shughuli nyingine ambapo uelewa kwa jamii kuhusu kulinda na kukuza haki za wazee ulitolewa.

185. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuwalinda wazee dhidi ya mauaji hususan wazee vikongwe katika maeneo mbalimbali nchini, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais – TAMISEMI imekamilisha kuandaa Mkakati wa Kitaifa wa Kutokomeza Mauaji ya Wazee. Kupitia mkakati huu Halmashauri zitaandaa na kutekeleza afua za kuzuia mauaji kwa wazee vikongwe nchini. Mkakati huu ulizinduliwa tarehe 29 Januari, 2019 na Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (MB). Vilevile, ili kuhakikisha haki za wazee zinalindwa, Wizara imeendelea kuratibu uanzishwaji wa mabaraza ya wazee katika ngazi mbalimbali za halmashauri ambapo hadi kufikia Machi, 2019, jumla ya mabaraza ya wazee 9,083 yameanzishwa katika Halmashauri mbalimbali nchini

Huduma za Usuluhisho wa Migogoro ya Ndoa na Mashauri ya Matunzo ya Watoto

186. ***Mheshimiwa Spika,*** Serikali imeendelea kufanyia kazi mashauri ya **migogoro ya ndoa na matunzo ya watoto** kupitia Mabaraza ya Usuluhishi ya Ndoa katika ngazi ya Mikoa na Halmashauri ili watoto wapate haki za msingi kutoka kwa wazazi wao. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019,

jumla ya mashauri ya migogoro ya ndoa 16,832 yalipokelewa na kufanyiwa usuluhishi katika mikoa mbalimbali nchini ikilinganishwa na mashauri 13,382 yaliyofanyiwa kazi mwaka 2017/18 sawa na ongezeko la asilimia 26. Kati ya mashauri hayo yaliyopokelewa mwaka 2018/19, mashauri 14,035 yamesuluhishwa na kukamilika, mashauri 1,410 yamepelekwa mahakamani na mashauri 1,387 yanaendelea kufanyiwa usuluhishi kama inavyoonesha katika **Kiambatanisho Na.19 .**

187. ***Mheshimiwa Spika,*** matunzo kwa watoto ni suala muhimu katika kuhakikisha ustawi na maendeleo ya mtoto. Katika kufanikisha hili, jumla ya mashauri 27,806 yalipokelewa na kushughulikiwa katika mikoa 26 ikilinganishwa na mashauri 11,815 yaliyopokelewa na kufanyiwa kazi mwaka 2017/18 kama inavyoonesha katika **Kiambatanisho Na. 20.** Katika kipindi cha miaka mitatu (2016/17 – 2018/19), Serikali imewezesha jumla ya mashauri ya matunzo ya watoto 51,559 kufanyiwa kazi na kukamilika na kuwezesha watoto kupata matunzo kutoka kwa wazazi wao.

Kukuza Usawa wa Jinsia na Uwezeshaji Wanawake Kiuchumi

188. ***Mheshimiwa Spika,*** Uwezeshaji wanawake kiuchumi ni suala muhimu katika kufikia usawa wa kijinsia na kupunguza umaskini wa kipato katika jamii. Katika kufikia lengo hili, Serikali imeweka kipaumbele katika uwezeshaji wanawake kiuchumi kama mkakati wa kufikia usawa wa kijinsia katika nyanja zote. Mkakati huu umelenga kujenga uchumi imara unaotumia nguvu kazi yake kikamilifu kwa maendeleo endelevu. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Benki ya Posta Tanzania imeendelea kuwezesha wanawake kiuchumi kwa kutoa mikopo yenye masharti nafuu. Katika kipindi cha kuanzia Agosti 2018 hadi Machi 2019, Dirisha la Wanawake la Benki ya Posta Tanzania ambalo limeanzishwa ili kuendeleza huduma zilizokuwa zinatekelezwa na Benki ya Wanawake Tanzania limetoa mikopo yenye thamani ya shilingi 2,050,100,000.00 kwa wanawake wajasiriamali 3,035 kutoka katika mikoa 26 ya Tanzania Bara.

189. ***Mheshimiwa Spika,*** Vilevile, Wizara imeendelea kuratibu utekelezaji wa sera, mikakati na miongozo mbalimbali inayolenga uwezeshaji wanawake kiuchumi. Kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais TAMISEMI,

Wizara imeendelea kuzihimiza Halmashauri kutoa mikopo ya uwezeshaji wanawake inayotokana na asilimia 4 ya mapato ya ndani ya Halmashauri. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Halmashauri zimetoa mikopo kwa wanawake yenye thamani ya Shilingi 11,128,114,993.00 ikilinganishwa na Shilingi 16,319,517,501.62 zilizotolewa na Halmashauri kwa mwaka 2017/18. Aidha, jumla ya vikundi **4**,898 vyenye wanawake wajasiriamali 44,210 vilinufaika na mikopo hiyo. Katika kipindi cha miaka minne (2015/16 – 2018/19), Halmashauri zilitoa mikopo ya kiasi cha Shilingi 39,653,079,819.19 kwa vikundi 19,874 vyenye wanawake 877,071.

190. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara kwa kushirikiana na wadau pia imeendelea kuwawezesha wanawake kupata masoko ya huduma na bidhaa wanazozalisha, kubadilishana uzoefu na kupata teknolojia rahisi na rafiki kupitia maonesho mbalimbali ya kitaifa na kimataifa. Jumla ya vikundi vya wanawake 583 vyenye wanawake wajasiriamali 11,833 kutoka katika Mikoa 15 ya Mbeya, Kilimanjaro, Arusha, Songwe, Dodoma, Iringa, Kigoma, Kagera, Mtwara, Singida, Simiyu, Pwani, Manyara, Dar es Salaam na Tanga waliwezeshwa kushiriki katika Maonesho ya Mifuko na Programu za Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi yaliyofanyika Jijini Mbeya; Maonesho ya

Vikundi vya Kiuchumi yaliyofanyika Dodoma; na Maonesho ya bidhaa zinazozalishwa na Wanawake yaliyofanyika katika Siku ya Wanawake Duniani katika Mikoa 10. Ushiriki wa wanawake wajasiriamali katika maonesho umeongezeka kutoka wanawake 1,183 mwaka 2017/18 hadi wanawake 13,016 kufikia Machi, 2019.

191. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kuongeza vikundi vya kiuchumi vya wanawake, Wizara ilitoa mafunzo kwa Wataalam wa Maendeleo ya Jamii 50 wa Halmashauri mbalimbali kuhusu uhamasishaji wa wanawake kuanzisha na kujiunga na vikundi vya kiuchumi kutoka katika mikoa 10 ya Tanzania Bara. Wataalam hao walipata mafunzo ya Mwongozo wa Kuhamasisha Wanawake Kuanzisha na Kujiunga na Vikundi vya Kiuchumi wa mwaka 2018, stadi za uendeshaji wa vikundi vya kiuchumi na namna ya kukusanya mitaji kwa ajili ya biashara na uzalishaji. Kutokana na zoezi hilo, idadi ya Mikoa na Halmashauri ambazo Wataalam wake walipata mafunzo ziliongezeka kutoka Halmashauri mbili katika mikoa miwili mwaka 2017/18 hadi Halmashauri 35 katika mikoa 11 Mwezi Machi, 2019. Aidha, mafunzo haya yamewezesha kuanzishwa kwa vikundi 918 vyenye wanawake wajasiriamali 10,708 katika Mikoa ya Tabora (Halmashauri za Nzenga, Uyui na Urambo);

Shinyanga (Halmashauri ya Kishapu); Pwani (Mkuranga); na Mwanza (Halmashauri ya Kwimba). Idadi hiyo imewezesha ongezeko la vikundi vya kiuchumi vya wanawake vilivyoanzishwa kupitia Mwongozo huu vikundi 88 mwaka 2018/19 hadi kufikia vikundi 1,006 Machi 2019.

192. ***Mheshimiwa Spika,*** pamoja na uhamasishaji wa Wanawake kujiunga na vikundi vya kiuchumi, Wizara kwa kushirikiana na SIDO, TFDA, BRELA na TBS imeendelea kutoa mafunzo kwa wanawake ya kiuchumi kupitia stadi na mafunzo mbalimbali. Kwa mwaka 2018/19, jumla ya wanawake wajasiriamali 444 walipewa mafunzo kuhusu stadi za ujasiriamali, huduma ya hifadhi ya Jamii, fursa za kiuchumi, uboreshaji wa huduma na bidhaa zinazozalishwa na wanawake, teknolojia rahisi za uzalishaji wa bidhaa na urasimishaji wa biashara. Idadi ya wanawake waliopata mafunzo hayo imeongezeka kwa asilimia 39 kutoka wanawake 1,131 mwaka 2017/18 hadi kufikia wanawake 1,575 Machi 2019.

193. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia imeratibu ushiriki wa Tanzania kwenye mkutano wa 63 wa Kamisheni ya Umoja wa Mataifa kuhusu Hali ya Wanawake Duniani uliofanyika mwezi Machi, 2019 New York, Marekani. Mkutano huo ulijadili uboreshaji wa

huduma za hifadhi ya jamii, upatikanaji wa huduma za umma na miundombinu endelevu kwa ajili kufikia usawa wa kijinsia na uwezeshaji wa wanawake na wasichana. Aidha, pamoja na kuwasilisha Taarifa ya Nchi, Tanzania ilifanya mikutano mitano ya kubadilishana uzoefu na kushiriki katika mikutano 15 iliyoandaliwa na nchi nyingine kwa lengo la kujifunza. Kupitia ushiriki huo, nchi yetu ilipata fursa ya kujenga ubia na wadau mbalimbali ikiwemo nchi ya Israel ambayo imeonesha nia ya kujenga uwezo wa wanawake wajasiriamali wa Tanzania kupitia mafunzo na teknolojia za uzalishaji wa bidhaa, ufungashaji na masoko.

194. ***Mheshimiwa Spika,*** Ukatili wa kijinsia umeendelea kuwa tatizo katika jamii zetu ambapo wananchi wameendelea kuumizwa, kuteseka na hata kuuawa kutokana na vitendo vya ukatili vinavyofanyika hapa nchini. Katika kukabiliana na vitendo vya ukatili wa kijinsia, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kuratibu utekelezaji wa afua mbalimbali za kuelimisha na kuhamasisha jamii kushiriki katika jitihada za kutokomeza ukatili wa kijinsia. Elimu na uhamasishaji huo ulifanyika kupitia kampeni ya siku 16 za Kupinga Ukatili wa Kijinsia ambayo ilizinduliwa na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu iliyoambatana na maadhimisho ya

Siku ya Kimataifa ya Wanawake Wanaoishi Vijijini, maadhimisho ya Siku ya Wanawake Duniani, makongamano, midahalo na mikutano mbalimbali. Jumla ya wananchi 6,945 (wakiwemo wanawake 4,395 na wanaume 2,550) kutoka mikoa ya Mwanza, Geita, Dodoma, Dar es Salaam, Tabora, Mara na Simiyu walihamasishwa na kupatiwa elimu hiyo. Aidha, Waandishi na Wahariri kutoka vyombo vya Habari 34 walinufaika na elimu iliyotolewa.

195. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha Wataalam wa Maendeleo ya Jamii wanawafikia na kuwahudumia ipasavyo wanawake kiuchumi pamoja na kutokomeza ukatili wa kijinsia katika ngazi ya jamii, Wizara imewezesha ununuzi wa pikipiki 29. Pikipiki hizo zitatolewa kwa Wataalam wa Maendeleo ya Jamii wa ngazi ya Mkoa, Halmashauri na Kata katika Mikoa ya Dodoma na Katavi kwa ajili ya kufanikisha azma hiyo.

196. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha masuala ya jinsia yanazingatiwa na kutekelezwa hapa nchini, katika mwaka 2018/19, jumla ya wawakilishi 881 kutoka katika Wizara, Wakala na Idara za Serikali walipatiwa mafunzo kuhusu uingizaji wa masuala ya jinsia katika mipango ya maendeleo. Kufuatia mafunzo hayo, Jeshi la Magereza Tanzania

limezindua Dawati la Jinsia pamoja na mtandao wa wanawake wa Jeshi la Magereza. Aidha, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania limeweza kuzindua Mkakati wa Jinsia ambao utatumika katika utekelezaji wa afua za kuimarisha usawa wa kijinsia katika Bunge. Vilevile, Mafunzo hayo yamesaidia kuibua changamoto za kijinsia katika sekta ndogo ya nyama ambazo zinatarajiwa kutafutiwa ufumbuzi kupitia Mkakati wa Bodi unaofanyiwa mapitio kwa kujumuisha masuala ya kijinsia. Changamoto hizo ni pamoja na ushiriki hafifu wa wanawake katika mlolongo wa kuongeza thamani katika nyama ikiwemo sekta ndogo ya uchinjaji na uuzaji wa nyama kwenye maduka ya nyama.

Mashirika Yasiyo ya Kiserikali

197. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kusimamia Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ili yachangie katika kuleta maendeleo kwa Taifa. Katika kipindi cha mwaka 2018 hadi Machi, 2019, jumla ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali 617 yamesajiliwa na kupatiwa cheti cha usajili ikilinganishwa na mashirika 385 yaliyosajiliwa mwaka 2017 sawa na ongezeko la asilimia 60. Kati ya mashirika 617 yaliyosajiliwa, mashirika 44 yamesajiliwa katika ngazi ya Kimataifa,

mashirika 551 katika ngazi ya Kitaifa, mashirika 15 ngazi ya Wilaya na mashirika saba katika ngazi ya Mkoa kama inavyoonesha katika **Kiambatisho Na. 21**. Mashirika haya yamewezesha utoaji wa huduma za kijamii katika nyanja za afya, elimu, maji, mazingira, kilimo, haki za binadamu, utawala bora, jinsia, ufugaji na uvuvi, wanyama pori, nishati, watu wenye ulemavu na ustawi wa watoto na wazee.

198. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha Mashirika Yasiyo ya Kiserikali yanatekeleza majukumu yake kwa kuzingatia sheria, taratibu, mila na desturi za nchi, Wizara imewezesha kuandaliwa kwa Kanuni za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali za mwaka 2018 na kutangazwa katika Gazeti la Serikali Na.609 la tarehe 19 Oktoba, 2018. Kanuni hizi zinalenga kukuza uwazi na uwajibikaji wa mashirika kwa Serikali katika masuala ya fedha ambapo mashirika haya yanatakiwa kuweka wazi vyanzo vya fedha, kiasi kilichopatikana na utekelezaji wake. Kwa ujumla Kanuni zinasisitiza masuala yafuatayo: Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kuweka wazi vyanzo vya rasilimali zinazotumika kuendesha miradi yao, matumizi yake na shughuli zinazotekelezwa; Mashirika kutangaza mikataba ya ufadhili unaozidi milioni ishirini katika vyombo vya habari ambavyo vinasikika au kufikika kirahisi na wanufaika; Mashirika Yasiyo ya Kiserikali

kuzingatia misingi ya uwazi na uwajibikaji wa fedha ikiwa ni pamoja na kuepuka matumizi mabaya ya fedha za ufadhili; na Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kuwa na kanuni maridhawa za matumizi ya fedha na manunuzi ili kuepuka mtu mmoja kuwa na sauti ya mwisho katika masuala husika.

199. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha utekelezaji wa Sheria na Kanuni za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali, Wizara ilitoa mafunzo kwa Wasajili Wasaidizi wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali (Maafisa Maendeleo ya Jamii) 360 wa ngazi mbalimbali za Halmashauri za Tanzania Bara ikilinganishwa na Wasajili Wasaidizi 219 waliopata mafunzo mwaka 2017/18. Mafunzo yalihusu taratibu za usajili na uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali katika maeneo yao. Kiutendaji, Maafisa Maendeleo ya Jamii ni Wasajili Wasaidizi wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na majukumu yao ni kuwezesha usajili na uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali katika maeneo yao kwa kuzingatia Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Na.24 ya mwaka 2002 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2005.

200. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imeendelea kufuatilia utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ya mwaka 2001 pamoja na Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Na.24 ya mwaka 2002 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2005. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Wizara

imefanya ukaguzi wa shughuli za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali 109 katika maeneo ya utekelezaji yaliyopo katika mikoa 15 ya Tanzania Bara ikilinganishwa na mashirika 118 yaliyokaguliwa mwaka 2017/18. Aidha, ukaguzi huu umewezesha kubaini mchango wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali katika maendeleo ya nchi, umekuza udhibiti wa mashirika haya kushiriki katika vitendo visivyofaa kwa jamii na nchi kwa ujumla na imewezesha kupatikana kwa mrejesho wa moja kwa moja kutoka kwa walengwa wanaohudumiwa na Mashirika Yasiyo ya Kiserikali nchini.

201. ***Mheshimiwa Spika,*** kufuatia tamko la Serikali la tarehe 28 Septemba, 2018 kuhusu Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kuwasilisha mikataba na taarifa za fedha na miradi inayotekelezwa, jumla ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali 1,299 yaliwasilisha mikataba na taarifa za fedha kwa ajili ya kupitiwa. Lengo la zoezi hili ni kutambua aina ya miradi inayotekelezwa na Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na wanufaika wake pamoja na kuweka wazi vyanzo vya mapato na kiasi cha fedha kinachotolewa na wafadhili katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo. Zoezi hili ni endelevu ikiwa ni pamoja na kukamilisha mfumo wa kieletroniki wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali.

202. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuwezesha ufanisi katika uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali, Wizara inakamilisha maboresho ya kanzidata ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ambapo wadau watapata fursa ya kupata taarifa kuhusu Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kwa urahisi na uharaka. Kanzidata husika itaainisha taarifa mbalimbali za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ikiwa ni pamoja na mahali zilipo na miradi inayotekelezwa na mashirika husika. Aidha, kanzidata itaainisha wafadhili wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali, fedha zilizotolewa na matumizi yake katika miradi husika. Vilevile, kanzidata itaonyesha waajiriwa, wanachama na viongozi wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali.

203. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuhakikisha ufanisi katika ukusanyaji wa mapato ya Serikali, Wizara imekamilisha mfumo wa kimtandao wa ulipaji ada na tozo mbalimbali za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ili kurahisisha taratibu za ulipaji ada na tozo husika. Mfumo huu unawezesha wadau wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kufanya malipo kwa njia ya mtandao mahali walipo badala ya kulipia Wizarani kama ilivyokuwa awali.

204. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara pia inaandaa mfumo wa usajili na uwasilishaji wa taarifa za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kwa njia ya mtandao ili kurahisisha utendaji kazi na kupunguza mzigo kwa wadau wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kusafiri umbali mrefu kwa ajili ya kutafuta huduma na gharama. Ni matumaini yetu kuwa, mfumo huu utarahisisha ukusanyaji, uchakataji na utunzaji wa taarifa za Mashirika Yasiyo ya Kiserikali pamoja na kuleta maendeleo ya wananchi.

205. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kuhakikisha usimamizi bora wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Bodi ya Uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali, tarehe 23 Machi, 2019, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Dkt. John Pombe Magufuli alimteua Mwenyekiti wa Bodi ya Uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Dkt. Richard F. Sambaiga ikiwa ni pamoja na uteuzi wa wajumbe 9. Bodi hii itawezesha usimamizi wa utekelezaji wa Sera ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali ya mwaka 2001 pamoja na Sheria Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Na.24 ya mwaka 2002 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2005.

206. ***Mheshimiwa Spika***, Vilevile, katika kikao cha 40 cha Bodi ya Uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kilichofanyika tarehe 17 Aprili, 2019 kimefuta

usajili wa Mashirika manne Yasiyo ya Kiserikali. Mashirika haya yamefutiwa usajili kutokana na kukiuka sheria na taratibu kwa mujibu wa Kifungu cha 20 (1) © cha Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Mashirika Na.24 ya mwaka 2002 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2005. Mashirika yaliyofutiwa usajili ni: Community Health Education Services and Advocacy (CHESA); Kazi, Busara na Hekima (KBH); AHA Development Organization Tanzania; na Hamasa Poverty Reduction (HAPORE). Aidha, Bodi imeyaondolea usajili Mashirika Yasiyo ya Kiserikali mawili kutokana na mashirika hayo kuomba kuondolewa kwenye daftari la usajili. Mashirika yaliyoondolewa usajili ni: Hope 2 Others na Parthfinders Green City.

F. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TAASISI ZILIZO CHINI YA IDARA KUU YA MAENDELEO YA JAMII

Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru

207. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru imeendelea kutoa mafunzo ya maendeleo ya jamii katika ngazi ya Astashahada, Stashahada, Shahada na Stashahada ya Uzamili. Katika mwaka 2018/19, Taasisi inatarajia kukusanya kiasi cha

Sh.4,933,295,725.00 ambapo hadi Machi, 2019, Taasisi iliweza kukusanya Shilingi 2,841,681,722.00 sawa na asilimia 58 ya makadirio.

208. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi ilidahili jumla ya wanafunzi 1,183 (Ke 827 na Me 356) katika fani ya maendeleo ya jamii ikilinganishwa na wanafunzi 743 (Ke 509 na Me 234) waliodahiliwa mwaka 2017/18 sawa na ongezeko la asilimia 59. Lengo lilikuwa kudahili wanafunzi 1,350 ambapo waliodahiliwa ni wanafunzi 1,183 kwa mwaka 2018/19. Kati ya wanafunzi waliodahiliwa mwaka 2018/19, wanafunzi 366 (Ke 279 na Me 87) walidahiliwa katika ngazi ya Astashahada, wanafunzi 547 (Ke 389 na Me 158) Stashahada na wanafunzi 270 (Ke 159 na Me 111) ngazi ya Shahada. Udahili wa wanafunzi umeongezeka kutoka wanafunzi 328 (Ke 188 na Me 140) mwaka 2015/16 hadi kufikia wanafunzi 2,882 (Ke 1,915 na Me 967) mwaka 2018/19 ikiwa ni ongezeko la wanafunzi 2,554.

209. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kipindi cha 2017/18, jumla ya wanafunzi 654 (Ke 450 na Me 204) walihitimu katika fani na ngazi mbalimbali ikilinganishwa na wanafunzi 257 (Ke 181 na Me 76) waliohitimu mwaka 2016/17. Idadi ya wahitimu katika Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru

imeongezeka kutoka wahitimu 200 (Ke 125 na Me 75) mwaka 2015/16 hadi kufikia wahitimu 1,111 (Ke 756 na Me 355) mwaka 2017/18.

210. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi imeendelea kufanya ukarabati wa majengo na miundombinu ili kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia. Katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, Taasisi imekarabati kumbi za mihadhara za Mwalimu Nyerere, ukumbi wa Mkwawa, vyumba vya kufundishia, hosteli, maktaba ya zamani, jengo la utawala, pamoja na ukarabati wa zahanati ya Taasisi na ujenzi wa uzio. Aidha, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru imekamilisha ujenzi wa maktaba ya kisasa na kuzinduliwa tarehe 27 Novemba, 2018. Maktaba hii iliyogharimu kiasi cha Shilingi bilioni 1.8 ina uwezo wa kuhudumia wanafunzi 240 kwa wakati mmoja ikilinganishwa na wanafunzi 60 waliokuwa wakihudumiwa na maktaba ya awali. Maktaba hii pia itahudumia watafiti binafsi na taasisi za umma na binafsi zitakazopenda kutumia huduma za maktaba hii.

Taasisi ya Ustawi wa Jamii

211. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi ya Ustawi wa Jamii imeendelea kutoa mafunzo katika ngazi ya Astashahada, Stashahada, Shahada, Stashahada ya Uzamili na Shahada ya Uzamili. Katika mwaka 2018/19, Taasisi ilitarajia kukusanya kiasi cha Sh.10,403,984,423.00 ambapo hadi Machi, 2019, Taasisi iliweza kukusanya Sh.4,198,252,950.00 sawa na asilimia 40.35 ya makadirio.

212. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi ilidahili wanafunzi 1,064 (Ke 614 na Me 450) ikilinganishwa na wanafunzi 1,185 (Ke 811 na Me 374) waliodahiliwa mwaka 2017/18. Kati ya wanafunzi waliodahiliwa mwaka 2018/19, wanafunzi 377 walidahiliwa katika ngazi za Astashahada, wanafunzi 396 ngazi ya Stashahada, wanafunzi 247 Shahada, 26 Stashahada ya Uzamili na wanafunzi 18 ngazi ya Shahada ya Uzamili. Udahili wa wanafunzi umeendelea kuongezeka kutoka wanafunzi 1,308 (Ke 884 na Me 424) mwaka 2015/16 hadi kufikia wanafunzi 4,803 (Ke 2,719 na Me 2,084) mwaka 2018/19 ikiwa ni ongezeko la wanafunzi 3,495.

213. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2017/18, jumla ya wanafunzi **1,598** (Ke 1,100 na Me 498) walihitimu katika fani na ngazi mbalimbali za ustawi

wa jamii ikilinganishwa na wanafunzi **1,122** (Ke 722 na Me 400) waliohitimu mwaka 2016/17. Wanafunzi waliohitimu katika fani mbalimbali za ustawi wa jamii wameongezeka kutoka wahitimu 1,169 (Ke 786 na Me 383) mwaka 2015/16 na kufikia wahitimu 3,889 (Ke 2,244 na Me 1,113) mwaka 2017/18. Kati yao, wanafunzi 1,090 wamehitimu katika ngazi ya Astashahada, wanafunzi 340 ngazi ya Cheti, wanafunzi 1,010 Stashahada, wanafunzi 8 Stashahada ya Juu, wanafunzi 1,309 Shahada, wanafunzi 77 Stashahada ya Uzamili nawanafunzi 55 Shahada ya Uzamili.

214. ***Mheshimiwa Spika,*** Taasisi imeendelea na ujenzi wa maktaba (Information Resource Centre). Lengo la mradi ni kuwa na maktaba ya kisasa pamoja na ofisi za wafanyakazi ili kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia na kukidhi vigezo vya NACTE. Mradi wa kujenga maktaba ulianza mwaka 2006/07 na ulitarajiwa kumalizika katika kipindi cha miaka miwili. Aidha, Taasisi imesaini mkataba na SUMA JKT wa Shilingi 845,152,226.00 kwa ajili ya kufunga mfumo wa mawasiliano ya TEHAMA, mfumo wa umeme, kuweka mfumo wa mabomba ya maji, kununua na kufunga kiinua (lift), ujenzi wa kuta za ndani na kupiga rangi.

G. VIPAUMBELE VYA WIZARA NA BAJETI YA MAPATO, MATUMIZI YA KAWAIDA NA MIRADI YA MAENDELEO KWA MWAKA 2019/20

IDARA KUU YA AFYA - FUNGU 52

215. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka wa fedha 2019/20 Wizara kupitia Fungu 52 (Idara kuu ya Afya) imejiwekea vipaumbele vifuatavyo ili kuboresha huduma za afya nchini:

(i) Kuendelea kuimarisha na kuboresha utoaji wa huduma za chanjo ili kuwakinga watoto chini ya mwaka 1 dhidi ya magonjwa yanayozuilika kwa chanjo;

(ii) Kuendelea kuimarisha hali ya lishe na usafi wa mazingira ili kuwezesha wananchi kujikinga na magonjwa;

(iii) Kuimarisha upatikanaji wa dawa, vifaa, vifaa Tiba, vitendanishi katika vituo vya umma vya kutolea huduma za afya;

(iv) Kuendelea kuboresha huduma za Afya ya uzazi, mama na mtoto, ili kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi na watoto wa chini ya miaka 5;

(v) Kuendelea na juhudi ya kupunguza pengo kati ya mahitaji halisi ya watumishi wa afya na idadi ya watumishi waliopo katika vituo vya umma vya kutolea huduma za afya;

(vi) Kuboresha Miundombinu na utoaji huduma katika Hospitali za Rufaa za mikoa;

(vii) Kuimarisha huduma za Kibingwa katika Hospitali za Taifa, Maalum na Kanda nchini;

(viii) Kuendelea na utekelezaji wa afua mbalimbali zenye lengo la kuimarisha na kupunguza maambukizo ya UKIMWI, TB na Malaria;

(ix) Kuendelea kudhibiti magonjwa yasiyo ya kuambukiza ikiwemo, Saratani, Kisukari, Shinikizo la Damu na Magonjwa wa Moyo.

(x) Kuimarisha mifumo ya utoaji taarifa pamoja na ile ya Kielekitroniki katika Hospitali za Rufaa za Mikoa; na

(xi) Kukamilisha Mchakato wa maandalizi ya kutunga sheria ya Bima ya Afya itakayomtaka kila mwananchi kuwa na Bima ya Afya ikiwa ni mkakati mahususi wa kufikia lengo la Taifa la Afya kwa wote ifikapo mwaka 2030.

216. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kutekeleza vipaumbele vilivyoanishwa katika mwaka 2019/2020, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na zifuatazo.

217. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kipindi cha 2019/2020, Wizara itaendelea **kununua na kusambaza chanjo** kulingana na mahitaji ya nchi kwa ajili ya kuwakinga watoto wa umri wa chini ya mwaka 1 na magonjwa yanayozuilika kwa chanjo, ambapo jumla ya **shilingi Bilioni 30** zimetengwa.

218. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kipindi cha 2019/2020, Wizara itaendelea kutekeleza afua mbalimbali za huduma ya Kinga ikiwa ni pamoja na Kupunguza Vifo vya akina Mama vitokanavyo na Uzazi na vifo vya Watoto ambapo jumla ya **shilingi bilioni 5** zimetengwa. Kazi zilizopangwa kutekelezwa ni pamoja na **ujenzi wa vituo 12 vya damu salama** katika **Mikoa 12** ya Dar Es Salaam, Mwanza, Morogoro, Geita, Kigoma, Mtwara, Mbeya, Tabora, Dodoma, Pwani, Arusha na Kagera pamoja na kazi hiyo pia kutafanyika upanuzi wa wodi za wazazi na **kutenga vyumba vya wagonjwa Mahututi** wanaotokana na uzazi katika hospitali za Rufaa za mikoa 5; Pia, ukarabati na ujenzi wa **wodi maalum kwa ajili ya watoto wachanga utafanyika katika Hospitali za Rufaa za Mikoa 7.**

219. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kudhibiti magonjwa yasiyoambukiza hususani Kisukari, magonjwa ya Moyo na Shinikizo la damu, Saratani na magonjwa

Sugu ya njia ya hewa kama Pumu katika mwaka 2019/20 Wizara **itaanzisha Mpango wa Taifa wa Kudhibiti Magonjwa Yasiyoambukiza nchini ambapo afua mbalimbali zitatekelezwa kukabiliana na magonjwa haya**.

220. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka 2019/2020 Wizara imejipanga Kuendelea na uboreshaji wa upatikanaji wa huduma za **Dawa, Vifaa, Vifaa Tiba na Vitendanishi** kwa kununua na kuvisambaza katika vituo vya kutolea Huduma za Afya vya Umma nchini. Jumla ya **shilingi bilioni 200** zimetengwa kwa ajili ya upatikanaji wa Huduma za Dawa

221. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2019/2020, Wizara imejipanga kuendelea na uboreshaji wa **upatikanaji wa Damu salama** katika vituo vya kutolea Huduma za Afya nchini ambapo imetenga jumla ya Shilingi **Bilioni 2** ili kuimarisha **uhamasishaji wa ukusanyaji wa damu pamoja na uhifadhi**.

222. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka 2019/2020 Wizara itaendelea **kuimarisha upatikanaji na utoaji wa huduma za matibabu ya kibingwa** nchini kupitia **Hospitali ya Taifa Muhimbili** ambapo kiasi cha **Shilingi bilioni 4** kimetengwa kwa ajili ya kuendelea na ujenzi wa jengo la kutolea

huduma za wagonjwa wanaojigharamia (private ward). Aidha, Wizara itaendelea kuimarisha huduma za kibingwa katika Taasisi ya Tiba ya Moyo Jakaya Kikwete ambapo kiasi cha **Shilingi bilioni 1** kimetengwa.

223. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa **Taasisi ya Mifupa Muhimbili** (MOI), jumla ya **Shilingi bilioni 5 kimetengwa** ili kuiwezesha MOI kuendelea kutoa huduma za matibabu ya kibingwa kwa maradhi ya mgongo, mishipa ya fahamu na mifupa, kuwaongezea ujuzi wataalam wa upasuaji, kununua vifaa na vifa tiba vya Kisasa na kuendelea kurejesha mkopo wa ujenzi kutoka Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF).

224. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka 2019/2020 Serikali itaendelea kuimarisha huduma za tiba ya kifua kikuu katika Hospitali maalum ya Kibong'oto, ambapo jumla ya **shilingi bilioni 1.9** zimetengwa. Kazi zilizopangwa kutekelezwa ni pamoja na ununuzi wa mashine ya CT – SCAN na kujenga mtambo wa kuzalisha hewa ya Oxygen.

225. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka 2019/2020 **Taasisi ya Saratani Ocean Road** itaendelea kuimarisha huduma za kinga, uchunguzi, mafunzo na tiba ya saratani ambapo jumla ya **shilingi**

billion 1.7 zimetengwa. Kazi zitakazofanyika ni pamoja na kuanza ujenzi wa Wodi mpya ya kulaza wagonjwa wa Saratani.

IDARA KUU YA MAENDELEO YA JAMII - FUNGU 53

226. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka wa fedha 2019/20, Wizara kupitia Fungu 53 itatekeleza vipaumbele vifuatavyo ili kuboresha utoaji huduma za ustawi wa jamii na maendeleo ya jamii:

(i) Kuamsha ari ya wananchi kushiriki katika shughuli za maendeleo;

(ii) Kukuza usawa wa jinsia na uwezeshaji wa wanawake kiuchumi;

(iii) Kuimarisha upatikanaji wa haki na maendeleo ya mtoto;

(iv) Kuimarisha huduma za ustawi wa jamii kwa wazee na watoto walio katika mazingira hatarishi;

(v) Kuimarisha usimamizi na uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali;

(vi) Kuimarisha uratibu wa utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto (2017/18 – 2021/22); na

(vii) Kuboresha mafunzo ya ustawi wa jamii na maendeleo ya jamii ili kuendelea kuzalisha wataalam wenye ubora kwa kufanya ujenzi na ukarabati wa miundombinu katika Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru, Vyuo vya Maendeleo ya Jamii, Taasisi ya Ustawi wa Jamii pamoja na Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara.

227. ***Mheshimiwa Spika,*** ili kutekeleza vipaumbele vilivyoainishwa katika mwaka 2018/19, kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na:

Maendeleo ya Jamii

228. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2019/20, Wizara itaendelea kutekeleza yafuatayo:

(i) Kuendelea kuamsha ari ya wananchi kushiriki katika kuboresha makazi katika mikoa mitano ya Singida, Geita, Dodoma, Tanga na Katavi;

(ii) Kukarabati majengo na miundombinu katika Vyuo vya Maendeleo ya Jamii vya Mlale, Rungemba, Uyole na Misungwi.

(iii) Kutoa mafunzo ya uanagenzi kwa jamii zinazozunguka Vyuo vya Maendeleo ya Jamii; na

(iv) Kuanzisha kanzidata ya Vyuo vya Maendeleo ya Jamii ili kurahisisha upatikanaji wa taarifa na takwimu kuhusu udahili wa wanafunzi, wahitimu, watumishi, vifaa, majengo na miundombinu iliyopo vyuoni.

Haki na Maendeleo ya Mtoto

229. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika kipindi cha 2019/20, Wizara itaendelea kutekeleza afua mbalimbali ili kuhakikisha watoto wanapata haki zao kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) Kutoa elimu ya malezi chanya kwa jamii ili kupunguza ukatili dhidi ya wanawake na watoto;

(ii) Kuanzisha vikundi vya malezi chanya;

(iii) Kuratibu uanzishaji wa mabaraza ya watoto; na

(iv) Kuendelea kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto wa mwaka 2017/18 – 2021/22.

Huduma za Ustawi wa Jamii

230. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2019/20, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaendelea kutekeleza na kuboresha yafuatayo:

(i) Kuboresha miundombinu katika makazi ya wazee, mahabusu za watoto na makao ya watoto;

(ii) Kuwezesha upatikanaji wa vitambulisho vya matibabu kwa wazee;

(iii) Kuwezesha huduma za msingi kwa watoto walio katika mazingira hatarishi, walio katika mkinzano na sheria, walio katika Makao ya Taifa ya Watoto Kurasini, Shule ya Maadilisho ya Irambo na Watoto Wanaoishi na Kufanya Kazi Mitaani;

(iv) Kuwezesha huduma za msingi kwa wazee wasiojiweza katika makazi 17 yanayomilikiwa na Serikali;

(v) Kutoa huduma za usuluhishi wa migogoro ya ndoa katika familia;

(vi) Kuwezesha upatikanaji wa huduma ya malezi, makuzi na maendeleo ya awali ya watoto katika vituo vya kulelea watoto wadogo mchana;

(vii) Kuwezesha huduma za malezi ya kambo na kuasili kwa watoto walio katika mazingira hatarishi; na

(viii) Kusajili makao ya watoto walio katika mazingira hatarishi.

Kukuza Usawa wa Jinsia na Uwezeshaji Wanawake Kiuchumi

231. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itaendelea kutekeleza afua mbalimbali za kukuza usawa wa kijinsia na uwezeshaji wanawake kiuchumi kwa:

(i) Kuratibu na kuhamasisha utoaji wa mikopo yenye masharti nafuu kwa wanawake;

(ii) Kukamilisha kanzidata ya Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF) ili kurahisisha upatikanaji wa taarifa na takwimu;

(iii) Kuratibu uhamasishaji wa wanawake kuanzisha na kujiunga na vikundi vya kiuchumi ikiwemo SACCOS na VICOBA na kuwaunganisha wanawake na fursa za mikopo;

(iv) Kuwezesha uingizaji wa masuala ya jinsia katika Sera, Mipango, Programu na Mikakati ya Sekta;

(v) Kuendelea kutokomeza ukatili wa kijinsia hususan dhidi ya wanawake na watoto kwa kutekeleza Mpango Kazi wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto wa mwaka 2017/18 – 2021/22; na

(vi) Kuwezesha vyombo vya usafiri kwa Wataalam wa Maendeleo ya Jamii ili kuboresha huduma za ugani kwa wanawake wajasiriamali; na

(vii) Kuwezesha upatikanaji wa teknolojia sahihi za uzalishaji, uchakataji, masoko na vifungashio kwa wanawake wajasiriamali.

Mashirika Yasiyo ya Kiserikali

232. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itaendelea kuweka mazingira wezeshi kwa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali kushiriki kikamilifu katika kuchangia maendeleo na ustawi wa jamii kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) Kuendelea kusajili Mashirika Yasiyo ya Kiserikali;

(ii) Kuendelea kusimamia na kuratibu utendaji wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na kuhakikisha yanatoa mchango unaotarajiwa kwa maendeleo ya wananchi na kutekeleza kazi zao kwa kuzingatia Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali Na.24 ya mwaka 2002 pamoja na Kanuni zake;

(iii) Kuboresha kanzidata ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na kutoa mafunzo kwa Wasajili Wasaidizi wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali katika Mikoa na Wilaya zote za Tanzania Bara; na

(iv) Kuimarisha mfumo wa kielektroniki kwa ajili ya usimamizi na uratibu wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali.

Rasilimali watu katika Sekta ya Maendeleo na Ustawi wa Jamii

233. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itaendelea kusimamia utoaji wa mafunzo ya maendeleo na ustawi wa jamii katika Vyuo nane vya Maendeleo ya Jamii, Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru na Taasisi ya Ustawi wa Jamii. Katika mwaka 2019/20 shughuli zifuatazo zitatekelezwa:

(i) Kuendelea kugharamia mafunzo ya uzamili na uzamivu kwa Wakufunzi na Wahadhiri wa kada mbalimbali;

(ii) Kuendelea kuajiri Wakufunzi na Wahadhiri katika Vyuo vya Maendeleo ya Jamii, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru, Taasisi ya Ustawi wa Jamii na Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara;na

(iii) Kufanya ujenzi na ukarabati majengo na miundombinu katika Vyuo vya Maendeleo ya Jamii, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru, Taasisi ya Ustawi wa Jamii na Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara.

H. SHUKRANI

234. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imekuwa ikipata ushirikiano mkubwa kutoka nchi rafiki, Mashirika ya Kimataifa na sekta nyingine zinazosaidia na kuchangia katika huduma za Afya, Maendeleo ya Jamii na Ustawi wa Jamii. **Mheshimiwa Spika,** napenda kuchukua nafasi hii ya kipekee kuzishukuru nchi za Denmark (DANIDA), Uswisi (SDC), na Ireland (Irish Aid), Canada (DFATD), Korea Kusini (KOICA) na Mashirika ya Maendeleo ya Kimataifa yakiwemo Benki ya Dunia, UNICEF, kwa kuchangia katika Mfuko wa Afya wa Pamoja (Health Basket Fund), ambao umesaidia kwa kiasi kikubwa kuboresha huduma za afya nchini. Aidha, napenda kuzishukuru nchi za China, Cuba, India, Italia, Japan, Marekani, Misri, Sweden, Uingereza, Ujerumani na Ufaransa nan chi nyingine ambazo zimeendelea kuisaidia Wizara kwa njia mbalimbali katika kutekeleza majukumu yake.

235. ***Mheshimiwa Spika,*** nayashukuru mashirika mengine ya Kimataifa kwa ushirikiano wao waliotoa kwa Wizara. Mashirika hayo ni pamoja na; Mashirika yaliyo chini ya Umoja wa Mataifa (UNAIDS, UNDP, UNFPA, UN-Women, WHO na IAEA); Jumuiya ya Nchi za Ulaya (EU), Benki ya Maendeleo ya Afrika (A_fDB), GAVI, Global Fund for HIV,TB na Malaria, PEPFAR,CDC, USAID, PMI, Global Fund, Bill and Melinda Gates Foundation, Abbott Fund, DFID, EED, Elizabeth Glaser Paediatric Aids Foundation (EGPAF), GIZ, Good Samaritan Foundation (GSF), HelpAge International, John Snow Incorporation (JSI), JICA, KfW,), Save the Children, World Vision na Walter REED,

236. ***Mheshimiwa Spika,*** ninawashukuru watu binafsi, vyama vya hiari na mashirika yasiyo ya kiserikali ya ndani ya nchi kwa kuwa mstari wa mbele katika kuchangia uimarishaji wa huduma za afya ikiwa ni pamoja na Benjamin William Mkapa HIV/ AIDS Foundation,AGOTA, Aga Khan Foundation, APHFTA, AMREF, AGPAHI, APT, BAKWATA, , CSSC, CCT, Counsenuth, ELCT, Ifakara Health Institute, Lions Club, MAT, AFRICARE, Msalaba Mwekundu, MEHATA, MEWATA, TAMWA, TAWLA, TGNP, MDH, MeLSAT, PASADA, PAT, PSI, PRINMAT, Rotary Club International, SIKIKA, Shree

Hindu Mandal, TANNA, TPHA, TPRI, Tanzania Surgical Assosciation (TSA), Tanzania Diabetic Association, TANESA, THPS, TUNAJALI, Tanzania Midwife Association, TDA, TAYOA, TISS, TEC, UMATI, USADEFU na White Ribbon Alliance,

237. ***Mheshimiwa Spika*****,** navishukuru Vyuo Vikuu vya Dar es Salaam, Muhimbili, Sokoine, Ardhi, Mzumbe, Dodoma, Chuo Kikuu Huria, Kumbukumbu ya Hurbert Kairuki, IMTU, Tumaini, St. Agustino, CUHAS, Sebastian Kolowa, St. John, Aga Khan, Morogoro Muslim, Taasisi ya Teknolojia ya Nelson Mandela, Arusha pamoja na Vyuo vyote vilivyo chini ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa kuwa mstari wa mbele katika kuchangia uimarishaji wa huduma za afya na maendeleo ya jamii. Aidha, nawashukuru wadau wengine waliotoa huduma ya elimu kwa njia za redio, televisheni, magazeti na mitandao ya kijamii katika masuala mbalimbali ya afya na maendeleo ya jamii.

238. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha utendaji wangu wa kazi nikiwa Waziri, nimepata ushirikiano mkubwa kutoka kwa viongozi na wafanyakazi wa Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Napenda kumshukuru **Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile (Mb.)**, Naibu Waziri wa Afya,

Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa ushirikiano mkubwa anaonipa katika kutekeleza majukumu yangu. Aidha, naomba kuwashukuru **Dkt. Zainabu Chaula** Katibu Mkuu (Afya) na **Dkt John K. Jingu** Katibu Mkuu (Maendeleo ya Jamii) kwa mchango wao katika kuwezesha utekelezaji wa majukumu yangu. Vilevile, nawashukuru **Prof. Muhammad Bakari Kambi**, Mganga Mkuu wa Serikali, Makamishna, Wakurugenzi na Wakuu wa Vitengo vya Wizara. Nawashukuru pia wakurugenzi wakuu wa hospitali za Taifa na Kanda ambao ni **Prof. Lawrence M. Museru** (Hospitali ya Taifa Muhimbili) **Dr. Julieth Magandi** (Hospitali ya Mloganzila), **Dr. Respicious L. Boniface (**Taasisi ya Mifupa MOI), **Prof. Mohamed Janabi** (Taasisi ya Moyo Jakaya Kikwete), **Dr. Julius Mwaiselage, (**Taasisi ya Saratani ya Ocean Road), **Dr. Alphonce Chandika** (Hospitali ya Benjamin Mkapa), **Dr. Riziki M. Kisonga** (Hospitali ya Kibong'oto), **Dr. Erasmus E. Mdeme** (Hospitali ya Mirembe) na Wakurugenzi wa Hospitali za Rufaa za Kanda **Dr. Godlove Mbwanji** (Hospitali ya Rufaa Kanda ya Nyanda za Juu Kusini Mbeya), **Prof. Abel Makubi** (Hospitali ya Bugando) na **Dr.Geleard Masenga** (Hospitali ya KCMC). Kipekee naomba kuwashukuru wakurugenzi na wakuu wa Taasisi zote zilizo chini

ya Wizara ambazo ni MSD, NHIF, TFDA, NIMR, Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali, TFNC, Taasisi ya Ustawi wa Jamii, Taasisi ya Maendeleo ya Jamii Tengeru pamoja na Mabaraza ya Kitaaluma na Bodi za Usajili, Waganga Wakuu wa Mikoa na Wilaya, Waganga Wafawidhi wa Hospitali, Vituo vya Afya na Zahanati, Wakuu wa Vyuo vya Mafunzo vilivyo chini ya Wizara na wafanyakazi wote wa Wizara na Mashirika ya Dini, ya Kujitolea na Binafsi. Natoa shukrani kwa sekta zote ambazo tunashirikiana nazo katika kutoa huduma za afya, maendeleo ya jamii na ustawi wa jamii pamoja na wananchi wote kwa ushirikiano wao. Nawaasa waendelee kuzingatia misingi ya huduma bora na kufanya kazi kwa bidii kwa manufaa ya taifa letu.

239. ***Mheshimiwa Spika,*** nichukue fursa hii pia kuishukuru familia yangu, kwa uvumilivu wao na pia kwa kunitia moyo katika kutekeleza majukumu yangu ya Kitaifa. Kwa wananchi wa Mkoa wa Tanga nawashukuru kwa ushirikiano wanaoendelea kunipatia katika kutekeleza majukumu yangu. Naahidi kuwa nitaendelea kuwaenzi na kuwatumikia kwa nguvu zangu zote ili kuleta mabadiliko ya haraka ya kimaendeleo katika Mkoa wetu.

I. MAOMBI YA FEDHA KWA KAZI ZILIZOPANGWA KUTEKELEZWA KATIKA MWAKA WA FEDHA 2019/20

Idara Kuu ya Afya - Fungu 52

Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2019/20

240. ***Mheshimiwa Spika***, Katika mwaka wa fedha 2019/20 Wizara na Taasisi zilizo chini yake imekadiria kukusanya kiasi cha **Shilingi 246,298,617,884.00** Kati ya fedha hizo, **Shilingi 26,031,607,827.00** zinatarajiwa kukusanywa kutoka vyanzo vya ndani (Makao Makuu ya Wizara). Makusanyo hayo ni sawa na ongezeko la **asilimia 24** ikilinganishwa na kiasi cha **Shilingi 19,775,498,100.00** zilizoidhinishwa katika mwaka wa fedha 2018/2019. Aidha, Mashirika yaliyo chini ya Wizara yanakadiriwa kukusanya **Shilingi 220,267,010,057.**

Matumizi ya Kawaida

241. ***Mheshimiwa Spika,*** Katika mwaka wa fedha 2019/2020, Wizara kupitia (**Fungu 52)** imepanga kutumia kiasi cha **Shilingi, 415,014,262,000.00** ili iweze kutekeleza majukumu yake. Kati ya fedha hizo, kiasi cha **Shilingi 93,927,890,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya kawaida, ambapo kiasi cha

Shilingi 321,086,372.00 ni kwa ajili ya Mishahara ya Wizara na Taasisi zilizo chini yake.

Miradi ya Maendeleo

242. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa shughuli za maendeleo, Wizara (**Fungu 52)** inakadiria kutumia **Shilingi 544,137,902,597.00** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Kati ya hizo, fedha za ndani ni **Shilingi 270,600,000,000.00** ambayo ni sawa na **asilimia 49.6** na fedha za nje ni **Shilingi 273,537,902,597.00** sawa na **asilimia 51.4**

243. ***Mheshimiwa Spika,*** Jumla ya Makadirio ya Bajeti kwa mwaka 2019/20 kwa Fungu 52 **ni Shilingi 959,152,164,597.00**

Idara Kuu ya Maendeleo ya Jamii - Fungu 53

Makadirio ya Makusanyo ya Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2019/20

244. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2019/20, Wizara imekadiria kukusanya **Shilingi 4,763,596,000** kutokana na ada za wanafunzi kutoka Vyuo 8 vya Maendeleo ya Jamii na Chuo cha Ustawi wa Jamii Kisangara, ada ya usajili wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na mauzo ya vitabu vya zabuni.

Matumizi ya Kawaida

245. ***Mheshimiwa Spika,*** katika mwaka 2019/20, Wizara inakadiria kutumia kiasi cha **Shilingi 28,777,370,000** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 12,951,892,000** ni Mishahara ya watumishi na **Shilingi 15,825,478,000** ni Matumizi Mengineyo.

Miradi ya Maendeleo

246. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa upande wa shughuli za maendeleo, Wizara inakadiria kutumia **Shilingi 2,760,061,013** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 1,000,000,000** ni fedha za ndani na **Shilingi 1,760,061,013** ni fedha za nje.

247. ***Mheshimiwa Spika,*** Jumla kuu ya fedha inayoombwa kwa mwaka 2019/20, kwa Fungu 53 ni **Shilingi 31,537,431,013.**

248. ***Mheshimiwa Spika,*** Jumla kuu ya fedha zote zinazoombwa kwa Wizara (Fungu 52 na 53) ni **Shilingi 990,689,595,610.00.** Kati ya fedha hizi **shilingi 546,897,963,610** ni kwa ajili ya maendeleo na **shilingi 443,791,632,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida.

Na	Fungu	Matumizi ya Kawaida	Miradi ya Maendeleo	Jumla
1	Fungu 52	415,014,262,000	544,137,902,597	959,152,164,597
2	Fungu 53	28,777,370,000	2,760,061,013	31,537,431,013
		443,791,632,000	546,897,963,610	990,689,595,610

249. ***Mheshimiwa Spika,*** Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti za Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto ***www.moh.go.tz***. na ***www.mcdgc.go.tz.***

250. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba kutoa hoja

VIAMBATISHO

KIAMBATISHO NAMBA 1(A) HALI YA UWEPO WA VYOO BORA NGAZI YA KAYA TANZANIA BARA KATIKA KIPINDI CHA JUNI 2018 NA MACHI, 2019

Na	Halmashauri	Machi 2019 (%)	Juni 2018 (%)
1	Kinondoni Municipal Council	99.9	85.54
2	Njombe District Council	99.83	99.36
3	Arusha City Council	99.78	95.88
4	Mlele District Council	97.36	91.83
5	Moshi Municipal Council	96.4	97.12
6	Makambako Town Council	93.45	87.88
7	Ubungo Municipal Council	93.27	94.24
8	Morogoro Municipal Council	91.92	89.3
9	Kibaha Town Council	91.34	84.11
10	Iringa Municipal Council	90.6	85.89
11	Moshi District Council	90.48	80.38
12	Kyerwa District Council	90.47	89.89
13	Bukoba Municipal Council	89.05	81.78
14	Musoma Municipal Council	88.84	77.63
15	Temeke Municipal Council	87.71	80.61
16	Ilemela Municipal Council	87.65	81.91
17	Meru District Council	87.31	87.66
18	Rombo District Council	85.67	71.72
19	Songea Municipal Council	85.17	84.07
20	Mwanza City Council	85.09	77.05
21	Mbeya City Council	84.63	80.84
22	Mbinga Town Council	84.63	78.89
23	Ilala Municipal Council	83.96	82.75
24	Singida Municipal Council	83.96	74.69
25	Ifakara Town Council	82.95	75.46
26	Hanang District Council	82.07	58.53
27	Makete District Council	81.21	81.8

Na	Halmashauri	Machi 2019 (%)	Juni 2018 (%)
28	Missenyi District Council	80.36	84.01
29	Hai District Council	80.06	77.44
30	Wanging'ombe District Council	79.55	46.35
31	Nzega District Council	78.57	38.51
32	Sumbawanga Municipal Council	78.08	58.83
33	Newala District Council	78	29.53
34	Misungwi District Council	77.06	38.7
35	Tunduma Town Council	76.14	72.39
36	Mpanda Municipal Council	75.99	89.17
37	Kahama Town Council	75.9	68.86
38	Mwanga District Council	75.26	71.67
39	Mafinga Town Council	74.85	78.17
40	Same District Council	74.27	62.96
41	Mufindi District Council	74.09	27.11
42	Tabora Municipal Council	73.88	64.03
43	Iringa District Council	73.12	59.04
44	Arusha District Council	73.01	73.38
45	Siha District Council	72.63	63.2
46	Songea District Council	71.23	45.11
47	Kishapu District Council	70.85	59.17
48	Kilombero District Council	70.83	51
49	Njombe Town Council	70.8	67.35
50	Kibaha District Council	70.27	60.43
51	Kaliua District Council	70.02	61.7
52	Kwimba District Council	69.59	31.28
53	Shinyanga Municipal Council	69.57	53.14
54	Tanga City Council	68.62	57.41
55	Kondoa Town Council	68.09	62.22
56	Busega District Council	67.85	64.75
57	Sumbawanga District Council	67.73	68.05
58	Kondoa District Council	67.65	65.14
59	Geita District Council	67.57	54.78
60	Sikonge District Council	65.6	46.14
61	Kyela District Council	65.22	67.08

Na	Halmashauri	Machi 2019 (%)	Juni 2018 (%)
62	Bariadi District Council	64.99	79.21
63	Bumbuli District Council	64.84	53.54
64	Korogwe Town Council	64.76	55.23
65	Chunya District Council	64.5	54.91
66	Bunda Town Council	64.49	53.5
67	Mbozi District Council	63.96	43.65
68	Rungwe District Council	63.33	59.69
69	Mbinga District Council	62.75	63.5
70	Nsimbo District Council	62.74	49.92
71	Biharamulo District Council	62.41	51.45
72	Chamwino District Council	62.26	31.34
73	Lushoto District Council	62.22	50.98
74	Masasi Town Council	61.74	78.18
75	Madaba District Council	61.72	47.61
76	Newala Town Council	60.39	37.78
77	Dodoma Municipal Council	60.03	53.61
78	Babati District Council	59.73	67.64
79	Tandahimba District Council	59.59	57.45
80	Nachingwea District Council	59.44	50.8
81	Mtwara Municipal Council	59.32	61.59
82	Babati Town Council	59.28	57.19
83	Tarime Town Council	59.04	56.12
84	Kigoma District Council	58.95	36.96
85	Bagamoyo District Council	58.86	58.84
86	Ulanga District Council	58.08	36.67
87	Korogwe District Council	57.91	53.05
88	Msalala District Council	57.55	31.66
89	Singida District Council	57.55	39.61
90	Kigoma-Ujiji Municipal Council	57.06	57.16
91	Lindi Municipal Council	56.94	45.05
92	Chato District Council	56.76	48.52
93	Kilolo District Council	56.35	31.81
94	Muleba District Council	56.05	41.46
95	Simanjiro District Council	55.39	41.78

Na	Halmashauri	Machi 2019 (%)	Juni 2018 (%)
96	Ileje District Council	55.12	25.37
97	Mafia District Council	54.34	40.74
98	Mpwapwa District Council	53.74	36.11
99	Karagwe District Council	53.41	60.06
100	Nyasa District Council	52.31	40.25
101	Bariadi Town Council	52.03	40.54
102	Mbeya District Council	51.8	52.09
103	Iramba District Council	51.2	49.06
104	Songwe District Council	50.91	23.19
105	Busokelo District Council	50.45	24.52
106	Ukerewe District Council	50.26	37.34
107	Geita Town Council	50.02	58.53
108	Kisarawe District Council	49.95	38.62
109	Mbarali District Council	49.19	42.45
110	Handeni Town Council	48.82	40.2
111	Bahi District Council	48.14	25.65
112	Momba District Council	47.34	16.74
113	Kongwa District Council	47.23	29.26
114	Mbogwe District Council	46.92	34.54
115	Sengerema District Council	46.69	50.41
116	Uvinza District Council	46.64	39.42
117	Buchosa District Council	45.93	35.79
118	Pangani District Council	45.88	39.82
119	Gairo District Council	45.56	35.39
120	Mpanda District Council	45.51	33.67
121	Kasulu District Council	44.6	21.31
122	Mpimbwe District Council	44.47	27.43
123	Magu District Council	43.29	37.39
124	Namtumbo District Council	42.93	27.94
125	Serengeti District Council	42.82	17.01
126	Kilosa District Council	42.8	39.64
127	Muheza District Council	42.24	47.74
128	Urambo District Council	41.28	46.55
129	Bunda District Council	41.06	35.05

Na	Halmashauri	Machi 2019 (%)	Juni 2018 (%)
130	Mbulu Town Council	40.96	28.19
131	Nkasi District Council	40.69	42.87
132	Tarime District Council	40.26	49.84
133	Bukombe District Council	39.99	45.88
134	Kalambo District Council	39.55	23.79
135	Kasulu Town Council	39.12	32.99
136	Musoma District Council	38.6	30.32
137	Mkalama District Council	38.22	28.89
138	Itigi District Council	38.05	15.66
139	Mkuranga District Council	37.79	30.36
140	Nzega Town Council	37.58	57.16
141	Malinyi District Council	37.08	16.78
142	Tunduru District Council	36.97	39.13
143	Butiama District Council	36.49	28.63
144	Mkinga District Council	36.41	28.32
145	Ruangwa District Council	36.24	34.08
146	Bukoba District Council	35.23	45.09
147	Ikungi District Council	35.22	31.9
148	Mtwara District Council	34.37	2.58
149	Ngara District Council	33.22	28.12
150	Kiteto District Council	31.86	33.85
151	Itilima District Council	31.31	16.17
152	Manyoni District Council	31.17	33.9
153	Mbulu District Council	30.74	21.39
154	Mvomero District Council	30.61	23.02
155	Masasi District Council	30.41	32.7
156	Chemba District Council	30.23	19.16
157	Rorya District Council	29.95	29.7
158	Monduli District Council	29.81	30.73
159	Kilindi District Council	29.06	24.79
160	Maswa District Council	29.04	62.69
161	Rufiji District Council	27.83	16.21
162	Ludewa District Council	26.93	23.91
163	Shinyanga District Council	23.7	20.11

Na	Halmashauri	Machi 2019 (%)	Juni 2018 (%)
164	Lindi District Council	23.44	9.27
165	Handeni District Council	23.28	16.5
166	Uyui District Council	21.32	24.56
167	Longido District Council	21.27	35.03
168	Kibondo District Council	20.97	19.84
169	Kakonko District Council	20.46	9.06
170	Buhigwe District Council	19.85	4.46
171	Ushetu District Council	19.51	17.52
172	Igunga District Council	18.83	15.79
173	Kibiti District Council	18.69	31.63
174	Meatu District Council	18.22	18.63
175	Morogoro District Council	17.72	21.5
176	Chalinze District Council	17.1	17.33
177	Nyang'hwale District Council	15.6	23.06
178	Nanyamba Town Council	14.62	14
179	Kilwa District Council	11.48	11
180	Ngorongoro District Council	3.5	7.19
181	Karatu District Council	No data	27.65
182	Kigamboni Municipal Council	No data	78.56
183	Liwale District Council	No data	19.6
184	Nanyumbu District Council	No data	15.99

Kiambatisho Na. 1(B): Washindi wa Mashindano ya Afya na Usafi wa Mazingira Mwaka, 2018

Na	Kundi	Jina la Mshindi	Zawadi
1	Halmashauri za Majiji na Manispaa	1. Manispaa ya Iringa	1). Tuzo Maalum 2). Trekta lenye tela
		2. Jiji la Arusha	1). Cheti cha ushindi nafasi ya pili 2). Pikipiki (1 pc)
		3. Manispaa ya Moshi	Cheti cha ushindi nafasi ya tatu
2	Halmashauri za Miji	1. Mji wa Njombe	1). Tuzo Maalum 2). Trekta lenye tela (1 pc)
		2. Mji wa Kahama	Cheti cha ushindi nafasi ya pili
		3. Mji wa Tunduma	Cheti cha ushindi nafasi ya tatu
3	Halmashauri za Wilaya	1. Halmashauri ya Wilaya ya Njombe	1). Tuzo Maalum 2). FWD Car (Ford Ranger)
		2. Halmashauri ya Wilaya ya Meru	1). Cheti cha ushindi nafasi ya pili 2). Pikipiki (1 pc)
		3. Halmashauri ya Mufindi	1). Cheti cha ushindi nafasi ya tatu 2). Pikipiki (1 pc)

Na	Kundi	Jina la Mshindi	Zawadi
4	Vijiji	1. Kijiji cha Ikuna, Njombe DC	1). Tuzo Maalum 2). Pikipiki (1)
		2. Kijiji cha Kidegembye, Njombe DC	1). Cheti cha Mshindi wa Pili 2). Pikipiki
		3. Kijiji cha Kikwe, Meru DC	1). Cheti cha mshindi wa Tatu 2). Pikipiki
5	Shule za Msingi	1. Shule ya Msingi Ikuna	1). Tuzo 2). Pikipiki (1)
		2. Shule ya Msingi Kidegembye	1). Cheti cha ushindi nafasi ya pili 2). Pikipiki (1)
		3. Shule ya Msingi Kikwe	1). Cheti cha ushindi wa tatu 2). Pikipiki (1)
6	Shule za Sekondari za Bweni za Serikali	1. Shule ya Sekondari Njombe	1). Tuzo Maalum 2). Pikipiki (1)
		2. Shule ya Sekondari ya Ufundi Tanga,	1). Cheti cha ushindi nafasi ya pili 2). Pikipiki (1)
		3. Shule ya Sekondari ya Wasichana Ifakara	1). Cheti cha ushindi nafasi ya tatu 2). Pikipiki (1)

Na	Kundi	Jina la Mshindi	Zawadi
7	Shule za Sekondari za Bweni za Binafsi	1. Shule ya Sekondari St. Francis	Tuzo Maalum
		2. Shule ya Sekondari ya Wasichana St. Monica	Cheti cha ushindi nafasi ya pili
		3. Shule ya Sekondari ya Savannah Plain	Cheti cha ushindi nafasi ya tatu
8	Kundi la Hospitali za Rufaa za Serikali	1. Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Morogoro	Tuzo Maalum
		2. Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Manyara	Cheti cha ushindi nafasi ya pili
		3. Hospitali ya Rufaa ya Mt. Meru	Cheti cha ushindi nafasi ya tatu
9	Kundi la Hospitali za Rufaa za Binafsi	1. Hospitali ya Arusha Lutheran Medical Center	Tuzo Maalum
		2. Hospitali ya Dodoma Medical Center	Cheti cha ushindi nafasi ya pili

Na	Kundi	Jina la Mshindi	Zawadi
10	Kundi la Hoteli	1. Hoteli ya Melia Mkoa wa Mara	Tuzo Maalum
		2. Hoteli ya Ruhuwiko Hunt Club, Mkoa wa Ruvuma	Cheti cha ushindi nafasi ya pili
		3. Hoteli ya Mt. Meru, Mkoa wa Arusha	Cheti cha ushindi nafasi ya tatu

Chanzo: MOHCDGEC

Kiambatisho Na. 2. Wajawazito waliohudhuria Kliniki na Waliojifungulia katika Vituo vya Kutolea huduma za Afya

Na.	Mikoa	Wajawazito waliofanya Hudhurio walau Mara Moja Katika Kliniki		Asilimia ya Hudhurio la kwanza Kabla ya Majuma 12 ya Ujauzito (ANC<12)		Asilimia ya Mahudhurio ya Kwanza Wajawazito wote (ANC 1)		Asilimia ya Wajawazito waliofanya mahudhurio Kliniki mara Nne au zaidi (ANC 4+)		Asilimia ya Waliojifungulia Katika vituo vya kutolea huduma za afya	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
1	Arusha	75,484	82,855	21	25	77	83	49	62	63	68
2	D'Salaam	167,645	172,776	9	15	57	67	44	70	54	60
3	Dodoma	88,737	95,302	11	19	68	77	37	52	62	69
4	Geita	119,761	128,705	21	44	120	115	57	76	79	104
5	Iringa	38,205	37,816	28	28	78	69	45	52	88	78
6	Kagera	109,237	117,581	32	46	75	78	46	60	66	78
7	Katavi	46,104	50,582	22	17	137	137	68	83	88	95
8	Kigoma	100,143	120,576	19	49	83	93	34	72	79	100
9	Kilimanjaro	45,309	46,607	18	20	50	50	39	66	59	57
10	Lindi	33,261	32,778	13	19	48	67	41	69	45	68
11	Manyara	64,796	67,388	8	11	77	77	46	52	54	54
12	Mara	92,591	96,058	14	19	93	87	46	48	76	72
13	Mbeya	84,280	87,180	24	31	87	84	63	79	82	82

Na.	Mikoa	Wajawazito waliofanya Hudhurio walau Mara Moja Katika Kliniki		Asilimia ya Hudhurio la kwanza Kabla ya Majuma 12 ya Ujauzito (ANC<12)		Asilimia ya Mahudhurio ya Kwanza Wajawazito wote (ANC 1)		Asilimia ya Wajawazito waliofanya mahudhurio Kliniki mara Nne au zaidi (ANC 4+)		Asilimia ya Waliojifungulia Katika vituo vya kutolea huduma za afya	
		2017	**2018**	**2017**	**2018**	**2017**	**2018**	**2017**	**2018**	**2017**	**2018**
14	Morogoro	101,527	106,957	11	21	77	82	46	62	65	71
15	Mtwara	47,319	49,382	22	30	70	69	55	69	70	71
16	Mwanza	142,439	164,945	15	34	88	93	40	62	76	97
17	Njombe	26,654	26,994	26	27	73	63	39	44	82	72
18	Pwani	54,466	61,312	26	45	94	97	62	80	96	106
19	Rukwa	64,954	73,263	14	33	110	123	58	96	96	110
20	Ruvuma	59,747	61,714	22	24	78	78	45	55	81	82
21	Shinyanga	92,076	101,022	26	38	108	108	57	70	92	110
22	Simiyu	90,393	93,797	13	23	104	90	44	46	63	70
23	Singida	69,449	72,998	14	19	92	91	50	62	75	75
24	Songwe	48,731	51,891	19	27	82	86	54	64	70	76
25	Tabora	151,760	174,830	19	43	113	113	47	67	73	95
26	Tanga	77,872	84,804	9	12	67	73	34	51	55	62
Jumla/Wastani Kitaifa		**2,092,940**	**2,260,113**	**18**	**28**	**85**	**86**	**48**	**64**	**73**	**80**

Chanzo: ***MOHCDGEC/ DHIS2***

Kiambatisho Na. 3. Huduma za Kuzuia Maambukizi ya UKIMWI Kutoka kwa Mama Kwenda kwa Mtoto (PMTCT)

Na.	Mkoa	Mwaka 2017				Mwaka 2018			
		Wajawazito waliohudhuria Klinik	% Waliopima VVU	% Waliogundulika kuwa na VVU	% Walioanzishiwa dawa za ART	Wajawazito waliohudhuria Klinik	% Waliopima VVU	% Waliogundulika kuwa na VVU	% Walioanzishiwa dawa za ART
1	Arusha	75,484	97.4	2.2	98.8	82,855	98.2	1.9	94.9
2	DSM	167,645	100.0	5.3	104.4	172,776	99.0	5.0	102.6
3	Dodoma	88,737	97.2	2.1	96.6	95,302	99.1	2.3	89.9
4	Geita	119,761	96.6	3.6	93.0	128,705	100.0	3.6	93.2
5	Iringa	38,205	98.4	9.6	107.0	37,816	98.5	9.6	94.7
6	Kagera	109,237	99.5	3.8	106.4	117,581	99.9	3.7	102.2
7	Katavi	46,104	94.9	3.2	105.7	50,582	99.6	3.3	97.7
8	Kigoma	100,143	95.5	1.2	84.8	120,576	97.8	1.0	81.8
9	Kilimanjaro	45,309	100.1	3.0	106.8	46,607	100.0	2.8	106.3
10	Lindi	33,261	96.9	3.4	90.3	32,778	98.6	3.5	94.7
11	Manyara	64,796	99.4	1.2	97.0	67,388	99.0	1.3	104.2
12	Mara	92,591	95.5	3.0	95.1	96,058	99.3	3.0	98.3
13	Mbeya	84,280	95.8	7.8	102.2	87,180	99.0	7.6	97.2
14	Morogoro	101,527	96.9	3.0	99.2	106,957	98.2	3.0	96.0
15	Mtwara	47,319	98.1	3.3	102.9	49,382	99.1	3.3	94.9
16	Mwanza	142,439	94.1	4.2	85.8	164,945	98.6	4.0	93.3
17	Njombe	26,654	98.2	11.6	102.8	26,994	99.0	11.1	101.1
18	Pwani	54,466	97.9	4.5	96.1	61,312	98.8	3.8	95.0

Na.	Mkoa	Mwaka 2017				Mwaka 2018			
		Wajawazito waliohudhuria Klinik	% Waliopima VVU	% Waliogundulika kuwa na VVU	% Walioanzishiwa dawa za ART	Wajawazito waliohudhuria Klinik	% Waliopima VVU	% Waliogundulika kuwa na VVU	% Walioanzishiwa dawa za ART
19	Rukwa	64,954	100.3	3.0	103.5	73,263	99.6	2.7	101.8
20	Ruvuma	59,747	98.6	4.4	102.3	61,714	99.6	4.5	102.1
21	Shinyanga	92,076	97.9	4.4	108.9	101,022	99.6	4.3	97.6
22	Simiyu	90,393	97.1	2.3	97.7	93,797	98.0	2.2	93.6
23	Singida	69,449	97.9	1.9	105.6	72,998	99.2	1.8	97.5
24	Songwe	48,731	96.8	4.9	96.6	51,891	99.0	5.0	93.4
25	Tabora	151,760	93.6	2.7	92.7	174,830	99.4	2.5	97.6
26	Tanga	77,872	98.1	2.6	97.9	84,804	99.1	2.4	96.2
	Kitaifa	**2,092,940**	**97.2**	**3.7**	**99.6**	**2,260,113**	**99.0**	**3.5**	**97.2**

Chanzo: ***MOHCDGEC- DHIS2***

Kiambatisho Na. 4: Vituo vya Kutolea Huduma za Afya Katika Kipindi cha 2018/19

Na.	Aina ya Huduma	Serikali	Shirika la kujitole/Dini	Binafisi	Jumla
1	Zahanati	5,055	659	986	6,700
2	Vituo vya Afya	551	156	127	834
3	Hospitali	127	108	50	285
	Nyinginezo				
4	Kliniki	21	0	225	246
5	Martenity/ Nursing Homes	2	0	52	54
	Jumla	**5756**	**923**	**1,440**	**8,119**

Chanzo: ***MOHCDGEC- HFR***

Kiambatisho Na 5: Upatikanaji wa Dawa Muhimu 30 Kimikoa Hadi Machi, 2019

Na.	Mkoa	Hali ya Upatikanaji wa Dawa 30 muhimu
1	Arusha Region	95.6
2	Dar es Salaam Region	94.4
3	Dodoma Region	93.7
4	Geita Region	95.4
5	Iringa Region	94.3
6	Kagera Region	95.9
7	Katavi Region	93.7
8	Kigoma Region	93.7
9	Kilimanjaro Region	96.2
10	Lindi Region	91.9
11	Manyara Region	94.2

Na.	Mkoa	Hali ya Upatikanaji wa Dawa 30 muhimu
12	Mara Region	93.9
13	Mbeya Region	97.1
14	Morogoro Region	92.3
15	Mtwara Region	93.8
16	Mwanza Region	94.6
17	Njombe Region	94.1
18	Pwani Region	93.6
19	Rukwa Region	93.5
20	Ruvuma Region	93.7
21	Shinyanga Region	96.4
22	Simiyu Region	93.7
23	Singida Region	96.6
24	Songwe Region	93.6
25	Tabora Region	91.8
26	Tanga Region	95.1
27	**National Avarage**	**94.4**

Chanzo: ***MOHCDGEC*** - ***DHIS2***

Kiambatisho Na 6. Idadi ya Wagonjwa walipewa Rufaa kwenda kutibiwa nje ya nchi 2014/15 – 2018/19

Mwaka	Idadi ya wagonjwa
2014/15	683
2015/16	553
2016/17	357
2017/18	139
JULAI, 2018/19 – MACHI, 2018/19	62

Chanzo: ***MOHCDGEC***

Kiambatisho Na 7. Idadi ya Wagonjwa waliopewa Rufaa kwenda Kutibiwa Nje ya Nchi Julai 2018 hadi Machi 2019

RUFAA ILIZOPOKELEWA JULAI, 2018- MACHI, 2019			
S/N	**AINA YA UGONJWA**	**IDADI**	**ASILIMIA**
1	MOYO	15	24
2.	SARATANI	16	26
3.	FIGO	1	2
4.	MIFUPA	12	19
5	MASIKIO KOO NA PUA	0	0
6	MISHIPA YA FAHAMU	6	10
	MISHIPA YA DAMU	5	8
7	MENGINEYO	7	11
	JUMLA KUU	**62**	**100**

Chanzo: ***MOHCDGEC***

Kiambatisho Na. 8. Idadi ya Wagonjwa wa Saratani (Wapya) Katika Taasisi yaa Saratani OCEAN ROAD:

Na	Wagonjwa kwa Aina ya Saratani	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018%
1	Cervical cancer	1881	1896	1795	1867	1892	2,081	2,161	2,390	31.2
2	Kaposi sarcoma	814	789	654	680	674	741	752	711	9.3
3	Breast cancer	526	667	705	733	742	816	901	985	12.9
4	Oesophageal cancer	511	573	601	625	643	707	745	753	9.8
5	Head and neck	361	386	411	427	439	483	526	531	6.9
6	Lymphoma	269	295	295	307	314	345	412	405	5.3
7	Leukaemia	261	252	259	269	253	278	342	358	4.7
8	Urinary bladder	153	168	168	175	182	200	237	212	2.8
9	Skin cancer	141	147	147	153	161	177	198	201	2.6
10	Eye cancers	119	131	134	139	143	157	168	152	2
11	Prostate Cancer	93	101	116	121	129	142	251	297	3.9
12	Others	115	124	179	186	192	211	326	654	8.6
	Jumla	**5,244**	**5,529**	**5,464**	**5,682**	**5,764**	**6,338**	**7,091**	**7,649**	**100**

Chanzo: ***MOHCDGEC***

Kiambatisho Na 9: Hali ya Upatikanaji wa Dawa Muhimu 30 Katika Hospitali za Rufaa za Mikoa Hadi kufikia Machi, 2019

	JINA LA HOSPITALI	(ASILIMIA)
1	Amana	99
2	Bariadi	97
3	Bukoba	99
4	Dodoma	99
5	Geita	91
6	Iringa	99
7	Katavi	96
8	Kitete	97
9	Ligula	96
10	Manyara	94
11	Maweni	99
12	Mawenzi	75
13	Mbeya	99
14	Morogoro	95
15	Mt. Meru	68
16	Musoma	95
17	Mwananyamala	97
18	Njombe	97
19	Sekou-Toure	97
20	Shinyanga	97
21	Singida	97
22	Sokoine	97
23	Songea	95
24	Songwe	74
25	Sumbawanga	78
26	Tanga	95
27	Temeke	95
28	Tumbi	96
	WASTANI WA UPATIKANAJI	**93**

Chanzo: ***MOHCDGEC* – *DHIS2***

Kiambatisho No.10: Ada Zinazopendekezwa Kupunguzwa na Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) mwaka, 2019

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
1.	Ada ya usajili wa dawa zinazotengenezwa ndani ya nchi	USD 500	TZS 1,000,000
2.	Ada ya mabadiliko makubwa ya dawa	USD 100	TZS 200,000
3.	Ada ya mabadiliko madogo ya dawa	USD 50	TZS 100,000
4.	Ada ya usajili wa "***biological products***"	USD 3,500	USD 3,000
5.	Ada ya usajili wa vyakula vinavyoingizwa nchini na "***supermarkets***" na maduka ya jumla ya vyakula	Kati ya USD 150 hadi USD 900	TZS 200,000
6.	Ada ya usajili wa vyakula vya watoto na vyakula nyongeza (domestic)	TZS 1,500,000	TZS 1,000,000
7.	Ada ya Usajili wa vyakula vya watoto (Imported)	TZS 2,000,000	1,500,000

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
8.	Ada ya vyakula nyongeza (Food Supplements) (Domestic)	TZS 1,500,000	1,000,000
9.	Ada ya vyakula nyongeza (Food Supplements) (Imported)	TZS 2,000,000	1,500,000
10.	Ada ya vyakula nafaka vya Watoto (Processed cereal based food for children) (Domestic)	TZS 1,500,000	1,000,000
11.	Ada ya vyakula nafaka vya Watoto (Processed cereal based food for children) (Imported)	TZS 2,000,000	1,500,000
12.	Ada ya usajili wa vifaa tiba (class B na C) vinavyotoka nje ya nchi	USD 2,500	USD 2,000
13.	Ada ya usajili wa vifaa tiba (class C na D) vinavyotengenezwa ndani ya nchi	TZS 575,000	TZS 500,000

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
14.	Ada ya usajili wa vitendanishi (class A) vinavyotoka nje ya nchi	USD 350	USD 300
15.	Ada ya usajili wa vitendanishi (class B) vinavyotoka nje ya nchi	USD 1,250	USD 1,000
16.	Ada ya usajili wa vipodozi vinavyotoka nje ya nchi	TZS 230,000	TZS 150,000
17.	Ada ya mabadiliko ya usajili wa vipodozi vinavyotoka nje ya nchi	TZS 230,000	TZS 50,000
18.	Ada ya mabadiliko ya usajili wa vipodozi vinavyotengenezwa ndani ya nchi	TZS 50,000	TZS 20,000
19.	Ada ya usajili wa vipukusi kutoka nje ya nchi	USD 300	TZS 200,000
20.	Ada ya usajili wa vipukusi vinavyotengenezwa ndani ya nchi	TZS 150,000	TZS 100,000
21.	Tozo ya ukaguzi wa viwanda vilivyoko Bara la Ulaya	USD 7,000	USD 6,500

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
22.	Tozo ya ukaguzi wa viwanda vilivyoko Bara la Amerika	USD 8,000	USD 7,500
23.	Tozo ya kuingiza dawa, vifaa tiba na vitendanishi vya msaada	0.5% ya thamani iliyoainishwa kwenye ankara kifani	0.25% ya thamani iliyoainishwa kwenye ankara kifani

Chanzo: ***MOHCDGEC***

Kiambatisho No.11: Ada Zinazopendekezwa Kufutwa na Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) Mwaka, 2019

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
1.	Ada ya kushikilia usajili wa bidhaa zote zinazotengenezwa ndani ya nchi (***retention fees for domestic products***)	Dawa – USD 150 Vifaa Tiba – USD 100 Vitendanishi – USD 250 Chakula – USD 10 Vipodozi – TZS 30,000 Vipukusi – TZS 100,000	0
2.	Ada ya kunakili cheti cha usajili (duplicate certificates)	Dawa – USD 50 - 100 Vifaa Tiba – USD 30 - 100 Vitendanishi – USD 100 Chakula – USD 100 Vipodozi – TZS 30,000 Vipukusi – TZS 100,000 – USD 30	0
3.	Tozo ya kufanya ukaguzi wa viwanda vilivyoko ndani ya nchi	TZS 250,000	0
4.	Tozo ya kufanya ukaguzi wa maduka mapya ya kuuzia vyakula	TZS 50,000	0

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
5.	Tozo ya kufanya ukaguzi wa viwanda vidogo vya vyakula	TZS 100,000	0
6.	Tozo ya kusafirisha bidhaa nje ya nchi (export permit fees)	TZS 50,000	0
7.	Tozo ya kutathmini matangazo ya chakula	TZS 50,000 – 100,000	0
8.	Tozo ya wawakilishi wa makampuni (medical representatives fee)	USD 1,000	0
9.	Tozo za kusajili maduka ya reja reja ya dawa za mifugo	TZS 50,000 – 100,000	0
10.	Ada ya cheti cha dawa (certificate of pharmaceutical product fee)	TZS 50,000	0
11.	Tozo ya cheti cha kuteketeza bidhaa (disposal certificate fee)	TZS 50,000	0
12.	Tozo ya cheti cha kuweka na kuuza dawa zenye madhara ya kulevya (permit for psychotropic and narcotic drugs)	TZS 10,000 – 50,000	0
13.	Tozo ya kutangaza dawa na vipodozi (marketing fee)	TZS 300,000	0

Na.	Huduma	Ada na Tozo za mwanzo (2015 na 2017)	Ada na Tozo mpya (2019)
14.	Tozo ya cheti cha afya kwa vyakula (health certificate fee)	TZS 50,000	0
15.	Tozo ya kuingiza nchini malighafi za dawa na vipodozi	FOB 0.5 – 1%	0
16.	Tozo ya idhini ya kubadili lebo ya bidhaa za chakula	TZS 50,000	0

Chanzo: ***MOHCDGEC***

Kiambatisho Na.12: Orodha ya Vyuo Vinavyotoa Kozi ya Maendeleo ya Jamii Nchini Hadi Kufikia Machi, 2019

Na.	MKOA	JINA LA CHUO
1	Iringa	TUSAALE
2	Dodoma	MTUMBA T.COLLEGE
3	Dodoma	DODOMA INSTITUTE OF DEVELOPMENT AND ENTREPRENEURSHIP
4	Kagera	ERA COLLEGE
5	Iringa	KAPS MAFINGA
6	Mbeya	KAPS MBEYA
7	Mwanza	WESLEY
8	Dodoma	MIPANGO DODOMA
9	Dodoma	HOMBOLO
10	Njombe	AMANI COLLEGE
11	Dar es Salaam	MWALIMU NYERERE DAR ES SALAAM
12	Zanzibar	MWALIMU NYERERE ZANZIBAR

Na.	MKOA	JINA LA CHUO
13	Iringa	UNIVERSITY OF IRINGA
14	Arusha	TUMAINI UNIVERSITY MAKUMIRA
15	Arusha	INTEL COLLEGE
16	Tabora	KALIUA COLLEGE BUSINESS
17	Rukwa	PARADISE (RUKWA)
18	Rukwa	RUKWA TEACHERS COLLEGE
19	Rukwa	AGGREY CHANJ-SUMBAWANGA
20	Mbeya	AGGREY TEACHERS COLLEGE
21	Ruvuma	ST. THOMAS TRAINING COLLEGE
22	Morogoro	JORDAN UNIVERSITY
23	Kigoma	KIGOMA TEACHERS COLLEGE
24	Dar es Salaam	PARADISE – DAR ES SALAAM
25	Mtwara	STELLA MARIS UNIVERSITY
26	Arusha	ARUSHA TEACHERS COLLEGE
27	Morogoro	ST.JOSEPH-MORO
28	Pemba	WETE INSTITUTE OF ACADEMIC RESEARCH-PEMBA
30	Iringa	KILOLO INSTITUTE OF MANAGEMENT
31	Kagera	SINGNI INTERNATIONAL TRAINING
32	Arusha	MOUNT MERU UNIVERSITY
33	Kilimanjaro	MASOKA PROFFESSIONAL T.INSTITUTE
34	Singida	LAKE TEACHERS COLLEGE-SINGIDA
35	Dodoma	TRIPPLE J TRAINING COLLEGE
36	Tanga	ECKNENFORD UNIVERSITY
37	Mara	TARIME INSITUTE OF BUSINESS STUDIES
38	Dodoma	INTERNATIONAL INSITUTE OF DEV & MEDICAL SCIENCE
39	Dodoma	TANZANIA RESEARCH AND CAREER DEV
40	Kagera	NSHAMBYA INSTITUTE OF EDUCATION
41	Katavi	KATAVI INST.OF SCIENCE AND DEV STUDIES
42	Dodoma	NKURUMAH MKOKA T.COLLEGE (KONGWA)

Na.	MKOA	JINA LA CHUO
43	Kilimanjaro	STEPHANO MOSHI MEMORIAL (K/NJARO)
44	Arusha	TAIFA COLLEGE OF TECH (ARUSHA)
45	Dar es Salaam	PARADIGM COLLEGE OF HEALTH SCIENCE-DAR
46	Tabora	TEOFIL KISANJI (TEKU-TBR)
47	Geita	GEITA INST OF BUSSINESS AND TECH
48	Dar es Salaam	TEOFIL KISANJI DAR
49	Dar es Salaam	ST. JOHN UNIVERSITY(ST.MARKS)
50	Mara	BUHEMBA CDTI
51	Mwanza	TANDABUI INSTITUTE OF HEALTH SCIENCES AND TECHNOLOGY

Chanzo: WAMJW

Kiambatisho Na. 13: Vikundi vya Malezi Vilivyoanzishwa kwa Mwaka 2018/19

Mkoa	Wilaya	Idadi ya Kata	Idadi ya Vituo vya malezi	Idadi ya Wazazi au Walezi Waliopata Elimu ya Malezi		
				Wanawake	Wanaume	Jumla
Kilimanjaro	Hai DC	17	79	1,100	875	1,975
Mwanza	Magu DC	25	240	2,590	2,210	4,800
Kigoma	Kasulu DC	30	44	28	62	90
	Kasulu TC	123	7	40	20	60
	Kibondo DC	19	52	520	520	1,040
	Kakonko DC	13	13	39	39	78
Mbeya	Mbeya DC	28	250	4,054	2,530	6,584
	Mbeya City	36	25	2,500	1,050	3,550
	Mbarali DC	20	89	4,165	2,500	6,665
Iringa	Iringa MC	28	32	1,520	910	2,430
	Iringa DC	25	152	2,210	1,340	3,550
	Mufindi DC	30	72	800	220	1,020
Njombe	Makete DC	23	65	3,000	1,400	4,400
	Njombe DC	12	42	1,340	1,000	2,340
Dar-es-Salaam	Temeke MC	32	22	417	128	545
Jumla		**461**	**1,184**	**24,323**	**14,804**	**39,127**

Chanzo: Ofisi ya Rais – TAMISEMI

Kiambatisho Na.14: Idadi ya Makao ya Watoto yaliyosajiliwa Nchini, 2018/19

Na.	Mkoa	Umiliki		Jumla
		Serikali	Binafsi	
1	Dar es Salaam	1	20	21
2	Arusha	0	24	24
3	Dodoma	0	8	8
4	Iringa	0	13	13
5	Kagera	0	8	8
6	Kigoma	0	6	6
7	Kilimanjaro	0	11	11
8	Mbeya	0	2	2
9	Mwanza	0	11	11
10	Morogoro	0	10	10
11	Mara	0	2	2
12	Pwani	0	11	11
13	Ruvuma	0	4	4
14	Rukwa	0	3	3
15	Shinyanga	0	1	1
16	Tanga	0	5	5
17	Tabora	0	1	1
18	Singida	0	3	3
19	Manyara	0	1	1
20	Geita	0	2	2
21	Simiyu	0	0	0
22	Njombe	0	4	4
23	Katavi	0	0	0
24	Songwe	0	1	1
25	Lindi	0	0	0
26	Mtwara	0	0	0
Jumla		**1**	**151**	**152**

Chanzo: WAMJW

Kiambatisho Na.15: Idadi ya Mashauri ya Watoto Yaliyoripotiwa na Kupata Huduma, 2018/19

Na.	Halmashauri	Idadi ya Watoto		Jumla
		Ke	Me	
1	Arusha	19	75	94
2	Dar es Salaam	47	162	209
3	Dodoma	2	16	18
4	Geita	0	8	8
5	Iringa	0	17	17
6	Kagera	11	25	36
7	Katavi	1	8	9
8	Kigoma	19	40	59
9	Kilimanjaro	12	32	44
10	Lindi	0	11	11
11	Manyara	0	3	3
12	Mara	0	19	19
13	Mbeya	5	69	74
14	Mwanza	6	76	82
15	Morogoro	8	97	105
16	Mtwara	2	16	18
17	Njombe	0	3	3
18	Pwani	3	17	20
19	Rukwa	1	24	25
20	Ruvuma	6	15	19
21	Simiyu	6	20	26
22	Shinyanga	6	10	16
23	Songwe	0	30	30
24	Tabora	1	5	5
25	Tanga	3	9	12
	Jumla	**158**	**807**	**962**

Chanzo: Taarifa za Mikoa

Kiambatisho Na.16: Watoto Walio Katika Mazingira Hatarishi Waliotambuliwa na Kupewa Huduma hadi Februari, 2019

Na.	Mkoa	Wavulana	Wasichana	Jumla
1	Arusha	27,477	27,434	54,911
2	Dar es Salaam	208,637	210,800	419,437
3	Dodoma	22,486	23,434	45,920
4	Geita	33,411	28,708	62,119
5	Iringa	24,065	21,773	45,838
6	Kagera	40,751	37,908	78,659
7	Katavi	1,057	1,364	2,421
8	Kigoma	9,438	9,445	18,883
9	Kilimanjaro	16,495	25,517	42,012
10	Lindi	10,126	8,699	18,825
11	Manyara	253	282	535
12	Mara	22,071	17,863	39,934
13	Mbeya	17,130	21,353	38,483
14	Mwanza	32,251	34,510	66,761
15	Morogoro	10,112	10,766	20,878
15	Mtwara	10,166	9,053	19,219
17	Njombe	14230	14,325	28,555
18	Pwani	15,888	15,138	31,026
19	Rukwa	5,101	7502	12,603
20	Ruvuma	15,535	16,512	32,047
21	Simiyu	23003	24103	47,106
22	Shinyanga	25,314	25,944	51,258
23	Singida	16,381	19,127	35,508
24	Songwe	16,368	17,704	34,072
25	Tabora	26,226	26,210	52,436
26	Tanga	55,213	49,388	104,601
Jumla		**699,185**	**704,862**	**1,404,047**

Chanzo: Ofisi ya Rais – TAMISEMI

Kiambatisho Na.17: Wazee Walio katika Makazi ya Wazee ya Serikali

Na.	Mkoa	Jina la Makazi	2016/17			2017/18			2018/19		
			Wanaume	Wanawake	Jumla	Wanaume	Wanawake	Jumla	Wanaume	Wanawake	Jumla
1	Kigoma	Kibirizi	21	23	**44**	27	19	**46**	25	16	**41**
2	Kilimanjaro	Njoro	11	6	**17**	11	7	**18**	14	6	**20**
3	Shinyanga	Kolandoto	10	7	**17**	9	8	**17**	11	9	**20**
4	Ruvuma	Ngehe	18	23	**41**	15	23	**38**	13	17	**30**
5	Mwanza	Bukumbi	25	43	**68**	28	65	**93**	27	60	**87**
6	Tabora	Ipuli	12	13	**25**	17	16	**33**	22	15	**37**
7	Morogoro	Fungafunga	15	4	**19**	14	3	**17**	14	4	**18**
8	Morogoro	Chazi	10	7	**17**	11	7	**18**	10	7	**17**
9	Tanga	Mwanzange	24	9	**33**	23	9	**32**	26	7	**33**
10	Tanga	Msufini	15	6	**21**	17	6	**23**	18	7	**25**
11	Dar es Salaam	Nunge	9	6	**15**	11	8	**19**	13	8	**21**
12	Mara	Nyabange	14	14	**28**	17	19	**36**	19	19	**38**
13	Kagera	Kilima	13	6	**19**	14	4	**18**	13	6	**19**
14	Singida	Sukamahela	20	21	**41**	23	21	**44**	23	22	**45**
15	Arusha	Magugu	10	3	**13**	11	4	**15**	9	3	**12**
16	Lindi	Nandanga	11	16	**27**	13	14	**27**	13	13	**26**
17	Mtwara	Nkaseka				6	14	**20**	6	15	**21**
Jumla			**238**	**207**	**445**	**267**	**247**	**514**	**276**	**234**	**510**

Chanzo: Makazi ya Wazee Yanayomilikiwa na Serikali

Kiambatisho Na.18: Wazee Walio katika Makazi ya Wazee ya Taasisi Binafsi

Na.	Mkoa	Jina la Makazi	2018/19		
			Wanaume	Wanawake	Jumla
1	Kagera	Nyumba ya Huruma	-	12	12
2	Lindi	Rasbura	6	9	15
3	Njombe	Kibena KKKT DKU	-	5	5
4	Dar es Salaam	Mburahati	10	32	42
5	Dar es Salaam	Msimbazi	5	5	10
6	Tabora	Gongoni (RC)	22	21	43
7	Tabora	Kidugalo (Morovian)	1	5	6
8	Tabora	Iduguta (FPCT)	4	10	14
9	Morogoro	Ikombo	-	5	5
10	Morogoro	Nazareth	67	19	86
11	Dodoma	Joy and Love (missionary Charity Hombolo)	35	42	77
12	Dodoma	Upendo Brothers	38	-	38
13	Tanga	Kasosora	3	3	6
14	Pwani	Kindwiti	21	15	36
Jumla			**212**	**171**	**383**

Chanzo: Makazi ya Wazee ya Taasisi Binafsi

Kiambatisho Na.19: Idadi ya Mashauri ya Migogoro ya Ndoa Iliyolipotiwa na Kushughulikiwa

Na.	Mkoa	2016/17				2017/18				2018/19			
		Mashauri yaliyosuluhishwa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Mashauri yanayofanyiwa kazi	Jumla ya Migogoro	Mashauri yaliyosuluhishwa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Mashauri yanayofanyiwa kazi	Jumla ya Migogoro	Mashauri yaliyosuluhishwa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Mashauri yanayofanyiwa kazi	Jumla ya Migogoro
1	Dar es Salaam	506	200	130	836	1,423	194	128	1,745	1,652	293	193	2,137
2	Kilimanjaro	171	33	51	255	664	123	74	861	787	123	105	1,016
3	Ruvuma	57	12	72	141	374	56	31	461	453	56	57	566
4	Singida	162	41	206	409	291	39	10	340	323	39	64	426
5	Kagera	450	180	441	1071	385	25	10	420	369	25	123	517
6	Tanga	25	5	26	56	451	36	26	513	558	36	39	633
7	Geita	72	22	61	155	392	20	19	431	472	20	39	531
8	Simiyu	23	13	43	79	220	19	15	254	269	19	30	318
9	Morogoro	155	34	189	378	445	55	15	515	518	55	66	639
10	Dodoma	61	20	40	121	490	46	10	546	597	46	23	666
11	Mtwara	52	23	40	115	355	43	32	430	431	43	50	524
12	Mara	102	74	179	355	494	95	48	637	592	95	105	792
13	Mwanza	66	30	80	176	611	83	45	739	747	83	76	907
14	Tabora	49	23	41	113	395	30	23	448	482	30	39	551
15	Kigoma	210	22	167	399	297	37	23	357	319	37	71	426
16	Arusha	150	50	44	244	771	101	17	889	926	101	32	1,060
17	Manyara	32	11	33	76	215	46	21	282	261	55	35	350
18	Mbeya	154	32	183	369	590	56	9	655	699	56	57	812

Na.	Mkoa	2016/17				2017/18				2018/19			
		Mashauri yaliyosuluhishwa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Mashauri yanayofanyiwa kazi	Jumla ya Migogoro	Mashauri yaliyosuluhishwa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Mashauri yanayofanyiwa kazi	Jumla ya Migogoro	Mashauri yaliyosuluhishwa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Mashauri yanayofanyiwa kazi	Jumla ya Migogoro
19	Pwani	26	7	34	67	574	62	23	659	711	62	37	810
20	Lindi	15	3	5	23	270	17	10	297	334	17	14	365
21	Shinyanga	52	21	39	112	352	34	8	394	441	26	21	488
22	Iringa	200	70	142	412	341	61	19	421	452	28	32	512
23	Katavi	28	10	20	58	207	19	5	231	436	23	27	486
24	Njombe	44	22	48	114	360	39	6	405	419	19	23	460
25	Songwe	43	15	42	100	156	28	12	196	402	14	18	434
26	Rukwa	31	10	32	73	203	33	20	256	386	9	14	409
Jumla		**2,936**	**983**	**2,388**	**6,307**	**11,326**	**1,397**	**659**	**13,382**	**14,035**	**1,410**	**1,387**	**16,832**

Chanzo: Ofisi ya Rais – TAMISEMI

Kiambatisho Na.20: Watoto waliopata Matunzo kutoka kwa wazazi wao kupitia Mabaraza ya Usuluhishi wa Ndoa

Na.	Mkoa	2016/17				2017/18				2018/19			
		Mashauri ndani ya ndoa	Mashauri nje ya ndoa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Jumla ya Mashauri	Mashauri ndani ya ndoa	Mashauri nje ya ndoa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Jumla ya Mashauri	Mashauri ndani ya ndoa	Mashauri nje ya ndoa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Jumla ya Mashauri
1	Arusha	133	205	17	355	207	201	55	463	207	201	55	463
2	Dar es Salaam	1,008	935	18	1,961	994	1,001	119	2,114	994	1,001	119	2,114
3	Dodoma	80	125	39	244	80	105	12	197	80	105	12	197
4	Geita	179	140	43	362	179	108	29	316	179	108	29	316
5	Iringa	501	112	106	719	101	114	39	254	101	114	39	254
6	Kagera	512	310	210	1,032	512	533	97	1,142	512	533	97	1,142
7	Katavi	14	268	31	313	14	90	11	115	14	90	11	115
8	Kigoma	108	44	27	179	86	90	76	252	86	90	76	252
9	Kilimanjaro	272	52	34	358	262	276	95	633	262	276	95	633
10	Lindi	16	79	50	145	16	51	12	79	16	-	12	28
11	Manyara	68	96	32	196	68	92	14	174	68	92	14	174
12	Mara	865	146	78	1,089	265	176	45	486	265	176	45	486
13	Mbeya	431	209	74	714	421	471	44	936	421	471	44	936
14	Mwanza	201	136	52	389	201	218	91	510	201	218	91	510
15	Morogoro	395	86	95	576	107	176	36	319	107	176	36	319

Na.	Mkoa	2016/17				2017/18				2018/19			
		Mashauri ndani ya ndoa	Mashauri nje ya ndoa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Jumla ya Mashauri	Mashauri ndani ya ndoa	Mashauri nje ya ndoa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Jumla ya Mashauri	Mashauri ndani ya ndoa	Mashauri nje ya ndoa	Mashauri yaliyopelekwa mahakamani	Jumla ya Mashauri
16	Mtwara	364	70	54	488	138	198	25	361	138	198	25	361
17	Njombe	122	122	36	280	122	106	48	276	122	106	48	276
18	Pwani	24	21	16	61	94	69	29	192	94	69	29	192
19	Rukwa	77	97	25	199	77	251	48	376	77	251	48	376
20	Ruvuma	99	81	37	217	99	179	34	312	99	179	16,076	16,354
21	Simiyu	223	217	51	491	123	168	17	308	123	168	17	308
22	Shinyanga	95	51	32	178	95	141	36	272	95	141	36	272
23	Singida	321	112	41	474	221	254	49	524	221	254	49	524
24	Songwe	-	-	8	8	34	53	8	95	34	53	8	95
25	Tabora	369	353	15	737	369	491	30	890	369	491	30	890
26	Tanga	80	66	27	173	80	96	43	219	80	96	43	219
	Jumla	**6,557**	**4,133**	**1,248**	**11,938**	**4,965**	**5,708**	**1,142**	**11,815**	**4,965**	**5,657**	**17,184**	**27,806**

Chanzo: Ofisi ya Rais – TAMISEMI

Kiambatisho Na.21: Usajili wa Mashirika Yasiyo ya Kiserikali hadi Machi, 2019

Mwaka	Ngazi ya Usajili								Jumla		Jumla Kuu
	Wilaya		Mkoa		Taifa		Kimataifa				
	Cheti	Cheti cha Ukubalifu	Cheti	Cheti cha Ukubalifu	Cheti	Cheti cha Ukubalifu	Cheti	Cheti cha Ukubalifu	Cheti	Ukubalifu	
2005	40	7	18	4	183	112	16	24	257	147	404
2006	183	13	113	24	338	131	21	13	655	181	836
2007	119	17	97	30	389	99	20	7	625	153	778
2008	157	10	86	6	481	96	25	7	749	119	868
2009	103	8	48	3	503	83	21	1	675	95	770
2010	62	1	29	0	416	25	12	2	519	28	547
2011	81	1	49	3	574	30	26	4	730	38	768
2012	61	0	45	2	530	31	20	3	656	36	692
2013	38	1	35	2	497	22	21	1	591	26	617
2014	36	4	22	1	511	13	26	0	595	18	613
2015	63	0	23	0	460	0	38	0	584	0	584
2016	57	0	16	0	464	0	33	0	570	0	570
2017	27	0	2	0	325	0	31	0	385	0	385
2018	13	0	4	0	458	4	37	0	512	4	516
Jan - Machi, 2019	2	0	3	0	88	1	7	0	100	1	101
Jumla Ndogo	**1,042**	**62**	**590**	**75**	**6,217**	**647**	**354**	**62**	**8,203**	**846**	**9,049**
Jumla Kuu	**1,104**		**665**		**6,864**		**416**		**9,049**		**9,049**

Chanzo: WAMJW

Madaktari bingwa wa Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete wakifanya upasuaji mkubwa wa mishipa ya moyo katika kipindi cha mwaka 2018/19.

Mashine ya CATH-LAB yenye thamani ya shilingi bilioni 2.4 ambayo ni mtambo wa kisasa na bora Zaidi wa kufanya upasuaji wa moyo bila kufungua kifua uliofungwa Hospitali ya Benjamin Mkapa Dodoma, Feb 2019.

Madaktari Bingwa wa MOI wakifanya upasuaji mkubwa wa mgongo kwa njia ya kisasa ya kufungua eneo dogo mwaka 2018/19.

Jengo jipya la kutolea huduma za radiolojia katika Hospital ya Rufaa ya kanda ya nyanda za juu Kusini Mbeya lililokamilishwa katika kipindi cha mwaka 2018/19.

Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto Mhe.Ummy A. Mwalimu akitoa kadi za bima ya afya kwa watoto walio katika mazingira hatarishi wanaoishi katika makao ya watoto katika Jiji la Mwanza Desemba 2018.

Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Mhe. Dkt. Faustine E. Ndugulile akizungumza na watoto katika Makao ya Taifa ya Watoto ya Kurasini katika Mkoa wa Dar es Salaam Februari, 2019.

Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto Mhe.Ummy A. Mwalimu akishiriki kuamsha ari wananchi kuchangia ujenzi wa Bweni la wasichana katika Shule ya Sekondari Kirare Halmashauri ya Tanga Jiji mkoani Tanga, kipindi cha mwaka 2018/19.

Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto Mhe.Ummy A. Mwalimu akipokea maelezo ya matibabu ya Kifua Kikuu alipotembelea hospitali ya Mbagala rangi tatu, Dar es Salaam kujionea hali ya huduma za matibabu za ugonjwa huo katika kuadhimisha siku ya Kifua Kikuu Duniani, 24 Machi 2019.

Mhe. Dkt. Faustine Ndugulile Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto akishiriki katika zoezi la kuchangia damu, katika kipindi cha mwaka 2018/19.

Mhe. Ummy A. Mwalimu, Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto akiwa na Dkt. Zainabu Chaula, Katibu Mkuu, Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (Afya) wakikagua ujenzi wa Maabara ya Jamii ya Afrika Mashariki iliyopo Mabibo, Dar es Salaam, mwaka 2019.

Huduma ya upandikizaji wa figo ikiendelea katika hospitali ya Taifa ya Muhimbili, katika mwaka 2018/19

Mhe. Ummy A. Mwalimu (MB), akikagua moja ya mashine za kisasa za matibabu ya Saratani (Linac) zenye thamani ya shilingi bilioni 9.5 ambazo zimefungwa Taasisi ya Saratani ya Ocean Road katika kipindi cha 2018/19.